

Dokument nr. 5.

(1978—79)

Forvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar — 31. desember 1978.

Register.

	Side
I. Innledning	3
Generelle synspunkter	3
II. Saker som er behandlet	4
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	5
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.	7
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	8
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	10
Forlegningsforhold	11
Kosthold	12
Tjenesteforhold	12
Permisjoner	13
Disiplinørsaker	16
Forholdet mellom befal og menige	18
Tillitsmannsordningen	18
Økonomiske forhold	23
Sykesaker	24
Sosiale saker	26
Forsvarets skolevirksomhet	26
Verveve	28
Befalssaker	28
III. Ombudsmannsnemndas befaringer	38

I. Innledning

Ved valg av ombudsmannsnemnd for perioden 1978—81 ble tre nye medlemmer valgt. Representantene fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet hadde frasagt seg gjenvalg, mens Sosialistisk Venstreparti etter siste stortingsvalg mistet sin representant til Høyre som nå har to. Den nye ombudsmannsnemnd består således av:

Ombudsmann Edg. Andreassen, Oslo, formann
Sekretær Kåre Hansen, Oslo
Sekretær Hans Nordahl Jensen, Bodø
Redaktør Erlend Rian, Tromsø
Disponent Ottar Gravås, Levanger
Student Per-Kristian Foss, Oslo
Fylkessekretær Ola D. Gløtvold, Engerdal.

Nemnda har i 1978 holdt følgende møter:
21—22 februar
13—14 mars
25 april
31 oktober—1 november
12 desember.

Av saker som har vært behandlet på møtene kan nevnes:

Endringer av tillitsmannsreglementets pkt 15 og 62.
Forsvarsbudsjettet.
Innstilling om Stortingets ombudsmann for forvaltningen.
Ombudsmannsnemndas stilling.
Flytransportene i Forsvaret.
Generaladvokatens virksomhet.
Mannskaper som dimitteres som syke/skadede.
Velferdspermisjon til jordbruksarbeid.
Økonomiske forhold for vpl befall under repetisjonsøvelser.
Befalsskoleelevers forhold til befalsorganisasjonene og tillitsmannsordningen.
Nye permisjonsbestemmelser.

De saker som er behandlet av nemnda er nærmere omtalt under de respektive avsnitt i beretningen.

Nemnden foretok i tidsrommet 3—8 september en befaring i Finnmark. En nærmere omtale av besøket ved de enkelte avdelinger er gitt i avsnittet Nemndas befaringer.

Protokoll fra nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter.

I beretningen for 1977 orienterte ombudsmannsnemnda om den arbeidsgruppe som Forsvarsdepartementet hadde nedsatt og som skulle vurdere eventuelle endringer i tillitsmannsreglementet. Nemnda fant ikke grunn til å orientere om de forslag til endringer arbeidsgruppen hadde foreslått. Grunnen til dette var at forslagene skulle sendes ut til uttalelse og deretter behandles på landskonferansen 1978. Dessuten regnet nemnda med at Forsvarsdepartementet ville forelegge forslag til endringer for Stortinget.

Forslagene til endringer er nå ferdig behandlet. Forsvarsdepartementet har med hjemmel i tillitsmannsreglementets pkt 10 foretatt de foreslåtte endringer i reglementet. Under avsnittet Tillitsmannsordningen har nemnda redegjort for de viktigste endringer av tillitsmannsapparatet på det regionale plan, endringer i status til landsutvalget for tillitsmenns sekretariat, innarbeiding av rådslagsordningen i tillitsmannsreglementet.

Det er også gjennomført endringer som har betydning for Ombudsmannens og ombudsmannsnemndas virksomhet. Det er foretatt endringer i bestemmelsen om saksbehandlingen når det gjelder avsetting av tillitsmenn, og gitt bestemmelse om saksbehandlingen når det gjelder forflytning av tillitsmenn som får betydning for Ombudsmannen. En viser i den anledning til avsnittet Tillitsmannsordningen.

Nemnda har i tidligere beretninger redegjort for de vanskeligheter en har hatt når det gjelder arbeidsfordelingen mellom landsutvalget for tillitsmenn i Forsvaret og ombudsmannen. Forsvarskomiteén uttalte som en forutsetning for etableringen av de sentrale tillitsmannsorganer at dette ikke skulle endre Ombudsmannens og nemndas status. Denne forutsetning har ikke holdt, idet allerede etableringen av de sentrale organer fikk konsekvenser for Ombudsmannens, og kanskje særlig nemndas virksomhet. I henhold til ombudsmannsnemndas instruks § 5 skal «Ombudsmannen drøfte saker av almen interesse og prinsipielle saker med nemnda». Det er imidlertid i dag ytterst få saker av denne type som tas opp med Om-

budsmannen og som det er aktuelt å drøfte med nemnda.

Arbeidsfordelingen mellom Ombudsmannen og landsutvalgets sekretariat er forsøkt ordnet i tillitsmannsreglementets pkt 57 som nå er endret, Ombudsmannen viser forsåvidt til det som er sagt under avsnittet Tillitsmannsordningen.

Mannskaper som har behov for økonomisk støtte utover de ordinære regulativfestede tillegg støter ofte på problemer. Dette redegjorde nemnda for i fjorårets beretning. Nemnda pekte på at det syntes å være enkelte uklarheter når det gjaldt behandlingen av visse typer saker. Det var etter nemndas oppfatning nødvendig å få klarlagt kompetanseforholdet mellom de sentrale myndigheter som behandler slike saker. Det var videre nødvendig å få etablert en praksis som løste de sosiale økonomiske problemer som endel av de vernepliktige har. Det er nå gitt nye bestemmelser om den økonomiske sosialhjelpen i Forsvaret.

I avsnittet Tillitsmannsordningen er det som vanlig tatt med en oversikt over saker som er behandlet i tillitsmannsordningen på det lokale plan. Det fremgår av denne oversikten at det er tatt opp relativt mange saker som angår forlegningsforhold.

Av oversikten over saker behandlet av Ombudsmannen fremgår det imidlertid at få saker om forlegningsforhold tas opp med Ombudsmannen. Under ombudsmannnemndas befaring i Nord-Norge besøkte nemnda også Garnisonen i Porsanger hvor forlegningsforholdene syntes spesielt vanskelige. Ved besøket på grensestasjonene under Garnisonen i Sør-Varanger var det spesielt mulighetene for tørking av tøy og utstyr som var et problem ved alle stasjoner. En viser for så vidt til det som er sagt under avsnittet Forlegningsforhold.

Forsvarsdepartementet har nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere velferdstjenestens organisasjonsform og fremme forslag til

sammensetning og mandat for et velferdsråd som skal være et rådgivende organ for Forsvarssjefen. Ombudsmannen er representert i arbeidsgruppen.

Det fremgår av avsnittet Befalssaker at tredjeparten av de sakene som er tatt opp av befal dreier seg om klager over forbigåelser. Uten unntak dreier klagen seg om befal som mener at de vurderinger som er foretatt av opprykksrådet og som har ført til at klageren ikke har fått opprykk, må være uriktige eller urimelige.

Vanskeligheten i slike saker ligger først og fremst i det forhold at mange av opprykkskandidatene kvalifikasjonsmessig står temmelig likt slik at det er vanskelig å skille dem. De som ikke får opprykk vil meget lett kunne sammenlikne seg med de som får opprykk, og vil også relativt enkelt komme frem til den slutning at de selv er bedre kvalifisert enn de som har fått opprykk.

En annen gruppe er de som mener at manglende opprykk har sammenheng med et bestemt forhold, f eks et dårlig stabsskoleresultat, en dårlig tjenesteuttalelse etc.

Det Ombudsmannen først og fremst kan foreta seg i slike saker er å undersøke om de faktiske omstendigheter som legges til grunn for vurderingen er riktige, at den formelle behandling er korrekt og at det ikke er tatt utenforliggende hensyn etc. Den skjønnsmessige vurdering som ligger til grunn for rangeringen kan vanskelig prøves med mindre det er tale om et åpenbart urimelig skjønn.

Nemnda kan forstå at det hersker misnøye med den gjeldende praksis når det gjelder vurdering for opprykk til høyere grad. Så lenge det må foregå en utvelgelse er det imidlertid vanskelig å finne noe system som er sikrere og mer rettferdig enn det man har. Det er et representativt sammensatt organ som foretar vurderingen, og befalets egne organisasjoner er representert i opprykksrådene.

II. Saker som er behandlet

Ombudsmannen har i 1978 behandlet 261 nye saker samt 28 fra tidligere år, tilsammen 289 saker. Av disse er 34 saker ikke ferdig behandlet i 1978. I 104 saker er avgjørelsen endret.

I tillegg til de saker som er registrert i denne oversikten, er det som vanlig behandlet et stort antall henvendelser om forskjellige

spørsmål. Der hvor det har vært mulig har Ombudsmannen gitt orientering om hvordan man best kunne få hjelp til å få løst disse spørsmål.

Saksfordelingen på forsvarsgrener og kommandoområder, samt fordeling av sakene på de forskjellige saksområder er stort sett som tidligere.

De nye sakene som er behandlet i 1978 er tatt opp av:

Enkelte soldater	170
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	37
Verveide	1
Befal	51
Sivilt personell	1
Ombudsmannen	1

261

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	25
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	72
Distriktskommando Sørlandet	4
Distriktskommando Vestlandet	4
Distriktskommando Trøndelag	8
6. Divisjon	60
	148

Heimevernet	15
Sjøforsvaret:	
Avdelinger på Østlandet	6
Avdelinger på Sørlandet	2
Avdelinger på Vestlandet	10
Avdelinger i Trøndelag	1
Avdelinger i Nord-Norge	8
Fartøyer	4
	31

Luftforsvaret:	
Avdelinger i Sør-Norge	28
Avdelinger i Nord-Norge	14
	42

261

1976 1977 1978

Menige mannskaper:

Verneplikt, utskrivning, rulleføring	6	1	0
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	50	25	40
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenestelttelser	2	6	4
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimettering	35	35	35
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	6	8	3
Forlegningsforhold	8	6	4
Kosthold	1	1	2
Tjenesteforhold	16	14	12
Permisjoner	22	24	30
Velferd	1	0	0

	1976	1977	1978
Kantiner	2	0	0
Disiplinærsaker	19	28	31
Forholdet mellom befal og menige	2	3	1
Tillitsmannsutvalg	10	13	3
Økonomiske forhold	27	11	7
Sykesaker, tannpleie, ulykker..	17	18	16
Sosiale saker	12	15	10
Forsvarets skolevirksomhet ...	4	12	10
Verveide	6	2	1

Befal og sivilt personell:

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc	1	1	1
Engasjement, åremål etc	5	6	5
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansment, ansiennitet	28	30	16
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	5	16	5
Tjenesteforhold	7	9	4
Permisjoner, ferie	0	0	0
Sykesaker, legetjeneste	2	2	2
Disiplinær- og straffesaker	0	0	2
Erstatning	1	0	1
Underbringelse	2	0	1
Familieboliger	2	0	1
Lønn	7	2	6
Godtgjøringer	0	2	6
Pensjon	1	3	2

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er i år behandlet 40 saker i denne gruppe. Alle saker gjelder utsettelse med en eller annen form for militærtjeneste. Tre saker gjelder HV-tjeneste, 8 saker gjelder resterende førstegangstjeneste, 14 saker gjelder hele førstegangstjenesten, mens 15 saker gjelder repetisjonsøvelse. I 18 saker er utsettelse innvilget, mens det i 5 saker er funnet frem til en bedre ordning for klageren enn fra først av bestemt.

En HV-soldat hadde på grunn av dårlig rygg søkt om utsettelse med tjenesten. Legeattest var fremlagt. Attesten var forelagt militær legenemnd. Innkalling var opprettholdt, men soldaten var samtidig pålagt å fremstille seg for spesialist. HV-soldaten kunne ikke bli fremstillet for spesialist før om 4 uker og mente han måtte ha krav på utsettelse til resultatet av spesialistundersøkelsen forelå. Ombudsmannen fant dette rimelig. Saken ble tatt opp med vedkommende HV-distrikt som ordnet med nødvendig utsettelse.

En HV-soldat som var skoleelev, hadde søkt om utsettelse med 3 dagers HV-tjeneste pga skolegang. Søknaden var avslått, noe han fant urimelig på bakgrunn av de opplysninger som

var gitt fra skolen. Ombudsmannen tok, etter å ha skaffet frem ytterligere opplysninger fra skolen, saken opp med vedkommende HV-distrikt som etter fornyet vurdering innvilget søknaden.

To sjømenn som tidligere hadde seilt i utenriksfart og hadde vært bosatt på Filippinene noen år, var kommet tilbake til Norge og hadde begynt på styrmannskole. De var samtidig blitt innkalt til førstegangstjeneste. Søknadene om utsettelse var avslått for begge vedkommende med den begrunnelse at de var fylt 28 år og måtte innkalles i løpet av 1978. Saken ble ordnet ved at begge avga en erklæring om at de ville ta tjenesten så snart de var ferdige med skolegangen. Dermed ble utsettelse innvilget.

En vernepliktig som tidligere hadde hatt utsettelse på grunn av skolegang, hadde søkt om ytterligere utsettelse i 2½ år for å begynne på 3 års kurs ved bygningsingeniøravdelingen ved NTH på grunnlag av 1-årig videreutdanning ved Oslo ingeniørhøyskole. Søknaden var avslått.

Etter å ha innhentet opplysninger fra NTH om betydningen av å fortsette utdannelsen uten det avbrudd militærtjenesten ville bety, tok Ombudsmannen saken opp med den rulleførende avdeling. Avdelingen opplyste at klageren som tilhørte årsklasse 1976, selv hadde søkt om tjeneste fra 1 juli 1976. I april 1976 hadde han søkt om utsettelse til 1 juli 1977 da han mente at skolegangen ville være avsluttet. Denne søknad ble innvilget. I juni 1977 søkte han på ny om utsettelse 1 år, idet utdannelsen ville være ferdig i juli 1978. Denne søknad ble også innvilget. I april 1978 søkte han på ny om utsettelse, denne gang i 2½ år. Først nå ga han opplysning om at utsettelsen fra 1977 til 78 skyldtes skolegang som altså nå nødvendiggjorde ytterligere 2½ års utsettelse. Avdelingen opplyste videre at alle søknader om utsettelse for å gjøre seg ferdig med grunnleggende utdanning som eksamen artium, teknisk skole o.l., normalt ble innvilget. Likeledes ble utsettelse gitt læregutter på kontrakt.

Hadde klageren i sin søknad i juni 1977 opplyst at han i alt trengte 3½ år for å gjøre seg ferdig med utdannelsen, ville søknaden allerede den gang blitt avslått.

Ombudsmannen fant ikke at avslaget på søknaden om ytterligere utsettelse var åpenbart urimelig.

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med resterende førstegangstjeneste fra august 1978. Begrunnelsen for denne søknaden var at han skulle gifte seg, at han skulle begynne studier fra høsten 1978, at han var tilbudt leilighet som han ikke ville kunne betale om han

skulle fortsette i tjenesten og at han ville få vanskeligheter med arbeid fra ordinær dimittering april 1979 til skolestart høsten 1979. Søknaden var avslått med den begrunnelse at ingen av de opplyste årsaker ifølge gjeldende regler ga grunnlag for utsettelse. Da avdelingens lege hadde uttalt at den vernepliktige var disponert for psykomatiske plager, ville han i fortsettelsen få en spesiell tjeneste. Den vernepliktige fant denne avgjørelse urimelig. Han hadde søkt om utsettelse før han påbegynte førstegangstjenesten. Denne søknaden var også avslått. Han hadde imidlertid den gang fått opplyst at en søknad om utsettelse under førstegangstjenesten ville bli innvilget.

Som nye dokumenter i saken etter at den ble tatt opp med Ombudsmannen, forelå en uttalelse fra avdelingens prest og en uttalelse fra avdelingens lege som konkluderte med at klagerens helsetilstand var slik at det bare var et tidsspørsmål når han måtte dimitteres av medisinske årsaker. Saken ble tatt opp med vedkommende overkommando som bl a uttalte følgende:

«Til de uttalelser og synspunkter som kommer frem av uttalelse fra lege og prest vil X-staben uttale:

- a) All erfaring peker mot en mannskapets problemer i forbindelse med avtjening av militær førstegangstjeneste, det være seg psykiske, sosiale eller medisinske, øker etter hvert som mannskapene blir eldre. Det er derfor ikke noe grunnlag for i dette tilfelle å konkludere med at mannskapets problemer vil løse seg bare søkeren har unnagjort stuertskolen, slik det går frem av prestens uttalelse datert 26 mai 1978.
- b) Når et mannskap er inne til militær førstegangstjeneste kan han ikke planlegge
  - skolegang
  - anskaffelse av dyre leiligheter — etc og bruke dette som argument for å få utsettelse.

Dette gjelder for alle de ca 30 000 mannskaper som avtjener sin militære førstegangstjeneste hvert år. X-staben kan ikke akseptere dette som noen grunn for å gi midlertidig utsettelse med militær førstegangstjeneste.

X-staben finner allikevel i dette spesielle tilfelle å måtte legge avgjørende vekt på at mannskapet før militærtjenesten startet, ble forespeilet at det å få utsettelse med militær førstegangstjeneste ikke ville by på store problemer og at denne uttalelse som X-staben ikke kan stå inne for, har vært en medvirkende årsak til mannskapets nåværende psykiske problemer.

X-staben innvilger Y midlertidig utsettelse med militær førstegangstjeneste fra 15 august 1978.»

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistand til å bli fritatt for militærtjeneste eller overført til Siviltforsvaret. Han begrunnet sin anmodning med at han var selvstendig næringsdrivende i et firma som var inne i en ekspansiv innarbeidelsesfase. Foruten ham selv var det ansatt en kontrodame og en selger. Driften var avhengig av at han selv var til stede. I tillegg til dette gikk han på kveldsskole.

Nærmere undersøkelser i saken viste at klageren tilhørte årsklassen 1971. Han hadde fått utsettelse med tjenesten første gang til 1973. I februar 74 søkte han utsettelse på grunn av økonomiske problemer og fikk utsettelse til 1 april 1975. I februar 1975 søkte han igjen om utsettelse, begrunnelsen denne gang var skolegang og gjeld. Utsettelse ble innvilget til 1 april 1976. I februar 1976 søkte han på ny om utsettelse og overføring til HV. Utsettelse ble innvilget til 1 april 1977. I februar 1977 fremmet han en ny søknad om utsettelse, denne gang begrunnet med at han var kveldsstudent. Han ville være ferdig med utdannelsen julen 1977. Utsettelse ble gitt til januar 1978. I november 1977 søkte han igjen utsettelse og fikk dette innvilget til juli 1978. Begrunnelsen denne gang var at han arbeidet med en diplomoppgave.

Ombudsmannen gjorde ham oppmerksom på at det ikke var hjemmel hverken for overføring til Siviltforsvaret eller Heimevernet og heller ikke hjemmel for ytterligere utsettelse.

En vernepliktig som var student var allerede 1½ år etter at han var ferdig med sin førstegangstjeneste innkalt til repetisjonsøvelse. Han hadde søkt seg tidlig inn til førstegangstjeneste, snarest mulig etter artium nettopp for å slippe avbrudd i utdannelsen. En søknad om utsettelse med repetisjonsøvelsen var avslått, noe han fant urimelig. Han var avhengig av å tjene penger i sommerferien, dette ville han bli hindret i ved en tre ukers repetisjonsøvelse.

Ombudsmannen var enig i at vernepliktige som innrettet seg slik at de tok førstegangstjenesten så fort som mulig etter artium burde få slippe repetisjonsøvelser i den etterfølgende studietid. I dette tilfelle dreide det seg om en avdeling som bare sjelden hadde repetisjonsøvelser. Han ville ikke bli innkalt de neste 5 år. Det var tale om en tre ukers øvelse som ikke forstyrret studiene. Ombudsmannen fant det derfor ikke åpenbart urimelig at søknaden om utsettelse var avslått.

En vernepliktig holdt på med sin utdanning

i tømmerfaget for å få håndverksbrev. Han gikk på kveldsskole 3 kvelder i uken. Han var innkalt til repetisjonsøvelse og ville dermed miste 12 undervisningskvelder. En søknad om utsettelse ble avslått. Ombudsmannen drøftet saken både med skolen han gikk på og hans militære avdeling. Det ble ordnet slik at han i det vesentlige av øvelsen kunne gå på skolen.

Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.

Det er behandlet 4 saker. Alle sakene gjelder spørsmål om hvor lang tjenestetiden skal være.

En vernepliktig hadde gått på en av Forsvarets skoler, men slutter der etter 43 dager og fortsatte med ordinær førstegangstjeneste. Han hadde fått beskjed på skolen om at de 43 dagene ville bli godkjent som førstegangstjeneste. Av sin militære avdeling hadde han senere fått beskjed om at han bare ville få godkjent 30 dager.

Undersøkelser i saken viste at hele aspiranttiden skulle godkjennes ved denne skolen, slik at klageren fikk godkjent de 43 dagene han hadde gått på skolen.

En vernepliktig var etter fullført tjeneste i sin forsvarsgren overført til Heimevernet. Han mente selv at han hadde fullført den tjeneste han kunne pålegges i Heimevernet. Han hadde tatt dette spørsmål opp med sitt HV-distrikt sammen med en del andre spørsmål som nattvaktjeneste og beredskapstjeneste i leir, tjeneste på øvelse i tillegg til timeplanen, oppstilling utenfor tjenestetiden, HV-tjeneste utenfor øvelsetiden, dårlig forlegning, tjeneste på øvelse i tillegg til timeplanen og timers arbeidsdag. Han mente ikke å ha fått tilfredsstillende svar, bla var hans tjenestetid uriktig beregnet. Han anmodet derfor om Ombudsmannens bistand fordi distriktet hevdet at han ikke var ferdig med tjenesten.

Kontrollregning viste at klageren hadde tjenestgjort det antall dager han kunne pålegges, slik at han ikke ville bli innkalt til ytterligere tjeneste. Distriktet hadde også uttalt seg om de øvrige forhold klageren hadde tatt opp. Ombudsmannen orienterte klageren om distriktets svar, men fant ikke grunn til å gå inn på de forskjellige spørsmål, idet spørsmålet om tjenestetiden var det vesentlige for klageren.

En vernepliktig hadde av sitt HV-distrikt fått opplysning om at han etter sin førstegangstjeneste og 16 dagers HV-tjeneste sto til rest med 114 dager før han hadde dekket den totale tjeneste i fred med 575 dager. Den vernepliktige hevdet selv at han hadde 586 dagers tjeneste og således ikke kunne innkalles mer.

Ved nærmere undersøkelser i saken viste det seg at hans tidligere rulleførende avdeling ved en inkurie hadde glemt en del av hans tjeneste. Klageren hadde tjenestgjort 586 dager slik han selv hevdet, og var med dette ferdig med sin fredstjeneste.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er behandlet 35 saker samt 2 fra tidligere år. De fleste saker gjelder spørsmål om overføring til tjeneste ved annen avdeling, enten for å komme nærmere hjemmet eller for å få tilfredsstillende spesielle interesser under tjenesten. Noen få saker gjelder spørsmål i forbindelse med dimisjon eller overføring til annen forsvarsgren. I 20 av sakene ble avgjørelsen endret.

En vernepliktig som etter tjeneste i forsvarsgren var overført til Heimevernet ville totalt få 19 mndrs tjeneste etter gjeldende bestemmelser. Dette fant han urettferdig idet han hevdet at de fleste mannskaper ikke vil få så lang tjeneste. I Luftforsvaret ville man med 15 mndrs førstegangstjeneste og tre repetisjonsøvelser av inntil 10 dagers varighet ikke få over 16 mndrs tjeneste. I Hæren ville førstegangstjeneste og repetisjonsøvelser til sammen bli ca 15 mndr. Han uttalte videre i sin anmodning om bistand til Ombudsmannen:

«Det fremgår av grunnloven § 109, vernepliktløven § 13.3 (for ekstraordinær tjeneste), vernepliktløvens forarbeider, ombudsmannens årsmelding 1971 s 97 nest siste avsnitt, og forvaltningsrettens grunnprinsipper at fordelingen av tjenesteplikten skal være rettferdig. Også rent moralsk sett er det urimelig å belaste enkelte hardere enn majoriteten.

Stortinget har vedtatt at den maksimale tjenestetid er 19 mnd. Lovregelen må da forstås slik at tjenesten skal fordeles så likt som mulig blant de vernepliktige, og denne like tjenesten må ikke overstige 19 mnd.

På dette grunnlag påstår jeg at min overføring til HV er ulovlig. I den anledning har jeg ført en utstrakt korrespondanse med myndighetene. Jeg har nå holde på med denne saken i snart to år (dog avbrutt noen mnd. p.gr. av juridisk emb.eks.), og er nå mildest talt lei av at myndighetene «går rundt den varme grøten». Det jeg ønsker er et juridisk begrunnet svar på hvilken rett myndighetene har til å pålegge enkelte vernepliktige vesentlig lenger tjenestetid enn hva majoriteten av de vernepliktige har.

Hvis det skulle bero på en feil at jeg er overført til HV, vil jeg be om at De ordner tilbakeføring til Flyvåpenet med de militære myndigheter.

Jeg håper at dette brev kan føre til en oppklaring av saken.»

Ombudsmannen tok saken opp med Generalkrigskommissæren. Ombudsmannen pepkte på at klageren overdrev praktiseringen av lik-

hetsprinsippet og viste i den anledning til hva bla forsvarskommisjonen hadde uttalt om dette spørsmål.

Generalkrigskommissæren sendte Ombudsmannens henvendelse til Generaladvokaten som avga denne uttalelse:

«Sendes *Generalkrigskommissæren*, idet jeg returnerer vedlagt brev av 20 ds fra Ombudsmannen for Forsvaret og fotokopier av to brev datert 30 aug 78 fra X.

Jeg forstår X slik at han mener at overføringen av ham fra Luftforsvaret til Heimevernet er ulovlig fordi hans samlede militære tjeneste derved vil bli lenger enn den gjennomsnittlige tjenestetid for vernepliktige. Dette bryter etter Xs oppfatning med det likhetsprinsipp som grunnlovens § 109 og forvaltningsretten bygger på.

Jeg ser av Xs brev til Ombudsmannen at han har avlagt juridisk embetseksamen. Likevel har jeg inntrykk av at han både misforstår og overdriver kravet til likhetsbehandling. Dette medfører tydeligvis at han har vanskelig for å akseptere svar han allerede har fått fra Forsvarsdepartementet.

Grunnlovens likhetsprinsipp slik det er nedfelt i § 109, gjelder alene plikten til å delta i forsvaret av landet. Innholdet av plikten kan ikke omfattes av det samme likhetskrav.

Det er nok så at det ville harmonere best med et ideelt likhetsprinsipp om også tjenestetid og tjenestebyrder forøvrig kunne utgjøre samme belastning for alle, men det er bare ikke praktisk mulig. Variasjonene for de enkelte tjenestepliktige kan dessverre bli betydelige på grunn av forsvarsgrenenes og de forskjellige militæravdelingens behov for personell, opplæring og øvingsfrekvens. Jeg viser forsåvidt til Forsvarskommisjonens innstilling side 80 under pkt 9.4.5 hvor det heter:

«9.4.5. Men også vår nåværende militære tjenesteordning kan gi adskillig ulikhet i samlet tjenestetid. Selv om vi ser bort fra den betydelige gruppe mannlig ungdom som ikke utfører noen form for tjeneste, eller bare en meget kortvarig tjeneste innenfor den sivile del av totalforsvaret, kan det forekomme betydelige forskjeller blandt personell som utdannes i det militære forsvar. Bl a har vi praktisert den ordning hvor en del av den tilgående årsklasse etter 3 måneders rekruttskole blir overført til Heimevernet der soldatene siden følger det vanlige øvingsmønster, 6 dager pr år, gjennom resten av verneplikstiden. Mannskapet som har gjort vanlig førstegangstjeneste og eventuelle repetisjonsøvinger i forsvarsgrenene, og som ikke lenger trengs for å dekke mobiliseringsoppsetningens personellbehov, kan deretter overføres til Heimevernet. De blir også pålagt 6 dagers årlig øvelse i den tid de står i Heimevernet. Men innenfor et tak på 19 måneder for samlet vernepliktstjeneste, kan den enkeltes samlede tjenestetid variere en del på grunn av forhold som nevnt ovenfor. Dessuten kan samlet tjeneste variere noe på grunn av ulike antall repetisjonsøvinger, spesialister kan gis noe lengre repeisjonsøvinger osv. Ut fra de ulike behov som gjør seg gjeldende, og personlige forhold som kan spille inn, er det ikke mu-

lig å oppnå at alle får den samlede tjenestetid regnet i dager.»

Vernepliktsloven bestemmer i § 10 at varigheten av førstegangsoptøring, repetisjonsøvelser og eventuelle befals- og annen særøptøring fastsettes av Stortinget. Det er således i realiteten Stortinget som gjennom sine budsjettvedtak fra år til år avgjør hvilke militæravdelinger som ut fra Forsvarets behov skal øves. Dermed bestemmes også hvilke personellkategorier som skal gjøre tjeneste.

Jeg går ut fra at det ikke lenger er behov for X i mobiliseringsoppsettningene og at det er grunnen til overføringen av ham til Heimevernet. Hans plikt til i så fall å gjøre tjeneste der, fremgår av heimevernslovens § 4. Hans samlede militære tjenestetid er etter overføring til Heimevernet maksimalt til 19 måneder. At han ved en slik overføring kan komme til å få lenger samlet tjeneste enn andre av sin årsklasse, berører ikke hans tjenesteplikt.

Spørsmålet om betydelig større tjenestetidsbelastning enn gjennomsnittet for årsklasse og avdeling har innvirkning på tjenesteplikten, ble vurdert av Høyesterett i en sak i 1975 (Rt 1975 s 872):

En vernepliktig fenrik ble innkalt til femte gangs repetisjonsøvelse. Han nektet å møte fordi han mente det gjaldt en maksimal tjenestetid på 19 måneder for ham. En slik tjenestetid hadde han allerede bak seg ved 16 måneders førstegangstjeneste og 4 lange repetisjonsøvelser. Etter den forståelse av bestemmelsene han la til grunn, hadde han dermed oppfylt sin tjenesteplikt.

Høyesterett forsto Stortingets vedtak om tjenestetiden slik at den som hadde avtjent en førstegangstjeneste på 16 måneder i Hæren, kunne kalles inn til maksimalt 4 repetisjonsøvelser i linjeperioden og til ytterligere 2 korte repetisjonsøvelser (eventuelt konvertert til 1 lang) i landvernperioden. «Bestemmelsen om en samlet maksimal tjeneste på 19 måneder gjelder for personell som er overført til Heimevernet, og det gjelder ikke noen slik fast samlet grense for tjeneste i Hæren.» Det var på det rene at fenriken ved å bli innkalt til femte gangs repetisjonsøvelse, ville få lenger samlet tjeneste enn de fleste av samme årskull. Fenrikens egen fortolkning av bestemmelsene ble ikke godtatt som unnskyldelig rettsvillfarelse, og Høyesterett idømte ham fengsel i 24 dager ubetinget for unnlatsen av å møte frem.

Jeg kan etter dette ikke se at det kan reises tvil om lovligheten av å overføre X fra Luftforsvaret til Heimevernet. Det er heller ikke tvilsomt at han vil ha plikt til å delta i Heimevernsøvelser opp til en samlet maksimal tjenestetid på 19 måneder.»

Generalkrigskommissæren sendte saken tilbake til Ombudsmannen og sluttet seg til Generaladvokatens uttalelse.

Ombudsmannen gjorde klageren kjent med Generaladvokatens uttalelse og skrev ellers slik til klageren:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Som meddelt Dem i skriv av 20 f m fant jeg grunn til å forelegge saken for Generalkrigskommissæren som igjen har innhentet en uttalelse fra Generaladvokaten.

Fotokopi av Generaladvokatens uttalelse følger vedlagt til Deres orientering. Det er først og fremst spørsmålet om lik fordeling av tjenestebyrdene Generaladvokaten har uttalt seg om. Generalkrigskommissæren har sluttet seg til Generaladvokatens uttalelse. Jeg for min del har heller intet å bemerke til Generaladvokatens syn som jeg slutter meg til.

De uttaler i Deres skriv til Ombudsmannen at De med 19 mndrs tjeneste vil få adskillig lengre tjenestetid enn gjennomsnittet. Jeg er ikke sikker på at denne påstand er riktig. Ved de årlige fellesuttak blir etter hvert alt personell som er overflødig i Forsvarets krigsoppsetninger overført til Heimevernet, Politireserven eller Sivilforsvaret med en samlet tjenestetid på 19 mndr. Det er bare i denne sammenheng bestemmelsen om 19 mndr samlet tjeneste gjelder.

Såvidt jeg kan se er De overført til Heimevernet i forbindelse med forannevnte fellesuttak. Det beror derfor ikke på noen feil at De er overført til Heimevernet.

Av de opplysninger som foreligger i saken kan jeg ikke se at det er begått noen urett mot Dem som gir grunnlag for ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.»

En vernepliktig hadde søkt en stilling ved SHAPE i Belgia som var kunngjort ved samtlige rekruttskoler i hans forsvarsgren. Han hadde eksamen artium, hadde tidligere studert 5 år i Bryssel. Hans mor var belgisk og han mente selv at han måtte være meget godt kvalifisert til stillingen og fant det urimelig at han ikke hadde fått den.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som opplyste at det var 10 søkere til stillingen. Etter gjennomgåelse av søknadene med opplysninger om utdanning og tidligere praksis, innsendte vitnemål og uttalelser fra rekruttskolesjefene ble det innstillet 3 mann. Klageren var innstillet som nr. 2. Innstilte nr 1 hadde meget gode karakterer fra examen artium, engelsklinjen. Han hadde også den beste uttalelse fra rekruttskolesjefen. Man prioriterte engelsklinjen og la vekt på at ungdom som ikke hadde hatt anledning til opphold i utlandet fikk en sjanse til å videreutvikle sine språkkunnskaper.

Ombudsmannen gjorde klageren kjent med de forhold som lå til grunn for uttaket til den stilling han hadde søkt.

En vernepliktig med kjennelsen str B hadde under tjenesten pådratt seg belastningsskader i begge ben. Dette ga seg utslag i sterke smerter i begge legger ved løp og lange skimarsjer. Dette hadde ført til at han i ca 2 mndr var fritatt for denne tjeneste. Det var foreslått at det skulle foretas en operasjon, noe han ikke var villig til. Han hadde så plutselig fått beskjed om at han skulle dimitteres som midlertidig udyktig. Flybillett var bestilt og utstyret skulle innleveres omgående. Han fant dette urimelig og anmodet Ombudsmannen om

bistand til å få fortsette tjenesten med en lavere dyktighetskjennelse.

Klageren ble fremstillet for en legekommisjon som vurderte den avgjørelse som var truffet. Klageren ble nedsatt til arbeidsdyktig og fikk fullføre tjenesten.

En vernepliktig, som sammen med sin tvillingbror var innkalt til militærtjeneste, anmodet Ombudsmannen om bistand til å få tjeneste på et slikt sted at han kunne hjelpe sine foreldre i fritiden. Han og broren arbeidet begge i familiens hotellbedrift. Klageren som kontormann, broren som kokk. Faren var syk og delvis arbeidsufør og ved at begge sønnene var utkalt samtidig fikk man visse problemer i virksomheten.

Vedkommende forsvarsgren fant at familien lenge hadde vært klar over at sønnene skulle gjøre sin militærtjeneste. Farens sykdom var ikke av ny dato. Det skulle derfor vært mulig å foreta visse forholdsregler. Den ene sønnen hadde fått slik tjeneste at han kunne hjelpe til under sine permisjoner. Velferdsgrunnene ble ikke funnet sterke nok til at også den andre sønnen skulle plasseres slik at han kunne arbeide hjemme under sine permisjoner. Beordringen til Nord-Norge, hvor det for øvrig var et stort behov for personell av hans kategori, ble derfor opprettholdt.

Ombudsmannen fant ikke denne avgjørelse åpenbart urimelig.

En vernepliktig som møtte til sesjon i 1972 var ved hovedfordelingen fordelt til sitt regiment med henblikk på tjenestemønster 3 mndrs rekruttskole og deretter tjeneste etter Heimevernets tjenestemønster. Rekruttskolen hadde han gjennomført i 1973 og han var senere fordelt til vedkommende HV-distrikt for fortsatt tjeneste der. Han gjennomgikk diakonutdannelse i årene 1973—77, spesialutdanning i anestesi i 1978 og hadde i denne tiden hatt utsettelse med tjenesten i HV. I feb 1978 hadde han fått brev fra Forsvarets sanitet med opplysning om at han var overført dit og at han ville bli innkalt til 9 mndrs resterende førstegangstjeneste. Dette fant den vernepliktige urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalkrigskommisæreren som uttalte at da den direkte utskrivning til det lokale forsvar ble satt i verk var det en forutsetning at de utskrevne skulle ha 90 dagers førsteopplæring og deretter fordeles til det lokale forsvar for videre opplæring. Denne form for tjeneste ble regnet som førstegangstjeneste i likhet med 12 og 15 mndrs tjeneste i forsvarsgrenene. Forsvarets sanitet kunne derfor ikke pålegge klageren 9 mndrs resterende førstegangstjeneste. Det mest hensiktsmessige var etter Ge-

neralkrigskommisæreren oppfatning at Forsvarets sanitet disponerte ham til oppsetninger innenfor Heimevernet.

En vernepliktig som i forbindelse med førstegangstjenesten hadde søkt opptak på en av Forsvarets skoler hadde fått godkjent de 16 dager opptaksprøvene varte som førstegangstjeneste. Hans dimisjonsdato var i hans vernepliktsbok fastsatt overensstemmende med dette. Han ble ikke opptatt på vedkommende skole, og den avdelingen han senere tjenestegjorde ved ville ikke godkjenne disse 16 dagene og ville derfor holde ham i tjeneste i 16 dager utover den dimisjonsdato han hadde innrettet seg etter.

Ombudsmannen tok saken opp med klagerens rulleførende avdeling som kunne bekrefte at vedkommende skole hadde gjort en feil, idet tiden ikke skulle vært godkjent som tjeneste. Når dette imidlertid først var gjort, ville det være urimelig nå like før dimisjon å endre på dette og pålegge ham ytterligere 16 dagers tjeneste. Klageren ble deretter dimittert overensstemmende med den fastsatte dato.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 8 saker, hvorav 5 fra tidligere år.

Tillitsmannen for de vernepliktige mannskaper ved en av Sjøforsvarets avdelinger hvor det også var forlagt skoleelever, anmodet om Ombudsmannens bistand til å få anledning til å gå i sivile klær etter endt tjeneste slik Forsvarsdepartementets generelle bestemmelser ga anledning til. Saken var flere ganger tatt opp i tillitsmannsutvalget uten at man hadde fått til en tilfredsstillende løsning. Man hadde fått anledning til å spise middag i arbeidsuniform, men måtte etter endt tjeneste fortsatt gå i permisjonsuniform. Denne bestemmelse, som var i strid med departementets generelle bestemmelser, skapte adskillig irritasjon og hadde også i ett tilfelle ført til en etter mannskapenes oppfatning ufortjent refselse. Saken var særlig aktuell i sommerhalvåret. Da var det mye uteliv, noen av mannskapene drev fiske, andre med andre fritidsaktiviteter, fritidsjobbing på land var det også endel av. De vernepliktige mannskaper hadde inntrykk av at det var hensynet til skoleelevene, som også måtte gå i permisjonsuniform, som var avgjørende.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef som imidlertid opprettholdt den tidligere avgjørelse. Ombudsmannen fant ikke begrunnelsen for dette tilfredsstillende og tok saken opp med vedkommende sjøforsvarsdistrikt. Sjøforsvarsdistriktet opplyste at vanlig praksis for distriktets avdelinger var at mann-

skaper på vakt var pålagt uniformsplikt, mens mannskaper på frivakt hadde anledning til å nytte sivilt antrekk. Distriktet kunne ikke se at denne avdeling sto i noen annen stilling. Skulle tilstedeværelsen av skoleelever tilsi at alt personell skulle pålegges uniformsplikt også i fritiden, var dette et spørsmål som måtte vurderes av Sjøforsvarsstaben.

Ombudsmannen tok saken opp med Sjøforsvarsstaben. Ombudsmannen viste til departementets generelle bestemmelser om sivilt antrekk på fritiden innen leirområdet og fant ikke i disse bestemmelser noen hjemmel for å pålegge mannskapene ved denne avdeling uniformsplikt i fritiden selv om det ved samme avdeling var forlagt elever fra en militær skole.

Sjøforsvarsstaben viste til gjeldende bestemmelser som klart regulerte vernepliktige mannskapers bruk av sivilt antrekk i fritiden. Det ble også vist til de bestemmelser som gjaldt for skoleelevers antrekk. Sjøforsvarsstaben fant ikke at det forelå noen spesiell hjemmel for avdelingen til å fravike FDs generelle bestemmelser for sine vernepliktige mannskaper.

Tillitsmannen ble orientert om de uttalelser som var fremkommet fra høyere myndighet og ble anmodet om å ta saken opp igjen i tillitsmannsutvalget.

Forlegningsforhold.

Det er ikke behandlet noen saker som gjelder klage på forlegningsforhold. Av de fire saker som er registrert i denne gruppen gjelder tre saker spørsmål i sammenheng med mannskapenes anledning til å bo hjemme.

Under nemndas befaringer er forlegningsforholdene et naturlig tema. Nemnda har under befaringene i år spesielt merket seg de meget vanskelige forhold både for vernepliktige og befal i Garnisonen i Porsanger. Det er et stort behov for en ny befalsforlegning med ca 80 senger. Da vil man få sanert endel befalsrom som nå er kondemnabile og få bygget om den gamle befalsmessen. Mange av det yngre befalet må nå forlegges utenfor leiren på hoteller og i campinghytter. Det synes å være stadig fler av befalet som ikke tar med seg familien under tjenesten ved avdelingen.

Forlegningskapasiteten for mannskapene er også for liten. Det er forlagt 7 mann på 6 manns rom med de problemer dette skaper når det gjelder skaplass m v. Ved kontingentskifter etc må mannskaper forlegges på undervisningsrom og andre tilgjengelige steder. Ved siste kontingentskifte manglet det 40 senger. Det er således et meget påtrengende behov for 1—2 seksjoner i tillegg til de nye kasernene.

Fritidsvirksomheten er også meget hemmet av plassmangel. Kinosalen tar bare ett kompani. Gymanstikksalen er både liten og uhen-siktsmessig. Fotballbanen er i dårlig forfatning. Kantinen er for liten og trenger nytt utstyr som man nå håper å få montert. Svømmebassenget på Lakselv kan ikke nyttes fullt ut på grunn av transporten. Hotellavtaler, f eks i Hammerfest, er det nå slutt på. Det er således mange forhold som virker hemmende på fritidsaktivitetene, endel av problemene er av rent bygningsmessig art.

Under samtalen med tillitsmennene ble det pekt på at det var overfylt på forlegningen. Det finnes ett TV-rom i hver kaserne, her er det alltid fullt. Det mangler lokaler til hobbyrom etc. Inventaret i oppholdsrommene må også forbedres. Det er for dårlig med skap-plass både til militære og sivile effekter. Garnisonsjefen var enig med tillitsmennene. Standaarden er i dag, på grunn av plassmangel, for lav. Bygging av nye kaserner burde derfor gis meget høy prioritet.

Med den anstrengende tjenesten og med avdelingsens beliggenhet som gir små muligheter for å forlate leiren under permisjon, blir trangboddheten etter nemndas oppfatning en alvorlig belastning.

Under nemndas befaring på grensestasjonene under Garnisonen i Sør-Varanger var det mangelen på tørkemuligheter for tøy og utstyr som gikk igjen. Ved samtlige stasjoner ble det gjort oppmerksom på at mulighetene for å få tørket tøy og utstyr var dårlige. Dette skapte vanskeligheter om høsten og vinteren med mye regn og under snøsmeltingen om våren da mannskapene ofte kommer gjennomvåte tilbake fra patruljeoppdrag. I dag brukte man badstuer, garderobes og forlegningsrom til tørkeplass. De fleste stasjoner syntes å ha plass til tørkeskap i kjelleren. Disse skapene har stor kapasitet og måtte etter nemndas oppfatning langt på vei kunne løse dette problem.

Luftforsvarets stasjon Kautokeino har også lite tilfredsstillende forlegningsforhold, noe forsvarskomiteén også har pekt på under sine besøk. Stasjonen regnet med at et planlagt nybygg i vinkel med den gamle kasernen skulle igangsettes i 1979. Dette ville løse stasjonens plassproblemer.

Den siste saken gjaldt en uoverensstemmelse mellom befal og menige om en forlegningsmessig detalj om bord i et av Sjøforsvarets fartøyer. Mannskapene hevdet at befalet ikke ville respektere en avgjørelse som var truffet i tillitsmannsutvalget.

Av de mottatte dokumenter, bl a to møte-referater, syntes det uklart hva som egentlig var bestemt. Ombudsmannen presiserte imid-

lertid at et vedtak i tillitsmannsutvalget måtte respekteres både av befal og menige. Ombudsmannen anbefalte tillitsmennene å ta saken opp igjen i tillitsmannsutvalget for å få et helt klart vedtak.

Kosthold.

Det er behandlet to saker.

En vernepliktig som var vegetarianer hadde på rekruttskolen ikke hatt noen vanskeligheter med å få den vegetarkost han var avhengig av. Da han senere kom til en stående avdeling hadde han skrevet en kostliste som ble brukt som bestilling. Det var gått over en måned uten at han hadde fått sin vegetarkost. Dette fant han urimelig så lenge Forsvaret godtok vegetarianere.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og ba om at det måtte bli sørget for at klageren fikk den maten han var avhengig av.

Mannskapene på en av Forsvarets små stasjoner med 4 vernepliktige som delvis hadde pengeforpleining, men spiste middag ved en annen avdeling i nærheten, fant denne ordning tungvint og søkte i januar 1978 om full pengeforpleining. I begynnelsen av mars fikk de beskjed om at dette ville gå i orden på visse betingelser. I midten av juni måned var det formelle i forbindelse med nyordningen fremdeles ikke klart, og mannskapene anmodet om Ombudsmannens hjelp til å få saken ordnet.

Ombudsmannen undersøkte saken. Det viste seg at det hadde tatt noen tid med bestilling og levering av det kjøkkenutstyr m v som var en forutsetning for å gå over til pengeforpleining. Dette ble imidlertid ordnet i løpet av kort tid.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 12 saker samt 9 saker fra tidligere år.

Ombudsmannen redegjorde i beretningen for 1977 for en rekke saker om bruk av nynorsk i Forsvarets trykksaker og refererte bla en henvendelse til Forsvarsdepartementet om dette. Forsvarsdepartementet tok på bakgrunn av Ombudsmannens henvendelse saken opp med Forsvarets overkommando, Forsvarets sanitet, Generalkrigskommissariatet, de tre forsyningskommandoer, Generalintendanten og Forsvarets felles materieltjeneste.

På bakgrunn av de opplysninger som på denne måte ble innhentet, har departementet i skriv av 8 des 1978 til Noregs Mållag, med gjenpart til Stortingets ombudsman for forvaltningen og Ombudsmannen for Forsvaret, redegjort for situasjonen i dag. Redegjørelsen er bilagt en oversikt over blanketter m v som

brukes i Forsvaret og som er gitt ut på begge målføre, samt en fortegnelse fra Generalkrigskommissæren over de blanketter som møter den vernepliktige i sesjons- og utskrivningsfasen.

I sin redegjørelse peker departementet på at Forsvarets virksomhet i fred skjer på steder spredt ut over hele landet. I samsvar med reglene for målbruk i statstjenesten velger lederen for en militær avdeling selv målform for den daglige tjenesten hvor det også blir tatt hensyn til kommunens avgjørelse om målform. Departementet har på denne bakgrunn valgt ikke å gi spesielle pålegg om målføre i militær sammenheng, men har reglementsfastet gjeldende regler i tjenestereglementet med henvisning til lov og forskrifter. I tillegg er Kirke- og undervisningsdepartementets rundskriv av 1971 om målbruk i statstjenesten gjort kjent for alt personell.

Når det gjelder reglementer, håndbøker og blanketter som utleveres til den enkelte vernepliktige, skal utgaver på begge målføre finnes. Av praktiske og økonomiske årsaker og fordi under 10 pst. av de vernepliktige ønsker nynorsk har tilbudet vært noe begrenset.

Bortsett fra enkelte spredte protester fra vernepliktige får departementet svært få klager over diskriminerende praktisering av lov og forskrifter om målbruk i statstjenesten.

Mannskapene i en sanitetstropp var opptatt av spørsmålet om de kunne stå vakt over militært utstyr og samtidig være beskyttet av Genève-konvensjonen og forespurte om Ombudsmannen kunne skaffe frem opplysninger om dette spørsmål. Saken ble forelagt for Forsvarets sanitet som fikk innhentet følgende uttalelse:

- «1. Jeg viser til Forsvarets sanitets ekspedisjon av 10 ds i sakens anledning, og skal få gi følgende uttalelse til de spørsmål som sanitetstroppen i X avd har reist overfor Ombudsmannen.
2. Med unntak for visse bestemmelser av organisasjonsmessig art, kommer Genève-konvensjonene til anvendelse i væpnede konflikter (jfr bl a G I, art 2). Det er derfor selvsagt intet til hinder for at sanitetsutdannet og — fordelt personell i fred brukes til ethvert tjenesteoppdrag som avdelingens sjef måtte pålegge dem. Noe annet ville også være uholdbart av hensyn til det øvrige personell som pålegges ubehagelige oppdrag. Det er forøvrig funksjonen — og ikke utdannelsen — som beskyttes i krig og det er slett ikke sikkert at den nåværende sanitetssoldat vil mob fordeles som dette.
3. I krig blir situasjonen straks en annen. For å være beskyttet kreves at vedkommende utelukkende brukes i sanitetstjenesten. Visse unntak er gjort for våpenbruk til beskyttelse av syke, sårede og personellet. Jeg viser særlig til G I art 21,

22 og 24 som vedlegges i kopi. Hvis slikt personell brukes i kombattante oppdrag vil de være kompromittert som sanitetspersonell for resten av konflikten varighet. (Hjelpekykeberere kan derimot brukes i begge funksjoner med en viss beskyttelse, jfr G I art 25.)

4. Jeg går ut fra som en selvfølge at angjeldende sanitetspersonell heller ikke i fred settes til kombattante oppdrag med påsatt sanitetskjennetegn (armbind o l). Videre at f.eks. geværtroppens sanitetsmann ikke deltar i angrepet som infanterisoldat. (Han må ikke engang tildeles «rødpast».)
5. De mottatte dokumenter returneres vedlagt.»

To sjåfører i en trentropp var blitt overført til geværkompaniene ved avdelingen etter henholdsvis kollisjon med en sivil bil og fartsoverskridelse. Avdelingens sjef hadde truffet avgjørelse om dette uten at de to sjåførene var avhørt, de var heller ikke refset. Transportoffiseren hadde heller ikke vært forespurt og skulle angivelig være uenig i avdelingsjefens avgjørelse. Saken ble tatt opp med Ombudsmannen av en av tillitsmennene ved avdelingen som mente at forflytningen av de to var urettferdig.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef som kunne opplyse at avdelingens kjøretøyer i tidsrommet 23 jan til 2 mai hadde vært innblandet i 13 kjørehell/ulykker, hvorav 9 skyldtes uforsvarlig/uvettig kjøring av avdelingens sjåfører. Disse uhell hadde påført avdelingens biler skader som kostet avdelingen kr. 40 000,— samt to totalvrakede kjøretøyer. Videre var en rekke mindre skader som ikke var kostnadsberegnet utbedret på avdelingens eget verksted. Dette var situasjoner som ikke kunne fortsette. Samtlige sjåfører ble orientert om dette, og direktiver for fremtiden ble gitt.

I de to tilfellene Ombudsmannen tok opp hadde den ene gjort seg skyldig i en fartsoverskridelse på 20 km/t med en 621 lastevogn. Den andre hadde kjørt for fort og ikke overholdt vikeplikt med den følge at han kolliderte og påførte motpartens kjøretøy store skader.

Ombudsmannen fant ikke at det var noe grunnlag for bemerkninger til avdelingssjefens vurderinger og avgjørelse.

Troppstillitsmannen i en geværtropp ved en av Hærens avdelinger rapporterte endel påståtte misligheter i forbindelse med en skarpskyting. Det ble også hevdet at mannskapene under arbeid med rapporten hadde møtt en meget avvisende holdning fra troppsbefalets side som nærmest hadde forsøkt å hindre mannskapene i å få saken frem.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef og ba om å få undersøkt nærmere de påståtte misligheter i forbindelse med skarpskytingen og påstanden om at troppsbefalet hadde forsøkt å hindre at rapporten ble fremsendt.

Undersøkelsen i saken viste at det ikke var noe grunnlag for å heve at troppsbefalet hadde forsøkt å hindre at saken ble tatt opp. I et eget skriv beklaget tillitsmannen at det var reist en uberettiget kritikk mot troppsbefalet. Det hadde under veis oppstått endel alvorlige misforståelser som hadde ført til at mannskapene hadde fått et feilaktig inntrykk av troppsbefalets befatning med saken.

Når det gjaldt de påståtte misligheter med skarpskytingen, ble denne saken meget grundig undersøkt. Det ble bl.a. avhørt 14 vitner. Det ble konstatert brudd på sikkerhetsbestemmelsene, og det ble i den sammenheng truffet disiplinære forføyninger mot den ansvarlige.

Permisjoner.

Det er behandlet 30 saker samt 3 fra tidligere.

Svært mange av sakene innenfor denne gruppen gjelder søknader om velferdspermisjon til jorbruksformål, som regel onnearbeid på foreldres gård. Bestemmelsene for den slags permisjoner synes ikke å være tilfredsstillende, idet de gir muligheter for forskjellsbehandling. Det er bl.a. en forutsetning at situasjonen på gården skal være «kritisk». I helt analoge tilfeller kan en sjef tolke situasjonen som kritisk og gi velferdspermisjon mens en annen kan oppfatte situasjonen som så alvorlig at vedkommende bør få reise hjem, men anser ikke situasjonen som så «kritisk» at den berettiger til velferdspermisjon. For å reise hjem må soldaten da ta av sine langpermisjonsdager.

Dette spørsmål tok Ombudsmannen opp allerede i 1974. Forsvarets overkommando uttalte dengang at bestemmelsene slår fast at velferdspermisjon ikke skal gå til fradrag i andre fremtidige permisjoner. Dette for å unngå en sammenblanding av velferdspermisjoner og langpermisjoner som vil kunne føre til uklare forhold og forskjellsbehandling.

Slik sammenblanding finner sted i dag. Ombudsmannen viser i den anledning til nedenfor refererte tilleggsbestemmelser som en av Forsvarets større avdelinger har gitt. Det heter i disse bestemmelser:

«Pkt 11. Generelt ønsker avdelingen å hjelpe enkeltpersoner som har spesielle permisjonsbehov å dekke dette ved å flytte langpermisjon.

Pkt 12. Videre vil avdelingen presisere at bestemmelse i vedl 5, pkt 10, om velferdspermisjon for å arbeide i jordbruket fortsatt skal ha en ren velferdsmessig begrunnelse tilsvarende de andre formål som nevnes. Langpermisjon skal fortsatt nyttes.»

I et skriv fra en av underavdelingene om dette spørsmål er det bl a uttalt:

«Normalprosedyren i saker som denne er at soldaten ved innvilgelse av velferdpermisjon blir meddelt at en langpermisjon blir meddelt at en langpermisjon dermed ansees avvirket.»

Etter Ombudsmannens oppfatning må permisjonsdirektivet praktiseres slik at hvis en militær sjef finner at grunnlaget for velferdspromisjon er til stede skal velferdspromisjon innvilges. Er grunnlaget ikke til stede kan velferdspromisjon ikke innvilges. At mannskaper da kan få anledning til å flytte langpermisjoner er greit, men man kan ikke som nå innvilge velferdspromisjon og samtidig gi beskjed om at en langpermisjon ansees avvirket.

Ombudsmannen tok derfor saken opp igjen med Forsvarets overkommando med anmodning om at det måtte gis en klarere presisering av hvilke kriterier som berettiger til velferdspromisjon kl B for å arbeide i jordbruket.

Det vil i nærmeste fremtid bli satt i verk et nytt permisjonsdirektiv hvor spesielt søknad om velferdspromisjon til jordbruksformål vil bli gjenstand for en annen behandling enn tilfellet er i dag. Det er bl a utarbeidet et spesielt søknadsskjema som man regner med vil gi en mer ensartet behandling enn tidligere.

Velferdspromisjon for å delta i bestefordres begravelse vil nå bli reglementsfastet.

Når det gjelder langpermisjoner skal de nå beregnes etter to dager pr måned. For mange avdelingens vedkommende vil dette neppe føre til mer permisjon for mannskapene enn tilfelle har vært hittil. Under arbeidet med de nye bestemmelsene har man erfart at permisjonsfraværet ved et vesentlig antall avdelinger var langt større enn antall reglementerte permisjonsdager skulle tilsi. De nye reglene er derfor formulert slik at de skal skape størst mulig like permisjonsforhold for alle vernepliktige.

En vernepliktig som var tiltalt i en straffesak skulle møte til hovedforhandling i Oslo byrett. Han gjorde tjeneste i Nord-Norge og hadde av sine foresatte fått beskjed om at denne permisjonen måtte gå av hans langpermisjonsdager. Dette fant han urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand til å få denne permisjonen godkjent som velferdspromisjon.

Ombudsmannen uttalte at dette forhold ikke var løst i bestemmelsene, idet denne situasjon ikke er nevnt hverken under pkt A eller B i bestemmelsene om velferdspromisjon. Det er imidlertid på det rene at eksemplifikasjonen under pkt A og B ikke er ment å være uttømmende og denne situasjonen må være av like stor betydning for soldaten som de forhold som er nevnt. En straffesak vil alltid være en meget alvorlig affære for den det gjelder. Unnlattelse av å møte kan få meget alvorlige følger, jfr det som er sagt i stevningen om følgene av uteblivelse. Tiltalte er forpliktet til å møte og det er i samfunnets interesse at han gjør det slik at saken kan avgjøres korrekt. Ombudsmannen gjorde til slutt oppmerksom på at saken var drøftet med Generaladvokaten som var av den oppfatning at det i et tilfelle som dette burde innvilges velferdspromisjon kl A. Saken var ikke drøftet med Forsvarets overkommando eller Forsvarsdepartementet.

Tre vernepliktige hadde ved forskjellige anledninger søkt permisjon for å drive jakt og fiske i en nasjonalpark ca 1 mil fra forlegningen. Slik permisjon ble nektet, noe mannskapet fant urimelig og så på som maktmisbruk fra befalets side. Begrunnelsen for avslaget var at de ikke fikk tilbringe en slik permisjon alene. De tre fant intet i permisjonsbestemmelsene om at man ikke kunne reise på permisjon alene. Avdelingen opplyste at forlegningen lå i et område med lite bebyggelse. Nasjonalparken lå ca 13 km fra avdelingen. Mannskapene tilbrakte ofte sine frihelger der. De dro fra avdelingen lørdag etter endt tjeneste til mandag kveld. For å unngå at mannskapene skulle gå seg vill eller bli liggende skadet var det bestemt at det minst skulle være to mann i følge. I tillegg skulle de føre seg inn i en fraværprotokoll hvor de skulle angi område de skulle oppholde seg i og når de skulle være tilbake.

Ombudsmannen fant den etablerte ordning meget forsvarlig og hadde intet å bemerke til at permisjonen var avslått i de tre tilfelle hvor mannskapene ville gå alene.

Fire vernepliktige som var fra Nord-Norge, men gjorde tjeneste på rekruttskole i Sør-Norge skulle gjennomføre overføringspermisjonen før de fortsatte sin tjeneste ved en avdeling i Sør-Norge. De skulle ha permisjon fra den 26 september, men det var først ordnet militær transport den 28. De fant det urimelig å bli gående to dager av en kort permisjon på tjenestestedet og reiste hjem med sivil fly og betalte billetten selv. De var allikevel belastet for den gratisreisen som skal

gjennomføres i forbindelse med overføringspermisjonen.

Saken ble tatt opp med rekruttskolen som var enig i at det ikke var noen akseptabel situasjon for soldatene at gratis hjemreise ble ordnet to dager etterat permisjonen var begynt. Saken ble ordnet ved at alle fire ble ansett for å ha alle sine gratisreiser i behold slik at de kunne tas senere i tjenesten.

Mannskapene ved en avdeling var i tvil om hvordan bestemmelsene om reisetid i forbindelse med permisjon skulle praktiseres. De stilte spørsmål om reglen om reisetid gjaldt ved enhver fri permisjonsreise og om det var slik reglen ble praktisert ved andre avdelinger. (I permisjonsdirektivet, vedlegg 3, pkt 9.)

Ombudsmannen opplyste at bestemmelsen om reisedager slik den er beskrevet i permisjonsdirektivet, vedlegg 3, pkt 9, er knyttet til avviklingen av langpermisjonene og ikke til gratisreisene. Reisedager kan innvilges to ganger i forbindelse med avvikling av langpermisjon.

Ved en av Forsvarets avdelinger som kommunikasjonsmessig lå vanskelig til, var det gjennomført den ordning at mannskapene en gang i måneden kunne søke permisjon fra fredag kl 1115. Forutsetningen for at man kunne få en slik «1115-permisjon» innvilget var at tjenesten i den forløpne uke hadde gått tilfredsstillende. Troppssjefen anbefalte/anbefalte ikke søknadene som ble avgjort av kompanisjefen.

En fredag søkte 6 mann om «1115-permisjon». Alle fikk avslått sine søknader. Begrunnelsen for avslaget var at tjenesten ikke hadde gått tilfredsstillende. Flere av soldatene hadde vært sene og trege når det gjaldt å innfinne seg på oppstillingen og de hadde vært diskusjonslystne og mindre villige til uten videre å etterkomme pålegg og ordre. Mannskapene i to av kompaniets tropper fant avslagene på permisjonssøknadene urimelige. De følte dette som en kollektiv avstraffelse, de mente man her hadde refset uten å følge den formelle fremgangsmåte for illeggelse av refselse. De hevdet også at tjenesten ikke var dårlig utført slik at det ikke var grunnlag for å avslå permisjonssøknadene.

Etter å ha innhentet endel nye opplysninger i saken fant Ombudsmannen grunn til å forelegge for Generaladvokaten spørsmålet om det her forelå en kollektiv avstraffelse og om permisjonsnektelsen kunne sies å være nyttet som disiplinærforføyning uten at de formelle krav til en slik forføyning var tilfredsstillt.

Etter å ha foretatt ytterligere undersøkelser i saken uttalte Generaladvokaten:

«1. Ovennevnte sak er av tillitsmannen i avdeling Y sendt Ombudsmannen for Forsvaret til vurdering. Ombudsmannen har bedt meg om en uttalelse.

Vedlagt returnerer jeg de dokumenter jeg har fått tilsendt sammen med nye opplysninger jeg har innhentet fra avdelingen.

2. Jeg har forstått det slik at «1115 permisjon» er en lokal ordning som i og for seg ikke er hjemlet i permisjonsdirektivet. Begrunnelsen for ordningen synes å fremgå av de betingelser som har vært stilt opp: For det første må tjenesten ha vært tilfredsstillende utført. For det annet har «1115 permisjon» bare vært gitt en gang i måneden og for det tredje er det et vilkår at slik permisjon er nødvendig for at soldatene skal kunne nå buss eller tog til områder som har dårlige transportforbindelser. Det ser derfor ut til at denne spesielle permisjonsformen både er ment som en oppmuntring til å gjennomføre tjenesten tilfredsstillende og som en lettelse i avreisemulighetene for de soldater som har permisjon i helgen eller fra en helg av.

3. Fredag den 21 okt 77 søkte seks soldater fra avdelingen om «1115 permisjon». Alle fikk avslag på søknadene. Troppens tillitsmann har i sitt skriv til Ombudsmannen gitt uttrykk for at avslaget er en kollektiv avstraffelse og at permisjonsnektelsen er ilagt uten at de formelle krav til disiplinærreaksjon er fulgt.

4. Jeg synes spørsmålet i denne saken er om soldatene ved den anledning det er tale om, hadde oppfylt vilkårene for å få «1115 permisjon», eller nærmere bestemt om de hadde utført sin tjeneste på en så tilfredsstillende måte at de hadde kvalifisert seg for den tilleggs-fritid som «1115 permisjonen» faktisk var. Hvis den første betingelsen for å få ekstra fri manglet, er det ikke grunnlag for å betegne nektelsen som en kollektiv avstraffelse. I så fall fremstår ikke permisjonsnektelsen som noen disiplinærreaksjon. Det må gjelde selv om noen av soldatene oppfattet avslaget som et disiplinært tiltak.

5. Det er en åpenbar meningsforskjell mellom kompanisjef og troppsjef på den ene side og tillitsmannen på den annen om standarden av den tjeneste troppen hadde utført. Fra troppsjefens side er det anført både i hans første rapport og i den uttalelse som senere er innhentet fra ham, at flere av soldatene hadde vært sene og trege når det gjaldt å innfinne seg på oppstillingen og de hadde vært diskusjonslystne og mindre villige til uten videre å etterkomme pålegg og ordre.

Etter de opplysninger som nå foreligger i saken, og jeg viser da også til tillitsmannens fremstilling, må jeg legge til grunn at troppsjefen hadde problemer med å få tjenesten utført slik han ut fra sin oppfatning mente var korrekt. Det er vanskelig å vite i hvilken grad fenrik X satte strengere krav til lydighet og disiplin enn annet troppsbefal, men jeg finner ikke å kunne sette hans tjenestlige rapport til side. Etter en samlet vurdering antar jeg derfor at kompanisjefen hadde adgang og rett til å nekte de soldatene som søkte «1115 permisjon» å forlate tjenesten så tidlig den 21 oktober 1977.

6. Det er mulig at uttalelser fra troppsjefen til soldatene kan ha bidratt til å forsterke deres inntrykk av permisjonsnektelsen som en slags avstraffelse eller disiplinærforføy-

ning. Jeg viser f eks til hans skriv av 5 april 1978 side 1 hvor det heter:

«Jeg gjorde troppen oppmerksom på at å refse samtlige soldater for dette forhold har kompaniet full rett til å gjøre. Troppen synes å refse personellet for dette var å gå for langt og de ble enige om at dette, at de ikke trekte ut om morgenen det skulle de for ettertiden gjøre. Så skjer det igjen og igjen, helt til undertegnede ikke kan «strekke» seg lenger.»

Videre uttalte han på side 3 pkt 2 og 5:

«Soldaten tilhørte yngste kontingent og prøvde stadig med bemerkninger overfor troppsjef, hvilket er irriterende og absolutt unødvendig...»

Han fikk begeret til å flyte over for troppsjefen med at han var direkte oppkjefstig og stygg i kjeften til troppsjef. Jeg synes ikke det er noen som helst grunn til at dette skal påskjønnnes med ekstra fri.»

Troppsjefen er imidlertid også inne på at soldatene mangler opplæring, og jeg oppfatter ham slik at han også har ansett nektelsen av permisjon kl 1115 den 21 oktober 1977 begrunnet i tjenestlige forhold.

Bemerkningene under pkt 6 endrer ikke min konklusjon i pkt 5.»

Ombudsmannen sluttet seg til det syn Generaladvokaten ga uttrykk for og hadde intet å bemerke til at permisjonssøknadene var avslått.

Ved en av Forsvarets avdelinger hadde kompanisjefen lovet kompaniet troppsvis en ekstra fridag dersom ingen i troppen pådro seg refselse i et bestemt tidsrom. En av mannskapene var i tvil om lovligheten/riktigheten av en slik ordning. Hans syn var at en soldat som gjorde seg skyldig i et refsbart forhold ville bli dobbelt straffet. Først ville han få en refselse, dernest ville han få troppens soldater på nakken fordi han hadde ødelagt deres «bonusdager». Han så videre en slik ordning som en form for knebling av den enkelte som ville føle seg bundet av et slikt kollektivt tilbud fra kompanisjefen.

Ombudsmannen uttalte at det i peprmisjonsdirektivets pkt 43, 2 ledd, er åpnet adgang til å innvilge permisjon som påskjønnelse. Det er en forutsetning at det skal skje etter «meget vel utført tjeneste» og med «unormal hard tjenestlig belastning». Om en refselsesfri tropp i en bestemt periode betyr «meget vel utført tjeneste» kan selvsagt diskuteres, men Ombudsmannen gikk ut fra at kompanisjefen hadde anledning til å gi et slikt løfte. Ombudsmannen gikk også ut fra at et slikt løfte var uttrykk for en positiv innstilling til mannskapene og et ønske om å legge forholdene til rette for en trivelig tjeneste. Det var imidlertid etter Ombudsmannens oppfatning klart at en slik ordning også hadde sine negative sider. Selvom det her var tale om en fridag man ikke hadde krav på, ville det virke som

en kollektiv straff når fridagen ble borte i det øyeblikk en i troppen begikk et refsbart forhold. Ordningen ville også virke som et press som kunne gi seg uheldige utslag. Ombudsmannen fant det naturlig at et spørsmål som dette ble tatt opp til diskusjon i kompaniets tillitsmannsutvalg.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 34 saker hvorav 3 fra tidligere år.

En kompanisjef hadde refset tre vernepliktige for i en bestemt periode å ha forsovet seg tre ganger. Refselsen på tre døgnspermisjonsnektelse ble lest opp en dag på morgenoppstillingen. Soningen ble besluttet iverksatt med en gang, dette resulterte i at de refsede mistet en fridag avdelingen hadde fått som påskjønnelse og de fikk heller ikke permisjon den siste weekend før jul. De refsede hadde ikke fått anledning til å forklare seg og iallfall for en av de refsede var det tvil om det faktiske forhold. Tillitsmannen i kompaniet mente det heftet formelle feil ved refselsen og anmodet om Ombudsmannens bistand til iallfall å få soningen utsatt.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingssjef som sørget for at det i første omgang ikke ble tale om å sone.

Endel av mannskapene ved en av Forsvarets avdelinger reiste spørsmålet om militærpolitets adgang til å anbringe mannskaper i såkalt «midlertidig arrest». Det ble hevdet at MP-befal skulle ha uttalt at midlertidig arrest kan benyttes dersom dette letter etterforskningen i en sak.

På bakgrunn av de spørsmål som var fremkommet fra mannskapenes side tok hovedtillitsmannen saken opp med Ombudsmannen. Ombudsmannen uttalte at det i disiplinærreglementets pkt 114 er gitt bestemmelser om at foreløpig arrest bare kan anvendes:

- «1. Når den undergitte forstyrrer den offentlige orden eller gjør seg skyldig i overhørighet eller grov tilsidesettelse av disiplin, og det anses nødvendig for å opprettholde disiplinen at han straks anholdes.
2. Når han forser seg i drukkenskap eller annen opphisset tilstand så han ikke er mottakelig for forestillinger og hans forhold gir grunn til å frykte at han kan forledes til å forgripe seg på en foresatt eller til annet grovt brudd på disiplinen.»

Varetektsfengsel kan besluttes anvendt når den foreløpig arrestertes forhold fortsatt gir grunn til frykt for at han vil forgripe seg på en foresatt eller gjøre seg skyldig i annet brudd på den militære disiplin. Foreløpig arrest er en midlertidig ordens- eller sikkerhets-

foranstaltning og kan ikke brukes for å lette etterforskningen i en refsels sak.

En vernepliktig som var refset med 4 dagers vaktarrest hadde påanket refselsen. Refselsen ble opprettholdt uten at det etter hans oppfatning var tatt noe hensyn til hans anførsler i ankeerklæringen. Dette fant han urimelig og ba Ombudsmannen se på refsels saken.

Klageren var refset for tre forhold. Han hadde forlatt leiren i 15 min til tross for at han var kommandert som inspiserende assistent. Det var på det rene at han ikke hadde innhentet tillatelse til dette.

Han hadde brakt med seg to sivile personer inn i leiren, latt dem overnatte og spise frokost i leiren før de forlot den ca kl 0930. Det var på det rene at ifølge vaktinstruksen skulle besøkende bare mottas i kantinen. Den refsede kunne ikke påberope seg god tro i dette tilfelle.

Han vendte ikke tilbake i rett tid etter permisjon og fikk et ulovlig fravær på 2 timer og 35 min. Han kunne ikke høres med villfarelse i forbindelse med bussavgang. Hans opplysninger i den sammenheng stemte ikke med de faktiske forhold. Ombudsmannen fant den ilagte refselse fortjent og passende.

En vernepliktig som var tillitsmann var refset med 20 døgn vaktarrest. Hans anke var avslått og han ble plassert i arresten for soving. Han hevdet at denne saken var et eksempel på at vanlige krav til rettssikkerhet ble brutt i Forsvaret. Han hevdet videre at feil i saksbehandlingen hadde ført til at han urettmessig var refset. Han onmodet derfor om Ombudsmannens bistand.

Klageren var refset for ved flere anledninger å ha kommet med truende uttalelser mot menige mannskaper, videre var han kommet med trusler mot militær foresatt vakt. Han var tidligere refset med 5 dagers vaktarrest for ulovlig fravær.

Av refsels sakens dokumenter fremgikk det at saken var behandlet av samtlige militære ankemyndigheter, Krigsadvokaten for Vestlandet og Generaladvokaten. Samtlige hadde funnet saksbehandlingen forsvarlig og refselsen fortjent og passende. Ombudsmannen fant at de faktiske forhold slik de var beskrevet i refselsen var korrekte og at det ikke kunne være behov for ytterligere etterforskning. Det var intet som tydet på at klagerens opptreden som varatillitsmann hadde hatt noen betydning for refselsesutmålingen. Det var utelukkende hans oppførsel overfor andre menige og overordnede som var grunnlag for refselsen.

Det var Ombudsmannens oppfatning at 20 døgn vaktarrest var en streng refselse. Det

refsbare forhold var imidlertid alvorlig. Hans truende holdning både overfor mannskaper og overordnede kunne ikke anses som fleip, sleivete eller bråkjekk opptreden slik han selv forsøkte å gjøre det. Ombudsmannen fant ikke, ut fra de foreliggende opplysninger, at den avgjørelse som var truffet kunne sies å være åpenbart urimelig.

Fra en hovedtillitsmann fikk Ombudsmannen en klage over at to vernepliktige var holdt tilbake i tjenesten etterat de øvrige mannskaper var dimittert i påvent av avgjørelsen av en anke i en refsels sak. Det var tillitsmannens oppfatning at det ikke var anledning til slik tilbakeholdelse og Ombudsmannen ble anmodet om å ta seg av saken.

Det var på det rene at samtlige mannskaper som skulle dimittere i juli ble dimittert den 6. Det var fra sentrale myndigheter gitt en dimisjonsperiode fra 6—17 juli og bestemt at de tjenestlige behov skulle være avgjørende for dimisjonsdagen. Det synes ikke å ha vært noen tjenestlig behov etter den 6 idet samtlige ble dimittert da. De to som ble holdt tilbake utførte heller ikke noen tjeneste etter den 6. De var tatt ut av vaktturnusen og det ble også bekreftet at de to ville blitt dimittert den 6 sammen med de andre hvis det ikke hadde vært for refsels saken.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren og pekte på at de to bare kunne holdes tilbake utover den 6, da de øvrige ble dimittert, enten fordi tjenestlige behov gjorde det nødvendig eller for å sone en endelig ilagt refselse. Det var tidligere fastslått at det var den faktiske dimisjonsdato og ikke den formelle som var avgjørende for når tjenesten var avtjent. Ombudsmannen viste i den sammenheng til Ombudsmannens innberetning for 1972, s 20, hvor dette var fastslått i en uttalelse fra Forsvarets overkommando.

Vedkommende forsvarsgren var ikke enig i Ombudsmannens syn. De uttalelser Ombudsmannen refererte bygget på at det var fastsatt en bestemt dimisjonsdato. Dette er ikke tilfelle i nærværende sak hvor dimitteringen var bestemt gjennomfør i løpet av et tidsrom. Den uttalelse fra departementet som Ombudsmannen hadde henvist til var ikke senere utgitt som bestemmelse.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som skrev slik til Forsvarsdepartementet:

- «1. Det vises til tidligere ref, hvor Det kgl forsvarsdepartement i skriv til Ombudsmannen for Forsvaret med gjenpart til bla Forsvarets overkommando, antar at faktisk dimisjonsdato skal legges til

grunn disiplinærrettslig ved beregning av tjenestetiden. Det vises her til legaldefinisjonen i Militær straffelov § 5 jfr Tjenestereglement for Forsvaret 560 A pkt 3. Spørsmålet om reell eller formell dimisjonsdato som tidspunkt for tjenestetidens opphør har særlig vært aktuelt i forbindelse med fullbyrdelse av arrest etter endt tjeneste, jfr TFF 560 B § 10 pkt 66.

2. Det standpunkt FD og FO på grunnlag av uttalelse fra Generaladvokaten har tatt i dette spørsmål, er sammenfallende med oppfatningen i Rundskriv fra Riksadvokaten Del II — nr 3/1978 om militære straffesaker, Påtalekompetanse — Forelegg på arrest, hvor det i del I, 2 ledd er nyttet «under tjenesten (øvelsen)» og «etter at den er avsluttet (etter dimisjon)» ved definisjon av krigsmann, jfr mil strl § 4 nr 2 jfr § 5.
3. I forbindelse med saksbehandlingen finner FO grunn til å nevne at det omtvistede spørsmål er regulert av FD ved Kunnngjøring til Forsvaret, Avd I, nr 6 1969, s 98, Adgang til å dimittere vernepliktige mannskaper før den fastsatte dimisjonsdato, pkt 3, 3 ledd, i f, hvor det fastsettes at bestemmelsen i TJ 15 — 10 Disiplinærreglement for Forsvaret pkt 3 får tilsvarende anvendelse som ved vanlig dimitering.
4. I påvente av Disiplinlovutvalgets innstilling og fremtidige revisjon av TFF Gr 56, synes det mest hensiktsmessig å innarbeide forannevnte avgjørelse om tjenestetidens beregning i refererte KTF bestemmelser, på følgende måte:

— KTF Avd I nr 6 1969 s 98 pkt 3, 3 ledd, i f, utgår og erstattes med følgende: «Disiplinærrettslig legges faktisk dimisjonsdato til grunn, jfr Tjenestereglement for Forsvaret 560 A pkt 3.»

Forholdet mellom befal og menige.

Det er i år bare behandlet en sak i denne gruppe. Saken gjaldt en kompanisjef som hadde kalt en soldat for «krapyl» og «menneskevrak». Bakgrunnen for dette var at halvparten av en av kompaniets tropper som hadde beredskap skulle drive voksenopplæring/brevkursarbeid på forlegningsrommene en lørdag formiddag. Da kompanisjefen ca kl 0930 kom på inspeksjon lå 5 mann på køya og sluppet av. Soldatene fikk beskjed om å stå opp. Da kpsjefen 5 min senere kom tilbake var det en soldat som ikke hadde kommet seg opp og de forannevnte uttrykk ble brukt om denne soldaten i den skarpe tilrettevising på stedet som kompanisjefen fant nødvendig. Klageren fant disse skjellsordene nedverdiggende og mente at dette ikke kunne godtas uansett hva slags forseelse som lå til grunn for uttalelsene.

Avdelingens sjef ble anmodet om å undersøke saken nærmere. Hendelsesforløpet, slik det var beskrevet av soldaten, ble bekreftet. Det ble understreket at soldaten hadde gjort seg skyldig i en klar tjenesteforsømmelse og

at dette særlig gjaldt soldaten som ikke hadde reagert på kompanisjefens første advarsel. Avdelingssjefen fant det riktig og nødvendig av kompanisjefen å reagere, og han fant det naturlig med en skarp reaksjon. En skarp tilrettevising på stedet ville etter avdelingssjefens syn ofte være en effektiv og brukbar måte å «gjøre opp» en sak på. Avdelingssjefen ville imidlertid ikke akseptere, selv i en situasjon som denne de uttrykk som var brukt og fant det naturlig at kompanisjefen beklaget dette.

Ombudsmannen orienterte klageren om de undersøkelser som var foretatt og det syn avdelingens sjef hadde gitt uttrykk for. Ombudsmannen erklærte seg enig i avdelingssjefens syn og anså saken for ferdigbehandlet med dette.

Tillitsmannsordningen.

I august 1977 satte Forsvarsdepartementet ned en arbeidsgruppe som skulle fremlegge forslag om justeringer av bestemmelsene om tillitsmannsordningen i Forsvaret. Gruppen besto av en representant for Forsvarsdepartementet, Forsvarets overkommando, landsutvalget for tillitsmenn og Ombudsmannen for Forsvaret. Gruppens arbeidsgrunnlag skulle være:

1. Henstilling om justeringer fra landskonferansen 1977.
2. Tilpassing i bestemmelsene av de tidligere godkjente tilleggsforslag vedrørende
  - a) Ombudsmannen og tillitsmannsordningen.
  - b) Distrikts-/områdekonsferanser.
3. De punkter i bestemmelsene som gruppens medlemmer selv av egen erfaring mener bør justeres, derunder også den lokale behandling av forslag som ønskes tatt opp i lands-, distrikts- og områdekonsferanser.

Arbeidsgruppen avga sin innstilling den 10 nov 1977. Innstillingen har senere vært til behandling ute i tillitsmannsapparatet, landsutvalget for tillitsmenn, Forsvarets overkommando og ombudsmannsnemnda for Forsvaret. På bakgrunn av disse uttalelser har Forsvarsdepartementet formulert de endelige bestemmelser som er satt i verk henholdsvis 30 mai, 22 juni 1978 og 12 mars 1979.

Det er foretatt flere vesentlige endringer i de gjeldende bestemmelser, særlig gjelder dette tillitsmannsapparatet på det regionale plan. Tidligere ble det arrangert distriktskonferanser og områdekonsferanser. Utbyttet av disse konferanser synes ikke å stå i forhold til det konferansene kostet både av penger og tid. Stort sett ble det behandlet de samme

saker som hadde vært behandlet på den foregående landskonferanse. De tilrådinger som ble gitt i lokale saker kunne vanskelig rettes til noen regional myndighet som hadde ansvar for de forhold tilrådingene gjaldt. Den vesentligste oppgave for disse konferanser var å velge representanter til landsutvalget etter hvert som medlemmer der dimitterte.

Arbeidsgruppen foreslo at disse konferanser skulle falle bort. I stedet ble det etablert en ordning med kontaktutvalg på det regionale plan. Forsvaret ble delt inn i 8 områder hvor det skulle etableres kontaktutvalg. Landsutvalget skulle bestå av representanter valgt fra disse kontaktutvalg som dessuten skulle holde møter på regionalt plan i sammenheng med landsutvalgets møter.

Kontaktutvalg	Fylker	Representanter i LTF
I	Oslo, Akershus, Østfold Vestfold	2
II	Hedmark, Oppland, Buskerud	1
III	Rogaland, Aust-Agder, Vest-Agder	1
IV	Hordaland og Sjøforsvarets fartøyer	1
V	Møre og Romsdal, Sør- Trøndelag, Nord-Trøndelag	1
VI	Nordland	2
VII	Troms	2
VIII	Finnmark	1

Kontaktutvalgene består av en tillitsmann fra hver av de avdelinger som finnes innenfor kontaktutvalgenes områder. Det er hovedtillitsmannen i fellesutvalget og kompanitillitsmann/tilsvarende fra selvstendige lokale utvalg som skal møte. I tillegg skal avdelinger med minst 200 mann møte med ytterligere en representant som velges for hver gang.

Kontaktutvalgene er interne regionale arbeidsutvalg som kommer sammen til forberedende møter foran hvert møte i landsutvalget. På møtene skal kontaktutvalgets representant i landsutvalget orientere om saker som har vært behandlet i landsutvalget, samtidig som de mottar synspunkter fra kontaktutvalgets øvrige medlemmer på saker som er aktuelle for LTF.

Foran hver landskonferanse skal kontaktutvalgene foreslå sine kandidater til landsutvalget. I periodene mellom to landskonferanser velger de respektive kontaktutvalg nye representanter til landsutvalget etter hvert som gamle representanter dimitterer. Det er videre gitt bestemmelser som regulerer den praktiske gjennomføring av kontaktutvalgenes møter.

Befalet er ikke representert i kontaktutvalgene. Dette henger sammen med at møtene i kontaktutvalgene er forberedende møter på samme måte som vi kjenner dem på det lokale plan hvor heller ikke befalet er representert. Det er tidligere klaget over manglende kontakt mellom landsutvalget og det regionale og lokale plan. Det var arbeidsgruppens håp at nyordningen skulle eliminere dette problem. Erfaringene hittil synes å tyde på at dette håp kan gå i oppfyllelse. Erfaringene synes også ellers å ha vært gode selv om det har vært visse begynnelsesvanskeligheter.

Når det gjelder landsutvalgets sekretariat er det også gjennomført vesentlige endringer. Sekretariatets medlemmer skal nå velges på landskonferansen. De er ikke ordinære medlemmer av landsutvalget, men møter uten stemmerett. Sekretariatets medlemmer fortsetter i sekretariatet også etter at de er ferdig med førstegangstjenesten, frem til neste landskonferanse. For tiden etter at de er ferdig med førstegangstjenesten med særlig godtgjørelse.

Det stadige skifte av medlemmer i landsutvalgets sekretariat har skapt vanskeligheter for arbeidet i sekretariatet. Disse vanskeligheter er det håp om å få eliminert med nyordningen.

En annen vesentlig endring er gjort i bestemmelsen i pkt 62 i tillitsmannsreglementet om avsetting av tillitsmenn. I de hittil gjeldende bestemmelser er det Forsvarsdepartementet som har hatt den endelige avgjørelse i slike saker etter at Ombudsmannen har avgitt en uttalelse. På de siste års landskonferanser har denne bestemmelse blitt gjenstand for adskillig kritikk, og landskonferansene har bare villet akseptere at de som har valgt en tillitsmann skulle kunne avsette ham.

Forsvarsdepartementet har nå foreslått at det skal etableres en ankenemnd i slike saker. Ankenemnda skal bestå av en representant for Forsvarsdepartementet, en fra Forsvarets overkommando, to for de vernepliktige oppnevnt av landsutvalgets sekretariat samt Ombudsmannen for Forsvaret som også skal være ankenemndas formann. Denne ankenemnda skal ha avgjørelsesmyndighet så fremt nemndas vedtak er enstemmig. Oppnås ikke enighet bringes saken inn for Forsvarsdepartementet til avgjørelse.

Vi har hittil ikke hatt noen bestemmelser om anke i de tilfelle hvor en tillitsmann flyttes til et annet tjenestested. Forsvarsdepartementet har nå i tillitsmannsreglementet pkt 15 foreslått at pkt 62 i visse tilfelle av forflytning bringes tilsvarende til anvendelse.

Pkt 15 har fått denne ordlyd:

«Tillitsmann og varamann velges normalt for tjenesteperiodens varighet. Nyvalg foretas etter rekruttperioden, ved forflytning til annen avdeling, når tillitsmannen fritas for vervet i samsvar med reglens pkt 62, når han frasier seg vervet, eller når minst halvparten av de mannskaper han representerer retter skriftlig anmodning til sjefen om nyvalg.

Utvalgets formann sørger for at navnene på tillitsmenn og varamenn, samt ledelsens faste representanter og deres varamenn, blir gjort kjent for underavdelingen/enheten snarest mulig etter at valgene er gjennomført og at valgene blir kunngjort på kompaniordre eller i tilsvarende form for kunngjøring.

En tillitsmann kan i likhet med andre vernepliktige mannskaper beordres til annen avdeling/stasjon/enhet når:

- Han selv ønsker overføring til nytt tjenestested.
  - Hans sivile eller militære utdanning/kvalifikasjoner kan bli bedre utnyttet etter overføringen, eller når hans personlige egenskaper eller personlige forhold medfører at han vil kunne gjøre bedre tjeneste et annet sted.
- Beordringsmyndigheten orienterer tillitsmannen om årsaken til forflytningen.
- Disiplinære eller strafferettslige forhold tilsier det. Ved disiplinbrudd bør normalt advarsel først være gitt av foresatt myndighet.

Før frabeordringen iverksettes, skal fellesutvalget, eventuelt selvstendig lokalt utvalg, orienteres om den begrunnelse som er gitt for frabeordringen. Er frabeordringen begrunnet med at tillitsmannen har misbrukt tillitsmannsvervet, kommer bestemmelsene i pkt 62 til anvendelse. Tillitsmannen fungerer i så fall i sitt verv inntil saken er avgjort etter pkt 62, jfr dog Tjenestereglement for Sjøforsvaret § 219, pkt 2. Er frabeordringen gitt en annen begrunnelse og et flertall i utvalget finner at frabeordringen har sammenheng med vedkommendes virksomhet som tillitsmann, kan saken likeledes tas opp til avgjørelse etter bestemmelsene i pkt 62. Frabeordring kan i sistnevnte tilfelle iverksettes uten å avvente avgjørelse etter pkt 62. Beordringsmyndigheten skal underrette Forsvarsdepartementet om hva som blir foretatt i tilfelle beordringen ikke har vært ansett saklig begrunnet. Det velges ny varamann etter den varamann som rykker opp etter frabeordret tillitsmann.»

Den rådslagsordning som hittil har vært praktisert som en prøveordning med hjemmel i tilleggsbestemmelser til reglementet er nå innarbeidet i reglementets pkt 20 om forbedrende møter. Bestemmelsen har fått denne ordlyd:

«For å drøfte saker som ønskes tatt opp i det lokale tillitsmannsutvalg skal tillitsmennene i rimelig utstrekning gis anledning til å holde forbedrende møter med sin tropp (tilsvarende).

Tillitsmannsutvalg kan bestemme at saker skal legges fram for mannskapene i forbedrende møter når:

1. Sentrale myndigheter forelegger saker for tillitsmannsutvalget til uttalelse.
2. Når utvalget ønsker mannskapenes syn på lokale forhold eller generelle spørsmål som angår mannskapenes tjenesteforhold eller økonomiske sosiale kår.
3. Når saker som hører under tillitsmannsordningen forsøkes fremmet utenom tillitsmannsutvalgene.

Saker som legges fram av tillitsmannsutvalget skal presenteres på samme måte for samtlige tropper. Mannskapenes syn kommer til uttrykk ved skriftlig votering, underskriftsliste eller på annen hensiktsmessig måte. Resultatet av mannskapenes behandling er ikke bindende for tillitsmannsutvalget, men skal sendes fram sammen med utvalgets beslutning i de saker som fremmes høyere myndighet.

Som et ledd i de forberedende møter på troppsplan kan tillitsmannsutvalget bestemme at det på forhånd holdes orienterende allmøter på kompaniplan. Allmøtene velger skriftlig kompanitillitsmann/tilsvarende blant troppstillsmennene/tilsvarende når troppstillsmennene/tilsvarende seg i mellom ikke kan bli enige om hvem av dem som skal være kompanitillitsmann.

Tillitsmenn og varamenn kan i rimelig utstrekning gis anledning til å holde forberedende møter seg imellom. Tilsvarende møter bør også holdes for ledelsens representanter.

Forberedende møter holdes i tjenestetiden, men kan legges til fritiden når det finnes praktisk eller tjenestlig nødvendig. Sjefen stiller på anmodning tid og møterom til disposisjon.

På alle forberedende møter skal befal bare være til stede hvis mannskapene ber om det.»

I tillitsmannsreglementets pkt 57 har man forsøkt å trekke opp grensen for Ombudsmannens og landsutvalgets arbeidsområde og det er presisert at landsutvalget skal behandle saker som angår mannskapene generelt. Pkt 57 har denne ordlyd:

«Saker som er av betydning for de vernepliktige generelt og som angår sosiale, økonomiske og organisatoriske spørsmål skal behandles av LTF.

Personell som føler seg uriktig, urettferdig eller urimelig behandlet fremmer sine saker til Ombudsmannen.

Likeledes behandler Ombudsmannen saker som gjelder anvendelse eller fortolkning av lover, reglementer og direktiver. Slike spørsmål oversender landsutvalget uten unødige opphold dersom de er fremsendt til LTF.»

Ved FN-bataljonen i Libanon er det etablert tillitsmannsutvalg på kompaniplan og fellesutvalg for hele styrken. Departementet er enig i dette opplegget og har bestemt at reglementets pkt 5 gis følgende tilføyelse:

«Tillitsmannsordningens regler kommer til anvendelse for norske styrker i FN-tjeneste med de tilpasninger som måtte vise seg nødvendige, jfr pkt 11 3. siste avsnitt og pkt 22 siste avsnitt.»

Dette er de vesentligste endringer som nå er gjennomført. I tillegg kommer en del mindre justeringer som en ikke finner grunn til å gå nærmere inn på i denne sammenheng.

Ombudsmannsnemnda har i april 1978 angitt denne uttalelse om arbeidsgruppens forslag til endringer i tillitsmannsreglementet:

«Arbeidsgruppens forslag til endringer av gjeldende bestemmelser som nå har vært ute til høring er ikke blitt forelagt ombudsmannsnemnda til uttalelse.

På bakgrunn av nemndas øvrige arbeid med tillitsmannsordningen i Forsvaret fant jeg grunn til å forelegge arbeidsgruppens forslag for nemnda, men dette var ikke mulig før i nemndas møte den 13—14 mars.

Nemndas medlemmer hadde følgende bemerkninger til arbeidsgruppens forslag:

Til pkt 15 mente ett av nemndas medlemmer at oberst Markhus' forslag burde bli den fremtidige bestemmelse, de øvrige sluttet seg til flertallets forslag.

Til pkt 20 siste ledd må det føyes til «for vernepliktige», slik at bestemmelsen lyder: «På alle forberedende møter for vernepliktige skal — — —.» Dette er nødvendig fordi bestemmelsen også hjemler forberedende møter også for ledelsens representanter.

Nemnda hadde intet å bemerke til den omlegging av regionale møter som er foreslått. Det var imidlertid nemndas oppfatning at det ikke kunne være behov for møter i kontaktutvalgene for alle landsutvalgets møter. Nemnda ville foreslå denne ordlyd for første setning i annet avsnitt til pkt 29: «Kontaktutvalgene er interne regionale arbeidsutvalg som kan komme sammen til forberedende møter foran LTF-møter.»

Nemnda var også uenig i at møtelederen alene skulle utarbeide sakslisten, jfr siste setning i pkt 29. Sakslisten burde settes opp i samarbeid med distriktets representanter i landsutvalget.

Det var nemndas oppfatning at det nye prinsippet med representanter som var uavhengig av forsvarsgren burde fastslås i pkt 41, 2. avsnitt og ikke i pkt 42 som i forslaget. Pkt 41, 2. avsnitt burde få denne innledning: «Landsutvalget består av vernepliktige distriktsrepresentanter uavhengig av forsvarsgren.»

Det var nemndas oppfatning at aktuelle medlemmer til sekretariatet burde ha 6 mndrs tjenestetid igjen, ikke 3 som i forslaget pkt 42. Nemnda pekte videre på en selvmotsigelse i pkt 42, 2. avsnitt. Det heter i 2. avsnitt 1. setning: «til landsutvalgets sekretariat velges vernepliktige som erklærer seg villig til å tjenestgjøre — — —», mens det i siste setning heter: «For den som ikke har bundet seg til tjeneste — — —».

Nemnda hadde ingen ytterligere merknader til forslaget, men var enig i at Ombudsmannen drøftet pkt 57 med sekretariatet for om mulig å finne frem til en formulering som alle kunne godta.»

I desember 1978 har ombudsmannsnemnda avgitt følgende uttalelse om tillitsmannsreglementets punkter 15 og 62 om forflytning og avsettelse av tillitsmenn:

«Saken ble behandlet på ombudsmannsnemndas møte den 12 og 13 d m.

Etter nemndas oppfatning er pkt 62 slik det tidligere er utformet fullt ut tilfredsstillende. Tillitsmennes sikkerhet er ivaretatt på en betryggende måte. Nyordningen med en ankenemnd vil kunne bli mer tidkrevende og omstendelig, og den raske saksbehandling som burde være en forutsetning i slike saker kan bli vanskeliggjort ved den foreslåtte ordning.

Det kan også være visse prinsipielle betenkeligheter ved å oppnevne Ombudsmannen til fast medlem av en nemnd som skal ta avgjørelse i saker som etter Ombudsmannens instruks kan tas opp med ham på vanlig måte. I denne gruppen helt spesielle saker er det vel neppe nødvendig å legge for stor vekt på disse betenkeligheter.

Nemnda finner det således ikke påkrevet å endre bestemmelsen, men er på den annen side oppmerksom på at det nye forslaget imøtekommer mannskapenes ønske slik de er kommet til uttrykk gjennom landsutvalgets behandling av saken og vil derfor ikke gjøre innvendinger mot etableringen av en ankenemnd.

Nemnda har ikke noe å bemerke til formuleringen av pkt 62, men vil peke på at det burde fremgå om medlemmene av ankenemnda skal oppnevnes for den enkelte sak eller for en bestemt periode.

Pkt 15 er i det foreliggende forslag blitt omfattende og lite oversiktlig. De to første leddene tilsvarende det nåværende pkt 15 og må beholdes. Annet ledd bør omredigeres slik at kunngjøring og gjennomføring av valg kommer foran bekjentgjøring av navnene på tillitsmenn etc.

For resten av pkt 15 vil nemnda foreslå følgende formulering:

En tillitsmann er, som enhver vernepliktig, forpliktet til å overta den tjenestestilling i Forsvaret som han blir beordret til, og utføre den tjenesten han blir pålagt.

Hvis en tillitsmann blir beordret til en annen avdeling/stasjon/enhet og et flertall i vedkommende tillitsmannsutvalg finner at beordringen har sammenheng med hans virksomhet som tillitsmann, skal saken behandles av den ankenemnd som er etablert i henhold til pkt 62.

Ankenemndas behandling har ikke oppsettende virkning.

Nemnda finner grunn til å fastslå i bestemmelsen at tillitsmenn der hvor hensynet til tjenesten gjør det nødvendig, kan beordres som andre mannskaper og mener dette bør gjøres ved å bruke ordlyden i vernepliktslovens § 7.

De eksempler som er nevnt i departementets forslag 4. ledd er delvis selvsagte og overflødige og vil kunne skape usikkerhet. Det er bl a uklart om 4. ledd er ment å være uttømmende eller om det bare er eksempler. Det er vel heller ikke grunn til å tro at en sjef vil begrunne en frabeordning med at tillitsmannen har misbrukt sitt verv. Skulle det allikevel skje, vil situasjonen være dekket ved nemndas formulering. Det det er viktig å fastslå i denne bestemmelse er at en frabeordningssak skal behandles på en bestemt måte hvis det er mistanke om at frabeordringen skyldes vedkommendes tillitsmannsarbeid. Dette hensyn er

ivaretatt i nemndas forslag til nytt 4. ledd. I departementets forslag er det sagt at bestemmelsene i pkt 62 skal komme til anvendelse. Nemnda går ut fra at det er ankebehandling som skal komme til anvendelse og ikke den omstendelige forutgående prosedyre. Dette bør sies klart i pkt 15.»

En tillitsmann ved en rekruttskole klaget over tillitsmannsarbeidet på kompaniplan. Han pekte på at tillitsmannsmappene ble sent utlevert, at tillitsmennene ikke hadde fått noen opplæring i tillitsmannsarbeidet, at valget av tillitsmenn ikke hadde foregått i samsvar med fastlagte regler, at kompanisjefen hadde en alt for dominerende stilling og at det ikke var gitt fyldestgjørende begrunnelse for avslag på krav som var fremsatt.

Saken ble tatt opp med avdelingens sjef som drøftet saken med tillitsmannen og kompanisjefen, og endel misforståelser og uoverensstemmelser ble oppklart. Tillitsmannen fikk anledning til å orientere hele kompaniet om resultatet av møtet.

Når tillitsmennene ikke fikk noen form for opplæring hang dette sammen med at dette var en spesiell rekruttskole av kort varighet og med liten tid til de ulike disiplinene. Man hadde derfor ikke kunnet ta tillitsmennene bort fra ordinær tjeneste. Man ville nå forsøke å gi tillitsmennene opplæring i konsentrert form på kveldstid. Ombudsmannen fant intet å bemerke til det som var foretatt i saken.

En tillitsmann ba om Ombudsmannens forklaring av tillitsmannsreglementets pkt 17 hvor det bla sto at «Tillitsmannen kan også yte bistand i samsvar med disiplinærreglementets pkt 33». Det springende punkt var om tillitsmannen hadde anledning til å være til stede under avhør av mistenkte om denne ønsket det.

Ombudsmannen orienterte tillitsmannen om at disiplinærreglementets pkt 33 tidligere var forstått slik at tillitsmannen ikke kunne være til stede ved avhør av mistenkte. Denne praksis er nå endret, og det er slått fast at tillitsmannen kunne være til stede når den forfølgningen gjaldt skulle avhøres.

Det er reist spørsmål om befalsskoleelevers forhold til tillitsmannsordningen. Foranledningen til dette var at befalsorganisasjonene nå organiserer elever ved Forsvarets befalsskoler. Befalselevens rettigheter i organisasjonene er imidlertid begrenset. Befalsskoleelevene har følelsen av at de når det gjelder spørsmål og saker som berører deres fremtidige tjeneste ikke får utrettet noe hverken gjennom tillitsmannsordningen eller befalsorganisasjonene.

Det vil i nærmeste fremtid bli arrangert et

møte i Forsvarsdepartementet for de impliserte befalsorganisasjoner. Ombudsmannen blir invitert til dette møte.

Tillitsmannsutvalgene har også i år sendt referater fra sine møter til Ombudsmannen. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i fellesutvalgene.

Hæren	27 (32)	utv. med 195 møter	(215)
Sjøforsvarets landstasjoner ..	22 (29)	» » 148	» (173)
Fartøyer ..	9 (11)	» » 48	» (49)
Luftforsvaret	24 (25)	» » 167	» (173)
		82 (96) utv. med 558 møter	(610)

Tallene for 1977 i parentes.

Utvalgene har i år behandlet 4 180 saker (4 585) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 566	(1 791)
Sjøforsvarets landstasjoner ..	1 024	(1 257)
Fartøyer	407	(378)
Luftforsvaret	1 183	(1 159)

Fordelingen på de enkelte saksområder er følgende:

1. Beordring, overføring m v, dimittering	56	(48)
2. Kommandert tjeneste	413	(478)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	56	(29)
4. Uniformer m v	212	(231)
5. Underbringelse m v	699	(719)
6. Forpleining og hygiene	264	(341)
7. Permisjoner	214	(263)
8. Kantiner	76	(81)
9. Velferd	818	(972)
10. Idrett	116	(126)
11. Kommunikasjoner	97	(116)
12. Økonomiske forhold	38	(59)
13. Sosial- og sykesaker	52	(51)
14. Forsvarets skolevirksomhet ..	17	(39)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	78	(66)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	628	(655)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjef	346	(311)

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn referater fra 10 utvalg som har holdt 16 møter. Det er behandlet 136 saker som fordeler seg slik:

Beordring m v	1
Kommandert tjeneste	31

Disiplinærsaker	0
Uniformer m v	8
Underbringelse m v	21
Forpleining	11
Permisjoner	10
Kantiner	1
Velferd	29
Kommunikasjoner	4
Økonomiske forhold	10
Sosial- og sykesaker	1
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen..	2
Orienteringer om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	1
Tjenestlige orienteringer	6

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 7 saker samt 1 fra tidligere år.

En vernepliktig klaget over at han i forbindelse med fremmøte til førstegangstjenesten ikke hadde fått dekket sine reiseutgifter fullt ut. Han opplyste at han med sin reise- måte hadde brukt kr 511,— som avdelingen nektet å betale. Han hadde fått utbetalt kr 370,—.

I innkallingen var han gjort oppmerksom på at reisegodtgjøring ville bli utbetalt fra og til innmeldt bosted innen landet etter billigste reiserute og billigste plass med jernbane, båt og buss. Ombudsmannen undersøkte hva billigste reisemåte fra hans hjemsted til tjenestestedet beløp seg til og kom frem til et beløp som lå under det han hadde fått utbetalt. Det var således intet grunnlag for klagen.

Ombudsmannen har hatt endel henvendelser og forespørsler om utbetaling av dimisjons- godtgjøring fra vernepliktig som til tross for purringer har fått godtgjøringen relativt lang tid etter dimisjon. I et tilfelle ble det fra avdelings side opplyst at det hadde blitt endel vanskeligheter i forbindelse med dimitteringen av julekontingenten bl a fordi de dimitterte før tiden. Den vernepliktige i dette tilfelle hadde fått dimisjonspengene 39 dager etterat han var dimittert. Til påstanden om at dette bl a skyldtes for tidlig dimittering opplyste han at avreisedagen iallefall var kjent 4 uker i forveien.

Det er en klar forutsetning at dimisjons- pengene skal foreligge til utbetaling ved mannskapets ankomst til hjemmet. Tidligere het det: «bør foreligge». Dette er i juni 1978 skjerpet til: «skal foreligge». Det synes imidlertid å være visse vanskeligheter med å gjennomføre dette.

Ombudsmannen har også i år hatt en henvendelse fra mannskaper i kystvaktjeneste i

Sør-Norge om oppsynstillegg på lik linje med tilsvarende tjeneste i Nord-Norge. Det ble i henvendelsen pekt på at det ikke kunne være holdbart som Forsvarsdepartementet gjør å gjøre forskjell på Nord- og Sør-Norge på grunn av klimatiske og geografiske forhold. Det ble hevdet at værforholdene i Nordsjøen kunne være vel så harde som på bankene i Nord-Norge. Mannskapene var klar over at det var tatt opp tidligere og at den til en viss grad hang sammen med tariffavtalene om fredsregulativet. De hadde imidlertid en følelse av at saken nå sto i stampe. De ville gjerne ha rede på hvordan saken sto og hva som kunne gjøres for å få til en rettfærdig løsning.

Ombudsmannen redegjorde for hva som var gjort med henvendelsen om det samme spørsmål i 1977. Forsvarsdepartementet hadde den gang uttalt at et eventuelt krav om oppsynstillegg måtte tas opp ved neste forhandling om fredsregulativet. Ombudsmannen pekte på at kravet burde sees i sammenheng med det krav som var vedtatt på landskonferansen for tillitsmenn i 1976 om et alment sjøtillegg for vernepliktige mannskaper. Ombudsmannen hadde derfor i mai 1977 anmodet landsutvalget for tillitsmenn om å ta saken opp med Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet.

I mai 1978 forespurte Ombudsmannen landsutvalget hvor langt man var kommet med saken. Landsutvalgets vernepliktige medlemmer beklaget at Ombudsmannens henvendelse ikke var besvart. Dette kom av at landsutvalget ikke var kjent med Ombudsmannens henvendelse fordi det ikke fantes noe arkiv på kontoret da det nye landsutvalg overtok etter landskonferansen i 1977. Saken hadde imidlertid vært behandlet to ganger i landsutvalget indirekte i forbindelse med saken om generelt sjøtillegg for gastene. Forsvarsdepartementets prinsipielle standpunkt var at man ikke ville innføre ytterligere særtillegg for soldater. Denne oppfatning deltes av en stor del av de vernepliktige i landsutvalget, idet man generelt gikk inn for at alle soldater skulle ha de samme økonomiske godtgjøringer uansett tjeneste.

Ombudsmannen gikk ut fra at spørsmålet ville bli tatt opp igjen på landskonferansen 1978 og foretok seg ikke mer med saken.

En vernepliktig som hadde utdannelse og gjorde tjeneste som overkokk klaget over at han ikke fikk utbetalt korporals tillegg som han som overkokk mente han hadde krav på. Han hadde flere ganger tatt dette spørsmål opp med kompanisjefen som hadde opplyst

at klageren ikke var verdig til tillegget. Begrunnelsen for det var at klageren hadde fått en refselse på 14 dagers vaktarrest for ulovlig å ha fjernet proviant fra mannskapskjøkket. Klageren mente at så lenge de fortsatt brukte ham på kjøkkenet som overkokk så måtte han ha krav på tillegget.

Etter å ha undersøkt saken kunne Ombudsmannen opplyse klageren om at korporalsgraden ikke automatisk fulgte med overkokkstatus. Korporalstillegget derimot hadde han krav på så lenge han utførte overkokks jobb med det samme ansvar som andre overkokker. Ombudsmannen tok saken opp med klagerens avdeling og anmodet om at etterbetaling av tillegget måtte bli foretatt.

Sykesaker.

Det er behandlet 16 saker samt 5 fra tidligere år.

Ombudsmannen opplyste i beretningen i fjor at det var satt ned et utvalg som skulle vurdere de økonomiske og tjenestlige forhold for mannskaper som ble dimittert midlertidig pga sykdom/skader oppstått under tjenesten. Et forhold som var omtalt i flere tidligere innberetninger.

Utvalget har avgitt sin innstilling. Ombudsmannen uttalte om denne innstilling:

«Utvalget sier i sin innstilling:

«Rent prinsipielt er Utvalget av den mening at når det gjelder sykdom og skade under militærtjenesten bør forholdet mellom vernepliktige og Forsvaret ikke være annerledes enn for en arbeidstaker og arbeidsgiver i det sivile samfunn, dvs at Arbeidsmiljølovens § 64 her bør komme til anvendelse.»

Ombudsmannen er enig i at det er behov for en viss nytenking på dette området om at det bør være størst mulig likhet mellom den måte man behandler syke og skadede på i Forsvaret og den måte man i det sivile liv behandler liknende tilfeller. Et like viktig prinsipp bør etter Ombudsmannens vurdering være at en vernepliktig som blir syk/skadet under tjenesten ikke skal komme dårligere ut enn om han var frisk. Hverken når det gjelder økonomi eller tjenestetid i det militære, bør han settes i noen særstilling. Et mannskap som uforskyldt blir syk eller skadet bør ikke «straffes» med økonomiske problemer og lengre tjenestetid ved at han må ta igjen forsømt tjeneste.

Dette utgangspunkt må være særlig aktuelt når det gjelder mannskaper som skader seg i tjenesten.

Ombudsmannen har vanskelig for å gå inn for prinsippet om å gjøre vernepliktstjeneste til et arbeidstakerforhold. Det vil kunne føre til betydelige konsekvenser hvis dette prinsipp skulle bli slått fast, selv om Utvalget sannsynligvis har tenkt at arbeidstakerforholdet bare skulle være aktuelt i forbindelse med MUD. Arbeidsmiljølovens § 64 dreier seg om vern mot oppsigelse. Etter Ombudsmannens skjønn ville det være uriktig å kalle de verne-

pliktige arbeidstakere og å trekke inn Arbeidsmiljølovens § 64. Det er ikke vern mot oppsigelse de vernepliktige trenger, men et vern mot den ekstra belastning mannskaper får som blir kjent MUD pga sykdom eller skade.

Ombudsmannen er enig med Utvalget i at det må ligge en nøye vurdering til grunn for å kjenne en vernepliktig MUD og at denne kjennelsen bare bør brukes i helt spesielle tilfelle hvor ingen annen løsning er mulig.

Avdelingssjef og lege må vite at mannskapet ikke vil bli innkalt igjen for å ta igjen forsømt tjeneste og må anstrenge seg for å løse vanskelighetene på annen måte, som f.eks nedskrivning til arbeidsdyktig, overføring til annen tjeneste, utsettelse med resttjeneste med sikte på overføring til HV, sykemelding etc.

Manskaper som blir sykemeldte må være under oppsikt av den militære lege som i samsvare med avdelingens sjef avgjør om vedkommende kan sykepermittes, om han skal være på sykestua eller om han kan fortsette tjenesten med nødvendige lettelser (delvis sykemeldt).

Hvis det ikke er mulig å unngå å kjenne en vernepliktig MUD, må Forsvaret føle et ansvar for vedkommende også etter den dag han sendes hjem, og han må være sikret de samme ytelser som han hadde hatt som frisk. En vernepliktig er pålagt å gjøre tjeneste i 12 eller 15 mndr, og han bør holdes skadesløs om Forsvaret finner at han pga sykdom eller skade må løses fra dette pålegget for en tid. Men selv om han ikke kan gjøre tjeneste når han er syk, vil det virke urimelig å pålegge ham tilleggstjeneste ut over den tid han er innkalt for.»

Ombudsmannen har fått tilsendt en rapport om lege- og helsetjenesten i Forsvaret. Rapporten som ikke var adressert eller undertegnet, omtalte 11 til dels alvorlige forhold som alle refererte seg til Brigaden i Nord-Norge. Rapporten ble slått opp i «Klassekampen».

Ombudsmannen tok saken opp med Brigaden i Nord-Norge og forespurte om Brigaden kjente til rapporten og om den i tilfelle ville foranledige undersøkelser fra Brigadens side. Ombudsmannen mottok en kopi av den fyldige rapport Brigaden hadde sendt Forsvarets overkommando etter å ha undersøkt de fremsatte påstander. Brigaden konkluderte bl a med:

«Brigadens foreløpige konklusjon etter de undersøkelser som er foretatt, er at de eksempler som rapporten omtaler ikke kan begrunne de påstander om legenes manglende yrkesetikk. Brigaden vil bestemt avvise påstanden om at noe befal kan påvirke en vesentlig medisinsk avgjørelse i negativ retning for soldaten. Denne konklusjon støttes av de tjenestegjørende leger ved Brigaden.

Brigaden beklager meget sterkt at en rapport som inneholder så mange løst funderte og direkte gale påstander både mot enkeltpersoner og en yrkesgruppe, blir offentliggjort. Gjennom det tillitsmannssystem vi har i dag har soldatene full adgang til å ta opp forhold som de mener bør rettes på. Det kan også gjøres på vanlig kommandovei.»

En vernepliktig som var ferdig med sin førstegangstjeneste klaget til Ombudsmannen over at den militære lege ved innrykk til tjenesten ikke hadde tatt hensyn til klagerens ryggplager med den følge at klageren både under førstegangstjenesten og senere hadde hatt store plager. Da han møtte til tjeneste hadde han gjort oppmerksom på at han hadde vondt i ryggen. Han hadde imidlertid ikke hatt med attest fra sivil lege. Den militære lege hadde ikke funnet noe galt, men klageren var noe senere sendt til en ortoped som heller ikke fant noe galt med ryggen, men satte ham på mensendicktrening. Han ble ikke bedre og søkte senere overføring til depottjeneste. Her måtte han ta tunge løft og ble verre. Han ba en gang om å få oppsøke sin sivile lege, men fikk avslag. Han gikk til sivil lege allikevel og ble sykemeldt for 14 dager. Etter at han var ferdig med tjenesten i april 1977, hadde han gått mye sykmeldt, og i desember 1977 ble det konstatert at han led av Morbus Bechterens.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet og stilte spørsmålene om ikke en lege som var i tvil burde sende mannskapene til spesialist og om militærlege skulle nekte en vernepliktig å oppsøke sin sivile lege når han ba om det.

Etter å ha undersøkt saken fant Forsvarets sanitet intet å bemerke til behandlingen i denne saken. Det ble pekt på at klageren var fremstilt for spesialist, nedskrevet i dyktighetsklasse til Arbd A og henvist til mensendick- og fysikalsk behandling. Det ble videre pekt på at den sykdom som ble konstatert hos klageren $\frac{3}{4}$ år etter dimisjon var meget vanskelig å diagnostisere i sin begynnelsesfase. Det ble opplyst at det ikke var få personer i vårt land som utvilsomt — og med rette — har rettet kritikk mot sin lege for at denne sent eller ikke i det hele tatt oppdaget sykdommen. Når det gjaldt spørsmålet om adgang til å oppsøke sivil lege/spesialist, ble det svart at det vanskelig kunne gis noe entydig svar. Ingen pasient hadde krav på å bli henvist fra en lege til en annen. Det måtte i hvert enkelt tilfelle fra legens side foretas en medisinsk vurdering for en henvisning til annen lege/evt spesialist.

En vernepliktig som begynte sin førstegangstjeneste i oktober 1978 var den 1 nov utsatt for en ulykke i hinderløypa og brakk spolebenet i venstre legg. Han ble dimittert for 3 mndr og ville få sin tjenestetid tilsvarende forlenget. Dette fant han urimelig og det ville skape mange vanskeligheter for ham.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som uttalte at klageren kunne tas inn igjen så snart han var så bra at han kunne

delta i lettere tjeneste, instruksjon, skyteøvelser og liknende. Ombudsmannen tok også saken opp med klagerens rulleførende avdeling som sørget for at klageren ble innkalt til tjeneste igjen. Han skulle forsøkes innpasset i sin opprinnelige kontingent igjen slik at han kunne dimitteres i oktober 1979.

En vernepliktig var under en repetisjonsøvelse i mars 1977 utsatt for et uhell i forbindelse med brobygging og fikk knust tommele på høyre hånd. Han ble dimittert og gikk sykmeldt til juni 1977. Han fikk opplysning om at sykesaken ville gå sin gang. I august 1977 hadde han intet hørt og kontaktet Ombudsmannen for å få råd og hjelp. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som akkurat hadde orientert klageren om hans krav på trygd/erstatning. Erstatningsspørsmålet kunne ikke avgjøres før uførhetsgraden var fastsatt av Rikstrygdeverket, 12 mndr etter ulykken. Den medisinske invaliditet ble i april 1978 fastsatt til 10 pst, og erstatningsbeløpet ble fastsatt til kr 19 650,—.

En vernepliktig som startet sin tjeneste i juli 1977 var blitt syk i oktober og gikk sykmeldt resten av året. Han ble dimittert som midlertid udyktig i tre år. Fra 1 januar 1978 fikk han utbetalt sykepenger med ca kr 2 112,— pr mnd. Han hadde hustru og tre barn. Ved utregning av sykelønn fikk han ikke det faglige tilleggsbeløp med kr 42,— pr dag. Grunnen til at han ikke fikk dette beløpet var avbrudd i det sivile arbeid på grunn av militærtjenesten. Dette fant han å være en stor urett.

Ombudsmannen undersøkte saken og opplyste klageren om at han hadde krav på militært hustru- og barnetillegg innenfor rammen av 90 pst. av sivil lønn. Hvis de kr 42,— pr dag han ikke fikk refererte seg til det beløp som manglet for at han skulle få utbetalt 90 pst av lønn, ville dette beløp bli utbetalt av Forsvaret.

En vernepliktig hadde en måned før han begynte på militærtjenesten anskaffet seg briller. Han opplyste at han var anbefalt dette på sesjonen. Anskaffelsen var en direkte følge av den forestående førstegangstjeneste. Han fant det derfor naturlig at Forsvaret betalte brillene, men en søknad om dette var imidlertid avslått, noe han fant urimelig.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som gjorde klageren kjent med i hvilke tilfelle Forsvaret betalte anskaffelse av briller. Han ble anmodet om fra militærlegen ved den avdeling han tjenestegjorde å skaffe en attest om at han måtte anskaffe briller fordi manglende briller ville nedsette hans brukbarhet i Forsvaret i betydelig grad. Slik attest fikk han ikke, og Forsvarets sani-

tet fant ikke å ha hjemmel for å betale regningen på kr 348,—. Ombudsmannen fant intet å bemerke til denne avgjørelse.

Sosiale saker.

Det er behandlet 10 saker samt 3 fra tidligere år.

En vernepliktig som var ugift hadde fått tildelt en to-roms leilighet og hadde søkt om bostøtte. Boligforholdet var formelt ordnet mindre enn 6 mndr før han startet tjenesten, men tildelingen hadde vært klar langt tidligere. Forsvarsdepartementet hadde avslått søknaden idet det forlangte at han skulle fremleie leiligheten. Han fikk dekket det vesentligste av utgiftene i 4 mndr. Etter den tid måtte fremleie-forholdet være ordnet. Den vernepliktige søkte på ny idet han fant FDs avgjørelse urimelig. Han hadde ikke bodd i foreldrehjemmet de siste 4 år. Han hadde i denne tiden delvis bodd i Sverige p g a utdannelsen. Han hadde alle sine eiendeler i leiligheten og hadde ikke noe annet sted å være under sine permisjoner. Det var tidligere søkt om fremleietillatelse, men dette var avslått. Departementet fastholdt imidlertid sitt krav om at leiligheten skulle bortleies. Dette fant han åpenbart urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Mens Ombudsmannen arbeidet med saken fikk den vernepliktige p g a forlegningsforholdene på tjenestestedet tillatelse til å bo hjemme. På dette grunnlag tok Ombudsmannen saken opp igjen med Forsvarsdepartementet som denne gang innvilget bostøtte med kr 1 000,— pr mnd.

En vernepliktig som var nygift hadde søkt om dekning av renter i forbindelse med et boliglån han hadde tatt opp før han begynte på førstegangstjenesten. Rentebeløpet for det året han var inne til tjeneste beløp seg til kr 1 265,97. Søknaden var skrevet i februar måned, ca 2 mndr før han skulle dimittere. Saksbehandlingen tok lang tid og saken kom ikke frem til Forsvarets overkommando før i midten av juli måned, altså en god stund etter at den vernepliktige hadde dimittert. Søknaden ble avslått av FO med nettopp den begrunnelse at søknaden forelå lang tid etter dimisjon slik at det ikke var hjemmel for utbetaling av støtte.

Ombudsmannen tok saken opp igjen med FO og pekte på at det ikke var den vernepliktiges skyld at saken forelå til avgjørelse lenge etter at han var dimittert. Etter fornyet overveielse fant FO å kunne samtykke i at renteutgiftene med kr 1 265,97 ble dekket. Da boforholdet var etablert mindre enn 6 mndr før

inntrykk, fastholdt FO at det ikke var hjemmel for å yte husleiestønad.

En vernepliktig som gjorde tjeneste i Nord-Norge hadde leiet en møblert leilighet utenfor leiren hvor hans kone og to barn bodde. Husleien var kr 1 300,— pr mnd. Familien bodde tidligere i Trondheim hvor de hadde en 3-roms leilighet. Her fikk han dekket husleieutgiftene med kr 700,— pr måned. Flytningen til Nord-Norge var bla begrunnet med at han etter tjenesten sannsynligvis ville søke en lærerstilling der. Søknaden om å få dekket den nye husleien med kr 1 300,— ble avslått, men søkeren ble tilstått den samme husleiestøtte som han hadde fått i Trondheim.

Ombudsmannen fant det ikke rimelig at Forsvaret skulle dekke merutgifter som skyldtes den vernepliktiges fremtidsplaner etterat han var ferdig med førstegangstjeneste og fant derfor intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet.

En vernepliktig som drev egen lastebilforretning hadde søkt om å få dekket renteutgifter på det lån han hadde måttet ta opp da han kjøpte lastebilen. Renteutgiftene for den tiden han gjorde tjeneste, fra april 1977 til april 1978, beløp seg til kr 3 336,35. Det viste seg at lastebilen var registrert på ny eier fra juni 1977. Forsvarets overkommando var bare villig til å dekke renteutgiftene frem til overdragelsen til den nye eier. Dette fant den vernepliktige urimelig, idet han hevdet at overdragelsen bare var pro forma. Den nye eier var egentlig hans leiesjåfør.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til FOs avgjørelse. Hvis overdragelsen var proforma og den nye eier egentlig var leiesjåfør måtte det legges frem et fullstendig regnskap for denne periode før det eventuelt kunne tilstås økonomisk støtte. Slikt regnskap var, til tross for flere henvendelser om dette, ikke fremlagt.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 10 saker i denne gruppen.

En vernepliktig hadde søkt på et spesielt kurs arrangert av Forsvaret. Ved hans avdeling var kurset kunngjort i juli med søknadsfrist til 30 august. Han søkte, men fikk i et svar datert 29 august beskjed om at inn-taket var foretatt og at han ikke var kommet med. Han gikk ut fra at hans søknad dermed ikke var vurdert og at opptaksmyndighetene hadde holdt seg til en annen opptaksfrist enn den som var kunngjort. Dette fant han underlig.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som kunne opplyse at den kungjøring som klageren refererte til ikke

gjaldt opptak av elever. Kunnngjøring av opptak av elever fant sted i et utvalg av landets aviser den 3 mai. Aspiranter ble tatt ut og begynte aspirantkurs den 4 juli. Aspirantene ble tatt opp som elever den 10 oktober. Den kunnngjøring om opptak som klageren refererte til gjaldt opptak av hospitanter som ikke skulle gå aspirantkurs. Som hosiptanter ble tatt opp yrkesbefal og sivilt ansatte i Staten. I den kunnngjøring som var gjort kjent ved klagerens avdeling var overskriften: «Orientering for hospitanter» ikke kommet med slik at det kunne se ut som om det også gjaldt opptak av elever. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til den redegjørelse som var gitt.

Elever ved Forsvarets gymnas er etter eksamen forpliktet til å søke befalsutdannelse. En elev som hadde begynt på befalsutdannelsen hadde søkt om å få gjennomgå utdannelsen ved en annen befalsskole. Han fikk tillatelse til det, men før han kom i gang ved den nye skolen sendte han en ny søknad. Denne gang om å få slippe befalsutdannelse i det hele tatt. Behandling av hans forskjellige søknader hadde tatt noen tid, og han anmodet om Ombudsmannens bistand til å få en rask avgjørelse da dette hadde betydning for den sivile utdannelsen han skulle begynne på.

Søknaden om å slippe befalsutdannelse ble innvilget. Forsvarsdepartementet bestemte samtidig at han skulle tilbakebetale mottatte ytelser i den tiden han hadde gått på Forsvarets gymnas. Dette refusjonsbeløp var basert på utbetalt tjenestetillegg som utgjorde kr 7 500,—. Han ble videre gjort oppmerksom på eventuell resterende førstegangstjeneste.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til saksbehandlingen og avgjørelsen.

En vernepliktig hadde på rekruttskolen fått en orientering om alle de kurs han kunne søke på etter rekruttskolen. Det var under denne orientering samtidig opplyst at de aller fleste ville få de kurs de søkte på. Han hadde søkt 3 kurs og hadde ikke fått noen av dem. Han var så plassert på et tjenestested han hadde ført opp som 5. prioritet. Han mente dette måtte henge sammen med at han var bøtelagt, noe han hadde gjort oppmerksom på i sin generklæring. Dette fant han urettferdig.

Undersøkelse i saken viste at klageren hadde søkt kurs for hundefører, raketassistente og fotoassistent. Elever til hunderførerkurs ble tatt ut av hundeskolens sjef etter personlig intervju. Klageren var ikke blant de 19 som ble uttatt. Til raketassistentkurs tas det så langt det er mulig ut elever med plettfri vandel. Til fotoassistentkurs skulle det tas ut 3 elever med faglig fotografisk bakgrunn. Kla-

geren hadde ikke det. Når det gjaldt fordeling til tjenestested var det bare elever som ble sendt det tjenestested han hadde ført opp som førsteprioritet. Til tjenestestedet med annen prioritet var det sendt 7 mann som alle av sosiale grunner måtte gjøre tjeneste i nærheten av hjemstedet. Klageren var så sendt til det tjenestested han hadde gitt tredje prioritet på tjenestestedslisten. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til behandlingen og avgjørelsen av klagerens søknader. I tilknytning til denne saken ble det opplyst at ca halvparten av hvert rekruttinntak ble gitt en utdannelse etter rekruttskolen. Til endel av disse kursene ble det krevet spesiell legekjenning og plettfri vandel. Det ville derfor alltid være noen som ikke kunne få den utdannelsen de ønsket fordi de ikke oppfylte kravene. Ved hver rekruttskole er det en stor del som ved hjelp av legeattest e t c søkte om å bli plassert så nær hjemmet som mulig. Dette tas det hensyn til og det gjør det vanskelig for andre å komme til disse tjenestestedene. Det var ellers få klager over uttak til kurs og stasjonering etter rekruttskolen.

En korporal som gikk på sersjantkurs klaget over at han ikke hadde fått anledning til å drive sivilundervisning etter gjeldende bestemmelser. I en orientering på rekruttskolen var det sagt at de vernepliktige skulle ha 45 timer sivilopplæring. I tiden 4—12 mnd skulle det gjennomføres 28 timer brevundervisning under tilsyn og 15 timer samfunnskunnskap. Han hadde nå vært inne i 8 mnd uten å få noen form for sivilundervisning. Saken var første gang tatt opp med avdelingens undervisningsleder som hevdet at han hadde krav på sivilundervisning som de andre mannskapene, senere med kompanisjefen som sammen med sentrale myndigheter kom til at det ikke var plass til sivilundervisning i sersjantkursets program.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren hvor undervisningsinspektøren gjorde oppmerksom på at bestemmelsene var formulert slik at «Elver av befals- og yrkesskoler samt sersjantkurs (tilsv) kan under førstegangstjenesten (første skoleår) delta i sivilundervisningen».

Befals- og sersjantkurselever hadde således ikke noe krav på å få slik undervisning. Det måtte bli opp til den enkelte skoles sjef å bestemme om dette skulle gjennomføres. Klageren anmodet Ombudsmannen om å ta saken opp med sentrale myndigheter for å få sivilundervisningen obligatorisk også for skoleelever. Da Ombudsmannen ikke hadde hatt noen andre henvendelser om dette spørsmål, fant han ikke tilstrekkelig grunnlag for å an-

befale gjeldende bestemmelser endret. Klageren ble anmodet om å ta spørsmålet opp med sin avdeling for å få gjennomført sivilundersvisning der hvis interessen var til stede.

Verveede.

Det er behandlet en sak.

En vervet som var ferdig med sin vervingsperiode hadde de to siste måneder av sin tjenestetid fått utbetalt for meget, idet lønnen ikke var stoppet. Han hadde i ferien 1977 fått utbetalt kr 3 609,60 for meget og i juli kr 2 946,50, til sammen kr 6 556,10. Som delvis dekning for dette hadde vedkommende distriktskommando tilbakeført skattetrekk med kr 4 901,—. Restbeløpet hadde distriktskommandoen flere ganger purret på for å få innbetalt. I februar 1978 hadde distriktskommandoen i et skriv til den verveede gjort oppmerksom på at hvis han ikke fant frem til en oppgjørsordning ville distriktskommandoen «søke høyere myndighets godkjenning for oppgjør ved rettslig inkasso med stadfesting gjennom namsretten.»

Den verveede anmodet om Ombudsmannens bistand idet han fant det urimelig at han skulle tilbakebetale hele beløpet. Han hadde tidligere muntlig fått beskjed om at tilbakebetalingsbeløpet bare gjaldt det for meget utbetalte i juli.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende distriktskommando og pekte på at grunnlaget for å kreve for meget utbetalt lønn tilbake var at vedkommende mottaker forsto eller burde forstått at han hadde fått for meget. Hvis vedkommende var i god tro ville man ikke uten videre kunne kreve tilbake det for meget utbetalte. Det var også spesielle regler for saksbehandlingen i slike saker. Den verveede hevdet å ha vært i god tro når det gjaldt utbetalingen i juni og etter Ombudsmannens oppfatning måtte han høres med det. Han sto foran avslutningen av sin kontrakt. Det var tale om lønn, feriepenger, bonus, kontingenter etc som skulle gjøres opp. Juniutbetalingen syntes ikke å gi den verveede noen mistanke om at han fikk penger han ikke hadde krav på. Etter Ombudsmannens oppfatning var det ikke grunnlag for å kreve det for meget utbetalte i juni tilbake. Da slike saker skal avgjøres av Riksrevisjonen, ba Ombudsmannen om at saken ble tatt opp med høyere myndighet om distriktskommandoen opprettholdt sitt krav.

Når det gjaldt juliutbetalingen stillet saken seg etter Ombudsmannens oppfatning annerledes. Den verveede hadde innrømmet at han var klar over at juliutbetalingen var feil. Han hadde også tidligere sagt seg villig til å betale

dette beløpet tilbake. Forskjellige omstendigheter gjorde at hans økonomiske situasjon var meget vanskelig, og han søkte om å få slippe å tilbakebetale julibeløpet.

Ombudsmannen pekte også på at det ikke kunne være anledning til å dekke endel av det for meget utbetalte ved å tilbakeføre skattetrekk slik distriktskommandoen hadde gjort.

Distriktskommandoen tok saken opp med Forsvarets regnskapssentral. Distriktskommandoen forsto Ombudsmannens synspunkter, men ba allikevel om godkjenning for det som inntil da var foretatt og ba vurdert om resten skulle inndrives ved rettslig inkasso.

Forsvarets regnskapssentral redegjorde i sin påtegning til Forsvarsdepartementet for det som var foregått, men var ikke enig i at den verveede kunne ha mottatt juniutbetalingen i god tro. Regnskapssentralen var enig med Ombudsmannen i at feilutbetalinger ikke kunne avregnes mot tidligere inntrukket skatt, dette forhold var derfor ordnet. Hensett til den verveedes vanskelige økonomiske situasjon var regnskapssentralen enig i at han burde slippe å tilbakebetale julibeløpet med kr 3 609,60, men at kravet om tilbakebetaling av julibeløpet med kr 2 946,50 skulle opprettholdes.

Riksrevisjonen uttalte at den ikke ville reise noen innvending mot at hele det feilaktig utbetalte beløp kr 6 556,10, ikke ble krevet tilbake. Det ble heller ikke gjort ansvar gjeldende overfor administrasjonen.

Befalssaker.

Det er behandlet 51 nye saker samt 22 fra tidligere år i alt 73 saker. Av disse sakene gjelder 23 klager over forbigåelse. En viser til hva det er sagt om disse saker under avsnittet generelle bemerkninger.

Major X klaget over at han ved første og annen gangs vurdering i 1977 og 78 ikke hadde fått opprykk til oberstløytnant. Han hevdet at det ikke var tatt tilstrekkelig hensyn til hans utdanning og tjeneste, og han forsøkte å dokumentere dette med å sammenlikne sin egen utdanning og tjeneste med tilsvarende for en kollega som hadde fått avansement til oberstløytnant. Klageren la selv særlig vekt på at han hadde fått karakteren 5 på stabsskole og mente at dette måtte være grunnen til at han ikke avanserte, noe han fant ytterst urimelig.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærstaben. HST opplyste bla at opprykksrådet var pålagt å vurdere de samlede kvalifikasjoner med hovedvekt på tjenestlige uttalelser i nærværende grad. Hvis rådet hadde lagt vekt på noen enkeltfaktor skulle dette vært pro-

tokollert. Det var ikke protokollert noe om klageren. Når det gjaldt stabsskoleresultatet opplyste Hærstaben at en offiser i samme kull med 6 i karakter, en meget god karakter, heller ikke avanserte ved første gangs vurdering. Hærstaben redegjorde så for de rangeringer klageren hadde fått ved de to vurderinger som var foretatt. Hærstaben uttalte i den sammenheng bl a:

«Konkurransen om opprykk er hard. Det er ofte ikke meget som skiller. O-rådet må imidlertid finne en rekkefølge. De faktorene som skal vurderes er som oftest ikke direkte sammenliknbare og rådet må derfor til en viss grad utvise skjønn. At en offiser ikke når så høyt opp på rangeringslisten at han kan avansere betyr ikke som major X uttaler «at man plutselig ikke lenger er noe særlig verd». Tvert imot, sogar vel kvalifiserte offiserer kan risikere ikke å avansere fordi gjeldende regler ikke gir hjemmel for dette.»

Sammen med Hærstabens uttalelser fulgte rulleblad og tjenesteuttalelser for den offiser, oberstløytnant Y, som klageren hadde sammenliknet seg med.

Ombudsmannen forsøkte å vurdere de opplysninger som var gitt om de to offiserer og kom til at klageren måtte gis et pluss både når det gjaldt sivil og militær utdannelse, variert tjeneste, byrdefull tjeneste og tjenesteuttalelser, selv om forskjellen i klagerens favør ikke var særlig stor. Saken ble dog tatt opp igjen med HST som ikke ville foreta seg noe før tredje gangs vurdering var foretatt i september 1978. Ved denne vurderingen ble klageren rangert som nr 19 av 22 rangerte. De 11 første fikk opprykk. I klagerens kull ble det gitt 1 opprykk. Hærstaben opplyste at major Xs klage var vurdert på ny, man fant intet grunnlag for å foreslå overfor Forsvarsdepartementet at klageren ble vurdert ekstraordinært for opprykk til oberstløytnant.

På bakgrunn av de opplysninger Ombudsmannen hadde fått i saken syntes det å være på det rene at avgjørelsen bygget på tilstrekkelige og riktige faktiske opplysninger. Gjeldende bestemmelser og spesielle direktiver til opprykksrådet var fulgt, og Ombudsmannen fant ikke grunnlag for å hevde at avgjørelsen var åpenbart urimelig.

En løytnant i avansementskrets II klaget over at han ved en vurdering om opprykk før tur ikke hadde fått slikt opprykk. Han sammenliknet seg med tre andre løytnanter som alle hadde fått slikt opprykk. Sammenliknet med de tre med hensyn til tjeneste, utdannelse og resultater mente han seg selv tilsvarende skikket for opprykk utenfor tur. Klageren hevdet at opprykksrådenes syn på kvalifikasjoner etc kunne variere meget. Han hadde

brakt i erfaring at rådet i 1977 hadde lagt stor vekt på tjeneste ved tropp. Han var i tvil om rådet hadde lagt tilstrekkelig vekt på krevende tjeneste under vanskelig forhold med stor virksomhet blant mannskapene. Selv hadde han av 12 år totalt 9½ år i Nord-Norge, mens de tre han sammenliknet seg med ikke hadde noen eller bare meget kort tjeneste i Nord-Norge. Han hevdet også at det kunne ha betydning for vurderingen at det satt medlemmer i rådet som kunne ha personlig kjennskap til enkelte av kandidatene. Alle tre han sammenliknet seg med kom fra den samme avdeling. Han klaget videre over at hans personlmappe manglet opplysninger om et gjennomført Fly-op-kurs. Dette kurset mente han var så spesielt, krevende og så verdifull erfaring og tjeneste at det burde tillegges vekt ved en vurdering.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærstaben som kunne opplyse at løytnanten to ganger var vurdert for opprykk før tur. Ikke ved noen av vurderingene var løytnanten av opprykksrådet rangert for opprykk. Det ble videre opplyst at det Fly-op-kurs klageren mente det manglet opplysninger om var påført løytnantens rulleblad og således kjent for opprykksrådet. Hærstaben fant intet grunnlag for å foreslå at løytnanten ble vurdert ekstraordinært for opprykk før tur. Klageren skulle normalvurderes i 1978 for første gang.

Overfor klageren pekte Ombudsmannen på at det kurs han selv hadde lagt vekt på var kjent for opprykksrådet. Av de opplysninger som ellers forelå i saken fremgikk det ikke at det var dekning for hans øvrige anførsler og antakelser. Ombudsmannen fant ikke noe å bemerke til den avgjørelse som var truffet.

En kaptein i en noe spesiell gruppe befal hadde ikke i forbindelse med de justeringer og normeringer som ble gjennomført den 1 mai 1977 fått opprykk til major. Dette fant han urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. Han hadde bedt om å bli gjort kjent med en påtegning hans sjef hadde gitt på en søknad om stilling. Denne anmodning var avslått.

Når det gjaldt det siste spørsmål gjorde Ombudsmannen ham kjent med tjenestereglementets bestemmelser om dette. Det heter i disse bestemmelser at en tjenestemann som søker en stilling etter anmodning skal gjøres kjent med de påtegninger og uttalelser som er gitt om ham. Slike opplysninger skal gis straks saken er avgjort av ansettelsesmyndigheten.

Spørsmålet om avansement tok Ombudsmannen opp med Forsvarets overkommando. Når klageren ikke hadde fått avansement hang

det sammen med at vedkommende av sin sjef ikke var ansett som skikket for opprykk. I Verksetningsdirektivet var det forutsatt skikket for anvendelse av midlertidig høyere grad. Forsvarets overkommando opplyste at i praksis er alle offiserer som favnes av bestemmelsene gitt opprykk med mindre det knyttet seg klart negative forhold til vedkommende som alkoholmisbruk, disiplinære og/eller strafferettslige forhold. Den praksis som er fulgt i forsvarsgrenene måtte også etter overkommandos mening anvendes på den gruppe offiserer klageren tilhørte. Unnløstelse av å gi klageren midlertidig majors grad ville være en klar forskjellsbehandling. Forsvarsdepartementet bestemte at klageren skulle gis midlertidig majors grad fra 1 mai 1977.

En kaptein i avansementskrets II var vurdert 3 ganger for opprykk til major uten å ha kommet med blant de som avanserte. Klageren som hadde 4 års krigstjeneste hadde mangelfull sivil utdannelse og hadde heller ikke ordinær befalsskole. Han avla handelsskoleeksamen og tok realskoleeksamen på kveldstid og søkte så om opptak på tilleggskurs ved Befalsskolen for Infanteriet. Denne søknad ble avslått. Begrunnelsen var at han som fastlønnet krigsbefal ikke trengte militær tilleggsutdannelse for å oppnå avansement. Det var myndighetenes oppfatning at tilleggskursene først og fremst måtte forbeholdes dem som måtte ha ytterligere utdannelse for å kvalifisere seg for fast tilsetning. Hvis de som allerede var kvalifisert for fast ansettelse og avansement ønsket å forbedre sine konkurransemuligheter måtte dette skje ved de vanlige avansementskurser. Klageren mente at det faktisk at han ikke hadde befalsskole hadde vært av avgjørende betydning for opprykksrådet, og han hevdet at det burde vært kjent for opprykksrådet at dette ikke var hans egen skyld.

Hærstaben opplyste at klageren var vurdert 3 ganger sammen med henholdsvis 349—328—268 kapteiner. Kapteinen var ikke noe år blant de henholdsvis 70—70—25 kapteiner som opprykksrådet hadde rangert. Det var henholdsvis 14—37—6 kapteiner som var gitt opprykk til major etter disse vurderinger. Det ble bekreftet at klageren ikke var spesielt omtalt i opprykksrådets protokoll eller i Generalinspektørens innstillinger. Når det gjaldt klagerens avslåtte søknad om opptak på befalsskolens tilleggskurs erklærte Hærstaben at det ikke forelå noen opplysninger om dette i klagerens personellmappe som ble lagt frem for opprykksrådet. Hærstaben kunne ikke se at klagerens manglende befalsskole var tilagt noen avgjørende betydning ved opprykks-

rådets vurderinger. Hadde det vært tilfelle skulle dette, etter direktivene, vært spesielt portokollert. Hærstaben fant ikke at klageren var uriktig behandlet ved opprykksvurderingen eller at han var urimelig forbigått ved opprykk til major.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til de avgjørelser som var truffet i saken.

En offiser som hadde fått opprykk til kaptein hadde klaget først til sin forsvarsgren, senere til Forsvarsdepartementet idet han mente han burde fått opprykk fra et tidligere tidspunkt, 1/7-75. Klagen var behandlet og besvart både av Luftforsvarsstaben og Forsvarsdepartementet. Han fant ikke svarene tilfredsstillende. Han mente fortsatt at han var kvalifisert og berettiget til opprykk fra 1/7-75 og anmodet i den anledning om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og pekte på at det syntes å være nødvendig å gå noe nærmere inn på enkelte av klagerens anførsler. Forsvarsdepartementet ga denne orientering:

«Besværing fra kaptein X over forbigåelse ved opprykk til kaptein etter St prp nr 143 (1975—76) er tidligere behandlet av Luftforsvarsstaben (LST 13 des 76/55037/76/543.2) og senere anke av Forsvarsdepartementet (FD 15 aug 77/4262/77/543-L).

I fornyet besværing til Ombudsmannen for Forsvaret trekker kaptein X frem en del forhold som han mener har betydning for avgjørelsen i saken og som han ikke finner det er tilfredsstillende redegjort for tidligere.

Han etterlyser bl a eksakte forklaringer på at så mange yngre befal gikk forbi han ved opprykk til kaptein.

Spørsmålet er tidligere forsøkt besvart ved forannevnte skriv fra LST og FD hvor det bl a er gjort rede for de kriterier opprykksrådet har vært pålagt å legge til grunn ved vurderingen. Det er også opplyst om det antall befal innen bransjen som ble vurdert og rangert for opprykk til kaptein ved rådsbehandlingen i 1976.

Det har ikke fremkommet uoverensstemmelser mellom de opplysninger om militær og sivil utdanning, tjenesteerfaring og tjenesteuttalelser som har vært forelagt opprykksrådet og de opplysninger kaptein X har pekt på i sine besværing.

I forbindelse med at kaptein X hevder å være forbigått av et stort antall yngre befal, kan det være grunn til å gjøre oppmerksom på at ansiennitet kun vil være bestemmende for innbyrdes rangering i de tilfeller hvor intet annet skiller ved opprykksvurderingen.

I sin besværing antyder han at det kan ha hatt negativ innflytelse at han ble overført fra teknisk til administrativ bransje.

Denne overføringen skjedde for alt befal i tjenestefelt 64 — materieltjeneste. Ved å gå gjennom listene over de kandidater i administrativ bransje som ble vurdert i 1976 for opprykk til kaptein, fremgår at befal fra tjenestefelt 64 utgjorde ca 50 pst. Dette befalet

opnådde også ca 50 pst av opprykksplassene. Departementet antar derfor at overføring fra en bransje til en annen ikke har hatt negativ virkning. Han påpeker også at han i 1964 ble beordret i vingløytnantstilling og at ingen av de han senere ble forbigått av dengang utkonkurrerte han. Etter dagjeldende regler skjeddé tilsetting som vingløytnant etter valg og i konkurranse mot stilling. For å få opprykk krevdes minst 8 års tjeneste som stabssersjant.

I kaptein X tilfelle konkurrerte han seg til stillingen som leder materiellseksjon 335 skvadron som var kunngjort ledig 20 juni 62 sammen med en rekke andre vingløytnantstillinger. Til denne stillingen hadde det meldt seg 5 søkere. For de øvrige stillinger varierte søknadstallet og for flere var det kun 1 søker.

Daværende stabssersjant X ble beordret i stillingen fra 1 jul 64 og ble tilsatt som vingløytnant fra 1 jul 66 da han fylte kravet om 8 års tjeneste som stabssersjant. Det synes på denne bakgrunn ikke relevant å sammenlikne vurderingen i 1963—64 hvor kun et begrenset antall befal konkurrerte med den vurdering som fant sted i 1976 hvor alt befal i en rekke årskull ble behandlet i opprykksråd.

Spørsmålet om manglende sivil utdanning og hvilken betydning dette har ved «poengberegningen» ved opprykksvurderingen er også trukket frem. Som det fremgår av direktiv for opprykksrådet er «... Normalt ingen enkelt faktor alene avgjørende. Det er summen av de opplysninger som foreligger som er avgjørende for bedømmelsen av de samlede kvalifikasjoner og skikkethet». Manglende sivil utdanning er således ingen diskvalifiserende faktor men vil måtte være med som en del av vurderingen når kandidatene sammenliknes.

Den «poengberegning» som er trukket frem er forøvrig kun et foreløpig vurderingsgrunnlag og låser ikke fast den videre behandling i opprykksrådet frem til endelig rangering.

Det er riktig som kapteinen uttalte at tidligere stabssersjantar og vingløytnanter ble vurdert sammen for opprykk til kaptein selv om tjenestefunksjonene lå på forskjellig plan. Dette var i henhold til direktiv som ble gitt for gjennomføring av St prp nr 143 (1975—76).

Det forhold at tjenestefunksjonene lå på forskjellig plan gjorde seg gjeldende også for befal på samme gradsnivå og tas hensyn til ved opprykksrådets vurdering av tjenestefunksjon og tjenesteuttalelser.

I hvilken grad deltakelse i organisasjonsarbeid og samarbeidsutvalg bør telle med ved opprykksvurdering er ikke behandlet særskilt i gjeldende direktiv for opprykksrådene, men vil være med å danne inntrykket av vedkommende befalingsmann i den utstrekning forholdet er kommet til uttrykk i tjenesteuttalelsene. Det må således avveies mot hovedfunksjonen når det eventuelt tillegges vekt.

Departementet vil i denne saken generelt peke på at det ofte er meget lite som skiller befal som får opprykk fra de som ikke når opp i konkurransen. Det kan derfor være vanskelig både å foreta den rangering som opprykksrådet gjør samt å begrunne denne med eksakte «målte» opplysninger. Opprykksrådet består normalt av 7 medlemmer som er tatt ut av forsvarsgrenen og av berørte befalsorganisasjoner. Den rangering rådet kommer frem til på bakgrunn av vurdering av dokumen-

terte og relevante opplysninger skulle gi et så riktig bilde av forholdet mellom de forskjellige befalingsmenn innen samme bransje og årskull som det med rimelighet kan forlanges.

Departementet finner ikke grunnlag for å etterkomme kaptein Xs anmodning om fornyet vurdering for opprykk.»

Etter å ha vurdert de opplysninger som forelå skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Forsvarsdepartementet har den 8 juni skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser. Departementet finner ikke grunnlag for å etterkomme Deres anmodning om en fornyet vurdering.

Jeg har forsøkt å vurdere Deres forskjellige innsigelser mot de opplysninger som er gitt av Departementet eller som ellers finnes i de dokumenter De har utlånt.

Det er sikkert praksis i opprykksrådenes arbeid at det ikke er noen enkeltfaktor som er avgjørende ved vurderingen. I dette direktiv til opprykksrådet som Generalinspektøren ga ved nevnte anledning er det under henvisning til tjenestereglementet presisert at det er de samlede kvalifikasjoner i relasjon til alminnelig skikkethet for den høyere grad som skal vurderes. Departementet har videre bekreftet at alle nødvendige opplysninger om Dem har foreligget for opprykksrådet.

Departementet har bekreftet Deres innvending i forbindelse med at stabssersjantar og vingløytnanter ble vurdert sammen for opprykk. Det er gitt bestemmelser om dette ved gjennomføringen av St prp nr 143. Det er imidlertid Departementets oppfatning at det tas hensyn til dette ved opprykksrådets behandling.

De har uttalt at overføringen fra teknisk til administrativt tjenestefelt har gitt negativt utslag for Dem. Det er Departementets oppfatning at dette ikke er tilfelle og det er pekt på at det overførte befal i 1976 utgjorde ca 50 pst og at dette befal fikk ca 50 pst av opprykksplassene.

Av de opplysninger som foreligger synes det ikke å være mulig å sammenlikne de opprykk mot bestemte stillinger som De tidligere har vært med på og de generelle vurderinger etter den nye befalsordningen som nå finner sted. De har jo tidligere bare konkurrert Dem fra de som har søkt samme stilling.

De innvendinger De har i forbindelse med opprykksvurderingen er i det alt vesentlige av generell karakter og det er etter min oppfatning ikke dokumentert at dette har ført til at De representerer en åpenbar skievhet. Jeg vil i den sammenheng peke på det departementet uttaler i de siste avsnittene i sitt skriv.

Jeg behandlet for en tid siden en sak på mange måter parallell med Deres. Her uttalte Luftforsvarsstaben bl a:

«At resultatet av opprykksvurderingen i 1976 etter St prp nr 143 (1975/76) har medført endringer i kommando- og ansienhetsforholdet for endel befal medfører riktighet og Luftforsvarsstaben har stor forståelse for det befal som nå føler seg forbigått av yngre befal. I kapt Xs tilfelle kan dog LST ikke se at det er grunnlag for å ta hans forhold opp til fornyet vurdering.»

Det var også i Deres tilfelle et stort antall befal som skulle vurderes. I den forannevnte saken var det samme tilfelle og Ombudsmannen reiste spørsmålet om opprykksrådet hadde noen mulighet for å plassere mange hundre kandidater innbyrdes riktig. Til dette svarte LST:

«Vurdering og rangering av et så stort antall kandidater kan være et problem, men med det kjennskap LST har til rådets arbeidsrutiner og saklighet, er resultatet av rådets vurderinger så bra som det er mulig å vente med den form for opprykksvurdering som praktiseres.»

Jeg fant den nevnte sak så alvorlig at jeg forela den for forsvarsministeren. Han erklærte seg enig i det som var uttalt både fra Luftforsvarsstaben og Departementet og pekte spesielt på at opprykk mot en bestemt stilling ikke kunne sammenliknes med de generelle opprykksvurderinger.

Etter en samlet vurdering av de foreliggende opplysninger har jeg ikke funnet noe som tyder på at de skjønsmessige vurderinger som ligger til grunn for avgjørelsen har vært usaklige eller vilkårlige. Jeg kan heller ikke se at det foreligger formelle feil ved saksbehandlingen.

Det synes således ikke å være noe ytterligere Ombudsmannen kan foreta seg.»

En løytnant mente at det i forbindelse med vurdering for opprykk fra løytnant til kaptein var forholdt slik at resultatet for hans vedkommende var blitt særdeles urimelig. Han skrev slik til Ombudsmannen:

- «1. Undertegnede vil herved anmode om assistanse fra Ombudsmannen for Forsvaret i forbindelse med vurdering for avansement fra løytnant til kaptein i Infanteriet.
2. Jeg er yrkestilsatt som offiser i Hæren (Infanteriet) og ble normalvurdert for 1. og 2. gang for avansement fra løytnant til kaptein i A/O-bransjen i avansementskrets II i Infanteriet i 1976. Jeg ble av opprykksrådet funnet skikket for avansement til kaptein, men ble ikke rangert så høyt innen mitt kull at jeg fikk avansement innenfor den prosentramme som da ble gitt avansement.
3. Jeg er senere vurdert for avansement for 3. gang i 1977, men fikk heller ikke ved denne vurdering avansement.
4. Jeg fikk min grunnleggende befalsutdanning i 1950/51 ved Befalsskolen for Infanteriet i Sør-Norge og har min befalsstatus fra 16. september 1951. Jeg er således flere år eldre enn de andre befalingsmenn som jeg er plassert sammen med for avansementskonkurranse i 1967-kullet.
5. Årsaken til at jeg er blitt plassert i 1967-kullet er at jeg var så gammel at jeg i 1966 kunne velge om jeg fortsatt ville være på søknadssystemet eller om jeg ville gå over på beordringssystemet. På grunn av spesielle familiære problemer var jeg først den 16. februar 1967 istand

til å godta beordringssystemet. Jeg fikk derfor først opprykk til løytnant fra 1. februar 1967. Hvis jeg hadde godtatt beordringssystemet i rett tid (innen 5. november 1966) ville jeg ha fått avansement til løytnant pr. 1. juli 1966.

Dersom det er ønskelig kan jeg komme med utfyllende forklaring på hva mine familiære forhold var som var årsaken til at jeg måtte vente i 3 måneder med svar.

6. I forbindelse med St. prp. nr. 150 (1974/75) og St. prp. nr. 143 (1975/76) og de avansementer som er gitt til befal i henhold til disse, er befal som har vært på søknadssystemet helt frem til 1976 gitt valgmulighet til å godta beordringssystemet. De er derved blitt gitt f. eks. avansement i krets II fra løytnant til kaptein fra 1975 for befal tilhørende løytnantskull 1966 og tidligere. Jeg finner det meget urimelig at jeg som da bl. a. godtok beordringssystemet i februar 1967 ikke får anledning til å bli medtatt i det vedtak Stortinget har fattet. Et vedtak som nettopp er rettet mot personell av min kategori og min aldersgruppe.

Det er min klare overbevisning at Stortinget ikke har vært kjent med at personell av min kategori av administrasjonen er blitt plassert i løytnantskull 1967 og 1968. Antallet det gjelder er særdeles lite, og det er klart at vi faller særdeles uheldig ut i konkurranse med disse unge befalingsmenn som har egne faste tjenesteplasser som innebærer at de har flere års obligatorisk utdanning og tjeneste i forhold til kull 1966 og tidligere kull. Det var nettopp dette Stortinget ønsket å ta hensyn til da de satte grensen for sitt avansementsvedtak mellom kullene 1966 og 1967.

Administrasjonen gjorde da heller ikke oppmerksom på at enkelte «eldre befal» fortsatt var plassert i 1967-kullet.

7. Jeg har tidligere tatt opp saken både gjennom administrasjonen og min befalsorganisasjon, Hærens Befalsskoleutdannede Befals Landsforbund (HBB).
8. HBB har hele tiden støttet meg positivt, og forbundet finner det meget urimelig at jeg ikke kan få anledning til å bli overført til kull 1966. Det har også vært dette som har vært mitt ønske. Fra HBB er jeg blitt kjent med at det er i alt ni befal som fylte kravet for opprykk i 1966, men som fikk det først i 1967 fordi vi godtok beordringssystemet etter 5. november 1966. Av disse ni er det såvidt jeg kjenner til maksimalt syv befal som gjenstår som løytnant pr. dags dato — muligens færre.
9. Forsvarsdepartementet har avslått HBBs henvendelser og begrunnet disse med at departementet som hovedregel følger det prinsipp at de valg som en befalingsmann gjør på ethvert tidspunkt i sin tjenestetid, må bli bindende for behandlingen av vedkommende for fremtiden.
10. Jeg finner dette særdeles urimelig i dette tilfelle da jeg valgte i 1967 — 3 måneder for sent, og nå ikke kan omfattes av Stortingsvedtaket. Et vedtak som inne-

bærer at befal som har gått på systemet i 10 år lengre tid nå ble gitt valgmulighet helt frem til 1976.

11. Jeg har i all min tjeneste rent rulleblad, og av mine tjenesteuttalelser fremgår det at jeg har gjennomført tjenesten meget tilfredsstillende. Videre har jeg tjenestegjort som kaptein — med meget godt bedømmelsesresultat — ved flere repetisjonsøvelser.
12. Personlig er jeg overbevist om at det er den uheldige plassering — sammen med befal med samme utdanningsbakgrunn og 10 års yngre alder, som i praksis nå slår negativt ut for meg. Hadde jeg i 1966 vært kjent med at alle i 1966-kullet ville bli kapteiner, men kun 65 pst. i 1967-kullet, ville mitt valg i 1966 blitt et annet. Den gang var det en klar forutsetning at begge kull skulle få 65 pst. avansement til kaptein. Til tross for mine personlige problemer valgte jeg imidlertid lojalt å gå over på beordrings-systemet så snart dette var praktisk mulig for meg.
13. Med bakgrunn i ovennevnte begrunnelse vil jeg be om at Ombudsmannen for Forsvaret vurderer min spesielle sak. Jeg har telefonisk avtale med HBB at dersom det er ønskelig med oversendelse av sakens papirer, så vil forbundet gjøre dette etter en evt. telefonisk henvendelse fra Deres kontor.
For øvrig står jeg selv til disposisjon for evt. ytterligere opplysninger.»

Ombudsmannen tok saken opp mer Forsvarsdepartementet og anførte følgende:

«Ovennevnte løytnant har i brev av 17 des 1977 skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser.

Saken har vært tatt opp av HBB med Hærstaben 2 des 76 og 4 apr 77. HST sendte saken til departementet for avgjørelse 19 apr 77. Departementet svarte HBB med gjenpart til FO/HST 2 mai 77 at det ikke fant grunnlag for å overføre løytnant X fra kull 67 til kull 66.

HBB tok saken opp igjen med departementet og FO/HST 6 jul 77 og anmodet om at departementet på nytt måtte vurdere overføring av lt X og de 7 andre likestilte befalingsmenn fra 1967-kullet til 1966-kullet.

Departementet svarte 4 aug 77 at det etter departementets syn ikke var fremkommet nye momenter og at avgjørelsen ble opprettholdt.

Ombudsmannen har av HBB fått utlånt alle sakens dokumenter og har dessuten hatt møte med HBBs formann om saken.

Departementet har i sin avgjørelse lagt avgjørende vekt på det valg som i sin tid ble foretatt og tidspunktet for valget. Ombudsmannen er for såvidt enig i at gjeldende bestemmelser må følges og oppsatte frister overholdes, men er i tvil om det i enhver situasjon kan være riktig å håndheve denne praksis strengt. I nærværende sak synes en slik håndhevelse å gi et urimelig resultat.

HBB har i sitt skriv av 6 jul f å pkt 9 og 10 pekt på argumenter som det etter Ombudsmannens oppfatning ville være rimelig å til-

legge avgjørende vekt. Ombudsmannen kan ikke se at disse forhold er vurdert av departementet.

Ombudsmannen tør be om at departementet enda en gang vurderer saken vedr lt X, og at det i denne forbindelse også blir vurdert om de øvrige 7 løytnanter som er i noenlunde samme situasjon nå kan bli gitt opprykk. Det dreier seg om offiserer med forholdsvis høy alder og lang tjeneste som er funnet skikket for opprykk. Det er fullt forståelig at de føler seg forbigått og tilsidesatt etter at 1966-kullet har fått opprykk.

Etter Ombudsmannens skjønn representerer denne gruppe en åpenbar skjevhet som det må være mulig å rette opp.»

Forsvarsdepartementet fant å måtte opprettholde sin tidligere avgjørelse og begrunnet dette slik:

«I ref a, anmoder Ombudsmannen for Forsvaret om at departementet enda en gang vurderer overføring av løytnant X og 7 andre likestilte befalingsmenn fra årskull 1967 til årskull 1966.

Ombudsmannen hevder i sitt skriv blant annet:

- Departementet har i sin avgjørelse lagt avgjørende vekt på det valg som i sin tid ble foretatt og tidspunktet for valget.
- HBB har i sitt skriv av 6 juli 1977 (ref d) pkt 9 og 10 pekt på argumenter som det etter Ombudsmannens oppfatning ville være rimelig å tillegge avgjørende vekt.
- Ombudsmannen tør be om at departementet enda en gang vurderer saken vedrørende løytnant X, og at det i denne forbindelse også blir vurdert om de øvrige 7 løytnanter som er i noenlunde samme situasjon nå kan bli gitt opprykk.
- Etter Ombudsmannens skjønn representerer denne gruppe en åpenbar skjevhet som det må være mulig å rette opp.

Under henvisning til Ombudsmannens brev kan departementet bekrefte at man i forbindelse med løytnant X sak har lagt vekt på det valg han i sin tid foretok. Om de generelle aspekter med denne sak vil departementet minne om at befalsordningen av 1966 ble vedtatt av Stortinget etter å være utredet i nært samarbeide med befalsorganisasjonene. Direktiver for gjennomføringen, bestemmelser for overgangsordninger og forvaltningsbestemmelser er basert på avtaler og omforente ordninger med befalsorganisasjonene. Heri inngikk også tidsfrister for individuelle valg av alternative ordninger som fundamentale faktorer for gjennomføringen. Løytnant X sak ble avvist under henvisning til gjeldende bestemmelser. Tilfellet ligger heller ikke innenfor departementets muligheter til å dispensere fra forvaltningsbestemmelsene.

Ombudsmannen anfører at saken gjelder løytnant X og at 7 andre løytnanter er i noenlunde samme situasjon, — underforstått at det er et så begrenset antall at den oppståtte skjevhet bør kunne rettes opp. Departementet må imidlertid vurdere saken ut fra det forhold

at overgangen til det utvidede beordringssystem foregikk over en årrekke. Eksempelvis forble ca $\frac{1}{3}$ av Luftforsvarets befall på søknadssystemet i flere år etter 1966. En eventuell overføring av løytnant X m fl fra 1967 til 1966-kullet på grunn av at det valg de i sin tid gjorde ikke har svart til forventningene vil kunne danne presedens for tilsvarende reguleringer av kullplassering for et stort antall befall. I betraktning av de praktiske konsekvenser dette vil kunne medføre for befalsordningen finner departementet ikke å kunne ta opp spørsmålet om endring av bestemmelsene.

Departementet har sett på de forhold som Ombudsmannen omtaler i forbindelse med HBBs brev av 6 juli 1977, pkt 9 og 10.

I pkt 9 anfører HBB blant annet:

«... Stortingsvedtaket som i praksis innebærer normalavansement til kaptein for 1966-kullet og tidligere har selvsagt endret denne situasjonen. Dersom befalet — da de valgte — hadde visst at ved å velge innen utgangen av 1966 ville de ha blitt kaptein, og ikke de som valgte i 1967 — ville situasjonen ha vært en helt annen. Dette må etter HBBs vurdering nå tas hensyn til ved FDS vurdering av saken.»

Bakgrunnen for disse synsmåter er konkretisert i samme brevets pkt 6:

«Løytnantens — og HBBs synspunkt er at nettopp løytnanten er kommet særdeles skjævt ut i relasjon til de avansement som nå er blitt gitt i henhold til St prp nr 150 (1974—75) og St prp nr 143 (1975—76). Det var med bakgrunn i ovenstående løytnanten søkte om å bli flyttet til 1966 kullet.»

Løytnant X ble i henhold til iverksettingsdirektivet av 24 juni 1976 vurdert for opprykk til kaptein 1. og 2. gang i 1976. Han ble her gitt skikkethetskarakter 5 og rangert som nr 56 av 81. 53 ble gitt opprykk. Videre ble han vurdert for 3. gang i 1977. Da fikk han skikkethetskarakter 4 og ble ikke rangert. 80,8 pst ble gitt opprykk.

Departementet mener at løytnant X ble opprykksvurdert i henhold til iverksettingsdirektivene for St prp nr. 143 og Innst S nr 356 for 1975—76. Under disse vurderingene nådde han ikke opp i konkurransen. Han oppnådde heller ikke så gode skikkethetskarakterer at hans tilfelle kan sies å representere en åpenbar skjevhet. Det er således ikke mulig å gi ham opprykk på dette grunnlag.

HBB har i denne situasjon krevet at løytnanten overføres til årskull 1966. Dette ville betinget av skikkethet, gitt ham opprykk til kaptein. Under henvisning til den generelle redegjørelse ovenfor forhandlingsresultater, avtaler m v må departementet avvise dette krav.

Med hensyn til pkt 10 i HBBs omtalte brev vil departementet bemerke at innføringen av midlertidige grader er et forhandlingsresultat fra justerings- og normeringsoppgjøret i 1977 hvor kriteriene for å oppnå midlertidige grader inngår i avtalen. Med disse tok man sikte på å rette opp skjevheter for det befall som

hadde fått opprykk under den gamle ordning. Dette forhandlingsresultat har departementet selvsagt ikke anledning til å fravike.

Under henvisning til redegjørelsen foran finner departementet å måtte opprettholde tidligere avgjørelser i saken.»

Ombudsmannen fant at den avgjørelse som var truffet var i samsvar med gjeldende regler og den praksis departementet fulgte i slike saker.

En kaptein hadde tatt opp med sin forsvarsgren spørsmålet om endring av sin grunnansiennitet idet han lønnsmessig kom dårligere ut enn andre det var naturlig for ham å sammenlikne seg med når det gjaldt utdannelse og tjenestetid. Saken som tidligere hadde vært tatt opp også gjennom vedkommende befalsorganisasjon var ikke løst tilfredsstillende. Kapteinen anmodet derfor om Ombudsmannens bistand. Vanskeligheten oppsto ved sammenslåingen av avansementskretsene II og III. Ansiennitetsfastsettelsen for personell i de to kretser var fastsatt av to forskjellige utvalg. Ved gjennomføringen av St prp 143 oppsto derfor visse utilsiktede skjevheter. Forsvarsgrenen mente den kunne, på bakgrunn av fullmakter den hadde fått fra Forsvarsdepartementet, rette opp noe av skjevhetene, men ikke i det omfang klageren mente å ha krav på. Ombudsmannen tok derfor saken opp med Forsvarsdepartementet og anførte:

«Ovennevnte kaptein skrev til Ombudsmannen 18 jul 77 som vedlagte fotokopi viser. Samme dag sendte han et brev til FO/LST med gjenpart til Ombudsmannen. Fotokopi vedlegges.

Saken ble av Ombudsmannen tatt opp med FO/LST 2 aug 77, og 14 okt besvarte FO/LST henvendelsen til kapt X. Ombudsmannen og LOF fikk gjenpart.

Ombudsmannen har siden drøftet saken med LOF og tillater seg med dette å be departementet vurdere å endre grunnansienniteten for kapt X.

Såvidt Ombudsmannen kan forstå, er det særlig to forhold som er årsaken til at det har oppstått utilsiktede skjevheter mellom tidligere krets III-personell og krets II-personell. Enkelte «rykket opp» i krets II på et tidlig tidspunkt etter tilleggsutdannelse, mens andre «rykket opp» ved gjennomføring av St prp nr 143 (1975—76). De to utvalg som behandlet fastsettelse av ansiennitet for krets II og krets III la forskjellige kriterier til grunn.

Kapt X og kapt Y som han sammenligner seg med har samme utgangspunkt og tjeneste. Hvis det nyttes samme grunnlag for beregning av kapt Xs grunnansiennitet som for kapt Y, vil kapt X få 20 okt 50 som er uteksamineringsdato fra Marinens sambandsskole. Ombudsmannen kan ikke se at det er forskjell i tjenestemønster for de to som skulle tilsi en slik forskjellsbehandling som den kap X peker på.

Det dreier seg vel her om ett års forskjell i lønnsansiennitet. Etter FO/LSTs beregningsgrunnlag vil han få ltr 20 i 1979. Med grunnansiennitet fra 1950 vil han få ltr 20 i 1978. Kapt Y kom i ltr 20 i okt 76.

LST har i sitt svar til kapt X referert fra FDs skriv av 15 jul 77 følgende avsnitt:

«Forsvarsdepartementet finner at ved beregning av tjenestetid som befal for opprykk til ltr 20 som kapteiner, kan det ses bort fra den reduksjon i ansiennitet som er foretatt som følge av tilleggstudannelse og tilsetning i krets II.»

På denne bakgrunn tør Ombudsmannen be FD å vurdere søknaden på ny. Dersom det her foreligger en urimelig skjevhet, må denne kunne rettes opp selv om ansiennitetssaken er stadfestet som endelig tidligere.»

Departementet var enig i at det her var tale om lønsmessige skjevheter. Den 1/10-50 ble fastsatt som grunnlag for lønnsopprykk. Dette var overensstemmende med klagerens oppfatning.

En liknende sak noe senere ble løst på samme måte.

En lege som var gitt dyktighetskjennelse Arbd B var tatt opp på offiserskurs og etter endt utdanning beskikket til løytnant. Selv mente han at dette var feil og at han med kjennelse Arbd B ikke skulle vært innkalt til tjeneste, men overført til Sivilforsvaret.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som kunne bekrefte at det var hjemmel for å innkalle, utdanne og besikke ham til løytnant selv om han var kjent Arbd B. Ifølge bestemmelsene, gitt av Forsvarsdepartementet 1973 var det bare Arbd B som ikke var beskikket til befal som kunne overføres til Sivilforsvaret når Forsvarets personellbehov tillot det.

Ombudsmannen har senere hatt henvendelser om samme spørsmål.

En vernepliktig løytnant som hadde søkt opptak på Krigsskolen var etter opptaksprøvene ikke tatt opp som elev. Etter å ha tenkt seg grundig om for å finne grunnen til at han ikke ble opptatt og etter å være blitt oppfordret av en rekke offiserer som ikke forsto opptaksrådets kjennelse, bestemte han seg for å ta saken opp med Ombudsmannen fordi avgjørelsen måtte sies å være urettferdig. I henvendelsen til Ombudsmannen ga han en omfattende redegjørelse for opptakskravene og sine reaksjoner og resultater.

Ombudsmannen tok saken opp med Krigsskolen som ga denne redegjørelse for opptaksprosedyren:

«1. Opptaket ved Krigsskolen foregår over 5—6 dager.

Fra mandag til og med torsdag gjennomgår aspirantene psykologiske prøver, legeundersøkelse, prøver i samtids-/samfunnsorientering, ledelse av diskusjon, fysisk test, intervju av psykolog og offiser samt lederskapsprøver.

Fredag og evt lørdag er avsatt til opptaksrådets møte hvor opplysninger/slutninger om den enkelte aspirant presenteres av den offiser som har fulgt den enkelte gruppe (følgeoffiseren), psykolog og idrettsoffiser.

2. Grunnlaget for opptaket bygger på følgende hovedfaktorer:

a) Skolerresultater (eksamen artium eller tilsvarende).

b) Befalsskole.

c) Annen utdanning.

d) Tjenestlige uttalelser.

e) Psykologens konklusjoner.

f) Følgeoffiserens konklusjoner.

g) Fysisk skikkethet.

Opptaksrådet foretar en samlet vurdering og avgjør hvilke aspiranter som skal tas opp som elever.

3. I og med innkalling til opptaksprøver er løytnant X ansett som fullt kvalifisert for opptak ved Krigsskolen.

Som det framgår av det som er nevnt foran er det etter en samlet vurdering at løytnanten ikke nådde opp i konkurransen med de aspirantene som ble tatt opp som elever.

4. Ved opptak av de siste elevene er forskjellen ofte svært liten. Problemet er at streken må settes ved det antall som kan tas opp. Ved opptaket i år var det flere kvalifiserte aspiranter som ikke ble tatt opp.

Løytnant X var blant disse.

5. Av opptaksdokumentene framgår det at løytnant X hadde en svak anbefaling av psykolog. Den lavest akseptable karakter med

— lederprognose 6

— skoleprognose 6

Løytnanten var godtatt av idrettsoffiser, men karakteren var noe svak — 4.

Konklusjonen til den offiser som hadde fulgt løytnant Xs gruppe i 4 dager var — ikke anbefalt for opptak.

Ut fra disse konklusjoner med begrunnelse, tidligere skolerresultater og tjenestlige uttalelser ble løytnant X vurdert i forhold til de øvrige aspiranter.

6. I og med en slik samlet vurdering er det vanskelig å gi noen eksakt sammenligning med siste mann som ble tatt opp, men etter å ha gått gjennom opptaket på nytt synes det for meg at det ikke er begått noen urett mot klageren.»

Ombudsmannen fant ikke i klagerens opplysninger sammenholdt med Krigsskolens redegjørelse, noe grunnlag for å anta at det knyttet seg formelle feil til saksbehandlingen eller at det skjønn som var anvendt i saken var usaklig eller vilkårlig. Dette ble meddelt klageren.

En fenrik var blitt syk under tjeneste. Situasjonen så så alvorlig ut at hans mor ble til-

kalt. Hun søkte senere om å få Forsvaret til å dekke sine reiseutgifter i forbindelse med sønnens sykeleie. Denne søknad var avslått av Forsvarsdepartementet med den begrunnelse at sønnen oppebar full lønn med militære tillegg. Moren hadde klaget på Departementets avgjørelse til Forbruker- og heimstellskonsulenten i Aust-Agder, og saken var via Sivilombudsmannen og Forsvarets sanitet sendt Forsvarsdepartementet til fornyet vurdering. Forsvarsdepartementet anmodet om Ombudsmannen for Forsvarets uttalelse før departementet på ny tok standpunkt.

Ombudsmannen foretok ytterligere undersøkelse om fenriksens tjenesteforhold og pekte på at han ikke tilhørte den kategori befal som i visse økonomiske sammenheng ble behandlet som vernepliktige mannskaper. Han hadde hatt full fenriks lønn og tillegg som bestemt for sin grad. På den annen side hadde sykdommen inntruffet innenfor det tidsrom hvor han avtjente sin førstegangstjeneste, en tjeneste som han formentlig ville gjøre meningsfull med befalsutdannelse og -tjeneste. Det var derfor neppe riktig å betrakte ham på samme måte som ordinært befal. Det syntes å være klart at departementets første avgjørelse som gikk ut på at det ikke var hjemmel for dekning av morens utgifter var korrekt. Ombudsmannen anbefalte imidlertid, slik saken lå an og hvis familiens økonomi var alminnelig, at det av billighet ble innvilget delvis dekning av morens reise- og oppholdsutgifter.

En bøsse-maker med løytnants grad var refset med en bot stor kr 500,— for å ha mottatt 8 AG-3-geværer uten å forvise seg om at våpnene var tomme for ammunisjon, med den følge at ett av våpnene ble satt bort med skarp ammunisjon i magasinet.

Den refsede fant refselsen meget ufortjent. Han la selv vekt på at en ved en skoleavdeling ikke skulle forvente å få inn til verkstedet våpen med skarpe skudd i magasinet. Det var for disse våpens vedkommende avtalt at brukernes puss skulle være foretatt før innlevering. Hadde dette vært gjort ville ammunisjonen vært oppdaget. Arbeidsrutinen ved verkstedet var å kontrollere våpennummer og antall og så inspisere våpnet under arbeidets gang.

Ombudsmannen konstaterte at refselsesaken var meget grundig behandlet. Det var gjennomført avhør av alle impliserte. Krigsadvokaten hadde to ganger hatt saken til behandling. Instruksene på dette område er meget detaljerte. Det stilles strenge krav til personellet i sin alminnelighet og befalet i særdeleshet når det gjelder å etterleve gjeldende

sikkerhets- og kontrollbestemmelser nøyaktig til enhver tid og under alle forhold. Ombudsmannen fant ikke at det forelå noen feil i saksbehandlingen. Tvert om var saken behandlet så grundig som et alvorlig brudd på sikkerhetsbestemmelsene krever. Ombudsmannen fant heller ikke at den avgjørelse som var truffet i saken kunne sies å være åpenbart urimelig.

En sersjant på korttidskontrakt, 1 mnd, hadde ikke fått den overtidsbetaling han mente å ha krav på og anmodet i den anledning om Ombudsmannens bistand. Klageren hadde hatt 76 timer overtid i løpet av den måned han hadde vært engasjert. Ved lønnsberegningen var det trukket fra overtidstimerne de 65 timer overtid i året som militærtillægget, som han bare hadde fått utbetalt for en måned, skulle dekke. Dette fant han urimelig. Han pekte på at det befal som var på ett eller flere års kontrakt hadde hele året å fordele disse 65 overtidstimer på. For hans vedkommende ble alle 65 timer trukket fra i den ene måneden han hadde kontrakt, mens han fikk utbetalt bare 1/12 av militærtillægget. Det rimelige ville etter hans oppfatning vært at bare 1/12 av de 65 timene burde vært trukket fra hans reelle overtid. Dette hevdet han ville representere en rettferdig løsning for personell med korttidskontrakt.

Ombudsmannen fant grunn til å ta opp med Forsvarsdepartementet spørsmålet om bestemmelsene var riktig anvendt i dette tilfelle. Forsvarsdepartementet ga denne orientering om spørsmålet:

«Forsvarsdepartementet viser til Ombudsmannen for Forsvarets brev av 15 des 77.

Ved revisjon av Fredsregulativet Del II pr 1 april 1969 ble militærtillægget innført. Tidligere gjeldende regler om timebetalt og fast overtidsgodtgjørelse falt samtidig bort for befal i Forsvaret. Militærtillægget skulle, i henhold til regulativets protokolltilførsel nr 25, gi kompensasjon for følgende tidligere tillegg og godtgjørelser:

- Fast omflytningstillegg
- Fast overtidsgodtgjørelse
- Timebetalt overtidsgodtgjørelse
- Bestyrertillegg
- Stillingens lønn ved midlertidig tjeneste i høyere stilling inntil 30 dager
- Skoletillegg — herunder instruktørtilllegg.

Militærtillægget skulle dessuten omfatte bl a kompensasjon for korttidsøvinger og inspeksjoner, konkurranser, deltakelse i idretts- og velferdsarrangementer utenom vanlig arbeidstid.

Ved revisjon av Fredsregulativet Del II pr 1 jul 71 ble protokolltilførsel nr 25 gitt følgende ordlyd:

« Militært tillegg ».

25. Militært tillegg tilstås som kompensasjon for følgende:

- a) Beordringsplikten.
- b) 150 timer overtid i hovedfunksjon og under korttidsøving pr år. Dette timetall reduseres til:
1972: 130
1973: 115
1974: 90.
- c) Midlertidig bestyrelse av overordnet eller sideordnet organisasjonsmessig stilling ved siden av sin egen.
- d) Midlertidig tjenestegjøring i en organisasjonsmessig stilling med høyere lønn enn bestemt for vedkommendes egen stilling i inntil 30 dager i kalenderåret.
- e) De spesielle byrder som medfølger tjenesten som befal i hovedstilling som skolesjef, nestkommanderende, instruktør og/eller lærer ved en av Forsvarets skoler eller kurs, tjeneste som instruktør og tjeneste som hjelpeinstruktør.»

Etter tilpasningsforhandlingene pr 1 mai 76 er overtidstimerne i militært tillegg satt ned til 65 timer pr år. Pålagt overtid utover 65 timer godtgjøres etter vanlige regler om pålagt overtidsarbeide.

Militært tillegg utbetales til alt befal og dekker som nevnt foran flere forhold. Tillegget utbetales månedlig til alt befal og er ment å skulle gi en rimelig gjennomsnittskompensasjon sett over et lengre tidsrom. Tillegget vil derfor i enkelte perioder kunne gi overkompensasjon, mens det i andre perioder kan gi underkompensasjon for det enkelte befal.

Bestemmelser om militært tillegg og antall overtidstimer som det enkelte år er kompensert i militært tillegg, knytter seg til Fredsregulativet Del II og Arbeidstidsbestemmelsene for befal, en avtale mellom staten og befalsorganisasjonene som begge parter er bundet av.

FD har senest ved brev til Forsvarets overkommando 6 des 77 (jfr vedlegg) innskjerpet at overtidstimerne i militært tillegg skal registreres ved faktisk forbruk og ikke gjennomsnittsberegnes med 1/12 for den enkelte måned.

Spørsmål om overtidstimer kompensert i militært tillegg, vil på nytt bli vurdert ved neste revisjon av Fredsregulativet Del II og ATB våren 1978.

På bakgrunn av ulik forståelse av Fredsregulativet Del II, protokolltilførsel 25 b, jfr ATB § 5, vil Forsvarsdepartementet presisere følgende:

Hvor en beordring skjer i kalenderåret og overtidstimerne i militært tillegg ikke er forbrukt, gjenstår fortsatt 65 timer til forbruk resten av kalenderåret.»

En vernepliktig fenrik som hadde tjenestgjort som administrasjonsoffiser under repetisjonsøvelser hadde i den egenskap hatt med utbetalinger til personell å gjøre. Det var hans erfaring at det var en skjevhet i godtgjørelsene under repetisjonsøvelsene, idet menige mannskaper ofte fikk utbetalt vesentlig mer enn

befalet på grunn av forsørgertillegg til de meniges hustru og barn. Han nevnte som et eksempel at en fenrik med hustru og to barn fikk utbetalt kr 2 808,— pr måned mens en vernepliktig i tilsvarende familiesituasjon fikk utbetalt kr 3 140,—. Dette fant han urimelig og hadde to ganger tatt saken opp med Forsvarsdepartementet uten å få et, etter hans oppfatning tilfredsstillende svar.

Han tok saken opp med Ombudsmannen og pekte igjen på skjevhetene i godtgjørelsene. Dessuten fikk befalet atskillig lenger tjeneste idet de regelmessig hadde lengre repetisjonsøvelser og blir innkalt hyppigere til kurs. Dessuten er det planer om å forlenge første-gangstjenesten. Klageren ba om at tjenesteforhold og betingelser ellers for befal ble skikkelig redegjort for i brosjyren for Forsvarets befalsskoler og -kurs, særlig når det gjaldt forholdene under repetisjonsøvelsene som dette befalet først og fremst er utdannet for.

Ombudsmannen fant grunn til å gjøre Forsvarsministeren kjent med saken.

En HV-befalingsmann anmodet om Ombudsmannens bistand til å få ordnede forhold i forbindelse med lønnsutbetalinger. I hans HV-område hadde befalet ikke fått utbetalt lønn for de to siste kvartal. Det var purret flere ganger. Den beskjedne godtgjørelse HV-befalet fikk burde de i alle fall etter klagerens oppfatning få utbetalt til rett tid.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende HV-distrikt som beklaget at man på grunn av meget sterkt arbeidspress i en periode hadde kommet på etterskudd med lønnsutbetalinger. Man var nå kommet over vanskelighetene. For fremtiden ville lønn kunne utbetales 1—2 uker etter at timelistene var mottatt.

En løytnant hadde fremmet et erstatningskrav på kr 5 667,— for skader på møbler og utstyr i forbindelse med oppussing og flytting til en militær leilighet. Saken hadde vært behandlet tjenestevei frem til Forsvarsdepartementet. Det var innrømmet at det forelå erstatningsplikt for Forsvaret. Erstatningsbeløpet ble imidlertid ikke godtatt. Klageren ble tilbudt kr 2 500,— som fullt og endelig oppgjør. Klageren fant forslaget til oppgjør urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen syntes også at departementets tilbud var urimelig. Det var bl a lagt vekt på at klageren hadde medvirket til skaden ved ikke å flytte møblene. Det var imidlertid ikke forutsatt at møblene skulle flyttes. Det var tvert imot klart etter dokumentene at de

største møblene skulle stå igjen og tildekkes av arbeidsfolkene, noe som ikke var gjort. Av en vollmesteruttalelse fremgikk det at eventuelle skader på møbler ikke var hans ansvar. Denne uttalelse var brukt som bevis på at møblene var påført skade under transporten. Ombudsmannen kunne ikke se at det var dokumentert noe i klagerens opptreden som skulle betinge reduksjon i erstatningen. Det var noen av utgiftene som ikke var legitimert. Sett på bakgrunn av alle de vanskeligheter og ubehageligheter klageren hadde hatt burde det beløp han hadde søkt om godtas. Ombudsmannen tok saken opp igjen med Forsvarsdepartementet. Etter fornyet behandling foreslo departementet erstatningsbeløpet forhøyet med kr 1 000,— til kr. 3 500,—. Klageren fant at han måtte akseptere tilbudet.

En kaptein som var beordret på kurs hadde søkt om tillatelse til å bruke egen bil til og fra kurset, men hadde fått sin søknad avslått. Avslaget var begrunnet med at det ikke var tjenestlig begrunnelse for bruk av egen bil og at kurset ikke var en integrerende del av kapteinens tjeneste. Beordringsmyndighetenes avgjørelse var anket til Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet som imidlertid ikke hadde villet endre på avgjørelsen. Kapteinen anmodet derfor om Ombudsmannens bistand.

Av en uttalelse departementet tidligere hadde avgitt i saken syntes det å fremgå at det var skjedd en viss liberalisering av bestemmelsene slik at bruk av egen bil kunne innvilges selv om det ikke forelå tjenestlig begrunnelse. På Ombudsmannens forespørsel be-

kreftet FD at i dette tilfelle kunne søknaden vært innvilget. Departementet fant imidlertid ikke å kunne gi beordringsmyndighetene noe pålegg om å endre en skjønnsmessig vurdering. Ombudsmannen fant imidlertid grunn til å ta saken opp igjen med beordringsmyndigheten og ba om at saken måtte bli vurdert på ny. Beordringsmyndigheten opprettholdt avgjørelsen og begrunnet dette bl a med at avdelingen ofte hadde befal på kurs som ønsket å bruke egen bil av velferdsmessige grunner. En generell adgang til bruk av egen bil for å tilfredsstille de velferdsmessige behov ville under den rådende budsjettsituasjon bli en altfor stor belastning på reisekontoen.

Ombudsmannen fant ikke å kunne si at avgjørelsen var åpenbart urimelig.

En kaptein klaget klaget over at han hadde fått avslag på en søknad om stedfortredergodtgjøring for en periode på to år. Klageren hadde fått seg tillagt alt arbeidet fra mob-offiserens stilling mens en annen kaptein hadde fått beordringen i stillingen. Klageren opplyste at den andre kapteinen hadde fått denne beordringen fordi han var eldst. Klageren fant det urimelig at han ble påført en ekstra arbeidsbyrde som en annen fikk godtgjørelsen for.

Ombudsmannen undersøkte saken, men fant intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet. Det var på det rene at en omfordeling av arbeidsoppgavene også hadde ført til merarbeid for klageren. I den utstrekning dette medførte overtid for klageren ville overtiden bli kompensert etter gjeldende bestemmelser.

III. Ombudsmannsnemndas befaringer

— BEFARINGER

I 1978 har ombudsmannsnemnda besøkt 7 avdelinger i løpet av 5 reisedager etter følgende program:

3—8 september:

Garnisonen i Sør-Varanger
Luftforsvarets stasjon Vardø
Luftforsvarets stasjon Honningsvåg
Vardøhus festning
Banak flystasjon
Garnisonen i Porsanger
Luftforsvarets stasjon Kautokeino.

Garnisonen i Sør-Varanger.

Nemnda ble mottatt av garnisonsjefen, oblt Hansen, som redegjorde for det program som var lagt for besøket.

Deretter hadde nemnda en samtale med representanter for befalet. Grensekompaniets befal hadde en skattesak de gjerne ville ha Ombudsmannens bistand til å få løst. Forlegningsforholdene ved grensestasjonene var ikke tilfredsstillende, og befalet reiste derfor hjem når de ikke hadde vakt. Fordi befalet har «hybel» ved grensestasjonen, vil ikke ligningsmyndighetene godkjenne mer enn en hjemreise pr uke. Saken har vært hos Skattedirektøren som erklærer seg enig med de lokale skattemyndigheter. Ombudsmannen mente det var lite som kunne gjøres gjennom ssentrale myndigheter, og rådet til at saken ble tatt opp igjen ved å få de lokale skattemyndigheter til å se på forlegningsforholdene ved grensestasjonene.

Befalet var også opptatt av å få bedret garasjeforholdene for garnisonens kjøretøyer da dette ville bedre mulighetene for vedlikeholdet.

Ombudsmannen holdt så en orientering om ombudsmannsinstitusjonen for befalets representanter og tillitsmannsutvalgets medlemmer, hvoretter det ble holdt møte med fellesutvalget.

Tillitsmennene var ikke fornøyd med kostholdet ved avdelingen for tiden. Både sjef og S-4 erklærte seg delvis enige i dette. Det var imidlertid mange årsaker her, og det ville i tiden fremover bli satt i verk en rekke tiltak for å kunne by mannskapene et tilfredsstillende kosthold.

Tillitsmannskurset hadde i en periode vært gjenstand for en viss kritikk. Opplegget var nå justert og syntes å virke tilfredsstillende.

Troppens time virket noe forskjellig i tropene. Det var en tendens til å sløyfe timen, men endel tillitsmenn var flinke til å passe på at det ble satt av tid til slike timer.

Til slutt ble det en mer generell samtale om tillitsmannsordningen på det lokale og sentrale plan, samt mannskapenes innstilling til ordningen.

Nemnda foretok også en befarings på endel grensestasjoner og startet på Grenseberg. Mannskapene her var godt fornøyd med tjenesten. De hadde et lite oppholdsrom med kjøkkenutstyr og lagde maten sin selv. I tillegg hadde de et lite soverom.

Ved Gjøkåsen var forlegningsforholdene også stort sett bra. Det var kjøkken med relativt godt utstyr, hyggelig oppholdsrom og soverom med brukbar standard.

Skogfoss hadde stort sett samme forhold som Gjøkåsen. Mannskapene trivdes og fant tjenesten interessant.

Svanvik hadde også bra forhold. Det var ingen spesielle problemer mannskapene ville drøfte med nemnda.

Brattli grensestasjon hadde stort sett samme standard som de øvrige stasjoner.

Ved samtlige stasjoner ble det gjort oppmerksom på at det var dårlige muligheter for tørking av tøy og utstyr. Dette skapte vanskeligheter da mannskapene ofte kunne komme gjennomvåte tilbake fra patruljetjeneste. De fleste stasjoner syntes å ha plass til tørkeskap i kjelleren, noe nemnda mente langt på vei ville løse problemene.

Kompanisjefen opplyste at personellsituasjonen var vanskelig ved samtlige stasjoner både når det gjaldt befal og mannskaper. Under avvikling av permisjoner ble det stor vaktbelastning på det gjenværende personell. Han mente det ikke var mulig å avvikle flere gratis permisjoner og langpermisjoner med den nåværende styrke.

Nemnda avsluttet besøket med en befarings i garnisonen. Etter at ny befalsmesse er tatt i bruk er en del av den gamle omgjort til mannskapsforlegning. Endel av rommene hadde mannskapene selv pusset opp, og forholdene var stort sett tilfredsstillende. Mannskapenes spisesal var pen og hyggelig, mens kjøkkenet var uoppusset og en lite trivelig arbeidsplass.

Forholdene i den nye befalsmessen var meget bra.

Luftforsvarets stasjon Vardø.

Stasjonsjefen, oblt Tryggvason, tok imot nemnda og orienterte om stasjonens arbeidsoppgaver. Tilleggsoppgaver som utrustning og bemanning av en redningspatrulje og samarbeid med redningshelikopter bidro til et utmerket forhold til sivilbefolkningen.

Møtet med tillitsmennene ble innledet med Ombudsmannens orientering om ombudsmannsordningen.

Tillitsmennene var i tvil om kostøret var tilfredsstillende og nevnte bla at de fikk lite frukt og grønnsaker. De mente kostøret burde indeksreguleres. Stasjonsjefen opplyste at det i oktober, som en prøveordning, skulle gjennomføres en nøktern bedring av kostholdet uten hensyntagen til kostøret. Resultatet av denne prøveordning, som skulle gjennomføres i samarbeid med tillitsmennene, ville danne grunnlaget for en vurdering av kostøret.

Det var tillitsmennenes oppfatning at den maksimale tannpleiestønad for de som ikke kunne få behandling av militær tannlege var for lav. I dag var det ikke mulig å få stelt tennene tilfredsstillende for kr. 450,—. De ga uttrykk for at mannskaper som kom til stasjoner uten militær tannlege burde prioriteres på rekruttskolen og deretter fortsette hos sin private tannlege og få utgiftene refundert fullt ut.

Stasjonsjefen redegjorde for de generelle problemer man hadde i forbindelse med beredskapstjenesten. Plasseringen av kantinen nede i byen gjorde at mannskaper med beredskap ikke kunne benytte denne. Han var ikke villig til å endre på bestemmelsen om at beredskapsstyrken skulle oppholde seg på stasjonen. Selv om dette førte til større belastning for disse mannskaper enn for de som hadde kantinen i leiren, fant ikke nemnda noe å bemerke til stasjonsjefens avgjørelse.

Tillitsmennene hadde liten kontakt med landsutvalget. De hadde ikke inntrykk av at mannskapene var særlig godt orientert om det sentrale tillitsmannsapparat.

Befalets representant i tillitsmannsutvalget ga uttrykk for at også befalet hadde spesielle problemer ved å tjenestgjøre i Vardø. Bl a ble det dyrere å bo her enn ved andre sta-

sjoner. Det burde derfor gjennomføres økonomiske kompensasjonsordninger. Boligstandarden var befalet fornøyd med. Visse negative sider ved beordringssystemet ble drøftet.

Stasjonsjefen klaget over periodevis utstrakt øl-drikking både på kasernen og i byen.

Avviklingen av gratis permisjonsreiser gikk greit. De fleste mannskaper fikk fire gratisreiser under oppholdet på stasjonen.

Til slutt så nemnda på forlegningsforhold, kjøkken, spisesal samt befalsforlegning. Over alt var forholdene tilfredsstillende.

Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.

Nemnda ble mottatt av stasjonsjefen, major Gundersen, og hadde først en samtale med ham hvorunder han orienterte om stasjonens oppgaver og forhold forøvrig.

Forlegningsforholdene har lenge vært meget dårlige. En ny mannskapskasernen er under bygging, men den blir for liten slik at det fortsatt i perioder må brukes Moelven-brakker. Den gamle forlegning er i meget dårlig forfatning, det samme gjelder befalsforlegningen. Familieboliger er det også for få av.

Velferdstilbudene ved stasjonen er for dårlige, noe som i første rekke skyldes manglende lokaliteter. De organiserte permisjonstransporter går bra. Turnustjenesten gir mannskapene sammenhengende fritid slik at de har gode muligheter for å komme hjem. Kostholdet var stort sett bra.

Under møtet med tillitsmannsutvalget drøftet man tillitsmanns- og ombudsmannsordningen. Ellers var tillitsmennene opptatt av at den del av ungdommen som gjorde militærtjeneste tapte både økonomisk og konkurransemessig i forhold til den del som slapp tjeneste. Dette mente de burde kompenseres med lønnsansiennitet ved ansettelse i jobb og opptakspoeng ved videre utdanning.

Velferdsmidlene var små og det meste av midlene ble brukt til subsidiering av filmfremvisning. Mulighetene for selvstudier var også dårlige p g a manglende lokaler. Til tross for disse mangler likte mannskapene seg godt ved stasjonen.

Vardøhus festning.

Her ble nemnda mottatt av kommandanten som viste rundt og ga en oversikt over festningens historie.

Nemnda hadde en samtale med de mannskapene som tjenestgjorde ved festningen. De hadde nå fått pengeforpleining slik at de lager maten selv. Nødvendig kjøkkenutstyr hadde de også fått, og ordningen virket tilfredsstillende.

Forlegningsforholdene ved festningen var tilfredsstillende, og mannskapene syntes å ha funnet seg vel til rette.

Banak flystasjon.

I stasjonsjefens fravær ble nemnda mottatt av administrasjonsoffiseren og sjefen for Luftvern batteriet.

Batterisjefen orienterte om avdelingens virksomhet. Forlegningsforholdene var tilfredsstillende, mens det var dårlig med kontorplass. Det var innredet kontorer i enkelte kjellerrom hvor befalet nesten satt oppå hverandre og dermed hadde slette arbeidsforhold. Velferdstjenesten gikk bra etterat avdelingen hadde fått velferdsoffiser og -assistent.

Administrasjonsoffiseren redegjorde deretter om flystasjonens virksomhet og forhold.

Nemnda så på flystasjonens og batteriets forlegninger hvor forholdene over alt syntes å være bra. Avdelingene hadde felles oppholdsrom og kantine. Stasjonen hadde nå fått 35 mm filmfremviser og det ene av de to TV-rom skulle ominnredes til bruk for dette utstyret.

Tillitsmennene hadde ingen konkrete saker de ønsket å drøfte med nemnda. De mente tillitsmannsordningen fungerte godt når det gjaldt saker som kunne løses på det lokale plan. Mannskapene likte seg godt ved stasjonen. Det var et godt forhold mellom personellet ved de to avdelingene og likeledes til lokalbefolkningen. Permisjonsmulighetene var gode, spesielt ved flystasjonen på grunn av tjenestemønsteret.

Garnisonen i Porsanger.

Garnisonsjefen, oblt Hovland, tok imot nemnda og holdt en orientering om virksomheten og forholdene ved garnisonen. Leiren er ikke bygget for den størrelse og virksomhet avdelingen har i dag, noe som skaper mange problemer og hemmer tjenesten. Avdelingens forvaltning er nå sentralisert slik at kompaniet nesten ikke har forvaltningsoppgaver. Ordningen virker tilfredsstillende, og kompanisjefene fikk mer tid til å ta seg av utdannelsen av kompaniene.

Forlegningsforholdene var ikke tilfredsstillende hverken for befal eller mannskaper. I dag måtte befal bo på hoteller og i campinghytter. Avdelingen trengte en ny befalsforlegning med ca 80 senger, da ville man få sanert endel befalsrom som er kondemnabile. Derfor har ny befalsforlegning og delvis ombygging av messen førsteprioritet når det gjelder nybyggingsprogrammet.

Forlegningskapasiteten for mannskapene er også for liten. Det er forlagt 7 mann på 6-

manns rom. Ved kontingentskifter etc må mannskapene forlegges på undervisningsrom og andre tilgjengelige steder. Det var derfor et påtrengende behov for 1—2 seksjoner i tillegg til de nye kasernene.

Fritidsvirksomheten hemmes også av plassmangel. Kinosalen er for liten, gymnastikksalen både for liten og uhensiktsmessig, fotballbanen er i dårlig forfatning og kantinen er for liten.

De disiplinære forhold ved garnisonen er normale, det er ikke spesielle problemer hverken med alkohol eller narkotika.

Nemnda hadde så et møte med tillitsmannsutvalget. Ombudsmannen innledet med en orientering om ombudsmannsordningen og arbeidsfordelingen mellom Ombudsmannen og landsutvalget/sekretariatet.

Tillitsmennene hadde forberedt endel saker de ville drøfte med nemnda og nevnte først fordelingen av velferdsmidler. Fordelingen pr hode ga et skjevt resultat fordi GPs plassering og lokalmuligheter gjorde velferdstjenesten ekstra kostbar. Plassmangel var årsak til at de ikke kunne utnytte alle tilbud fra turnékontoret, de tilbud de fikk var som regel de dårligste. Kinodriften kunne heller ikke bidra til å skaffe midler i velferdskassen. Tillitsmennene mente også at fordelingen av TV-apparater, radioer etc var skjev.

Forlegningene var overfylte og det fantes bare ett TV-rom i hver kaserne, hobbyrom etc manglet helt. Inventaret i oppholdsrommene burde forbedres, skapplass var det også svært dårlig med. Garnisonsjefen var enig med tillitsmennene og sa at standarden, p g a plassmangel, var alt for lav. Bygging av ny kaserne burde derfor gis meget høy prioritet.

Kantinen var det også misnøye med. Den hadde for dårlig tilbud og åpningstidene var heller ikke tilfredsstillende.

Tillitsmennene mente Forsvaret burde gjøre noe for at soldatene skulle kunne komme seg ut av leiren i helgene og ønsket seg en permeal f eks i Hammerfest, for soldater i Finnmark.

Beredskapstillegg for soldater i Nord-Norge var det neste spørsmål tillitsmennene tok opp. Her svarte Ombudsmannen at landskonferansen ikke var særlig innstillet på differensierte tillegg.

Flykapasiteten for haike- og ukesluttreiser var ikke tillitsmennene tilfreds med. De mente de enkelte avdelinger burde få et bestemt antall seter for å sikre større rettferdighet. Ombudsmannen anbefalte at de tok saken opp på første kontaktutvalgsmøte.

Idrettsanlegg, som fotballbane, gymnastikksal og lysløype var etter tillitsmennenes mening i dårlig stand. Garnisonsjefen var enig i

kritikken, men dette var et økonomisk spørsmål.

Det ble også klaget over at soldatene fikk for lite av personlige effekter, så som håndklær, undertøy etc.

Etter møtet med tillitsmannsutvalget foretok nemnda en befarings og så først på den nye befalsforlegningen som var blitt tilfredsstillende.

De gamle mannskapsforlegningene var overbefolket og virket nedslitte. De nye forlegninger var av høyere standard. Møblene i oppholdsrommene trengte utskifting. Bad og badstuer var relativt bra. Kjøkken og spisesal hadde god standard med bra utstyr, men kapasiteten var for liten.

Undervisningsbygget var meget bra med fine undervisningsrom, godt bibliotek og bra kontorer. Kinosalen var også bra, men alt for liten. Kjelleren inneholdt bla hobbyrom for båtbygging, noe som var meget populært.

Gymnastikksalen var liten og trist med dårlige garderobeforhold.

Luftforsvarets stasjon Kautokeino.

Stasjonsjefen, major Hauglid tok imot nemnda og orienterte om forholdene og virksomhetene.

Forlegningsforholdene var ikke tilfredsstillende for så vidt som det var for liten plass over alt. Det forelå planer om et nybygg som ville gi tilfredsstillende oppholdsrom, utvidelse av spisesaler både for befal og menige, samt bedre kjøkken med nødvendig lagerplass.

Både stasjonsjef og mannskaper var opptatt av å få tilbake flytilbringertjenesten de tidligere hadde hatt, men som nå var overlatt Alta. Dette spørsmål var tatt opp med myndighetene og var under behandling.

Mannskapenes og befalets oppholdsrom på arbeidsplassen var tilfredsstillende. Forlegningsrommene for mannskapene var også bra, men hadde noe slitt utstyr. Oppholdsrom i kjelleren var mørkt og trist. Spisesalen var trivelig, men kjøkkenet var for lite og lagerrommene for små og med vanskelig adkomst. Befalsforlegningen var meget tilfredsstillende.

Under møtet med tillitsmennene ble tilbringertjenestens betydning for trivselen presisert. På grunn av turnustjenesten hadde mannskapene sammenhengende fritid og dermed gode muligheter for å reise hjem.

Tillitsmennene mente kostøret var for lavt. Ellers ønsket de seg flere fritidsrom og flere velferdstiltak. De var tilfreds med tillitsmannsordningen og mente den fungerte godt på det lokale plan. Til tross for diverse mangler likte de seg godt ved stasjonen.

Samtale med stabssjef/Finnmark landforsvar, oblt Løken og bataljonsjef/Alta bataljon, oblt Holm.

Som avslutning på befaringen hadde nemnda en samtale med ovennevnte som orienterte

om forholdene henholdsvis ved Finnmark landforsvar og Alta bataljon. Ombudsmanen orienterte om de inntrykk nemnda hadde fått under besøkene ved de enkelte avdelinger.

Oslo i februar 1979.

Edg. Andreassen
(sign)

Kåre Hansen
(sign)

Hans Nordahl Jensen
(sign)

Erlend Rian
(sign)

Ottar Gravås
(sign)

Per-Kristian Foss
(sign)

Ola D. Gløtvold
(sign)
